

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 33.

Onsdagen den 15 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 8 och den 10 innevarande månad.

Herr talmannen yttrade: Mina herrar! Jag har den smärtsamma plikten att tillkännagiva, att ledamoten av denna kammare, bruksägaren Ivan Svensson i går avlidit. I honom förlorar kammaren en dugande erfaren medlem, som under en lång följd av år med nit och intresse deltagit i riksdagsarbetet såväl inom denna som inom medkammaren och överallt tillvunnit sig det största förtroende. I honom förlorar ock mängen av oss en redbar och god vän, vars vänliga ansikte vi sent skola förgäta. Vi ägna hans minne en gård av aktning och uppriktig saknad.

Upplästes följande till kammaren ankomna handling:

Till riksdagens första kammare.

Lunds universitet kan i år se tillbaka på ett kvarts milleniums verksamhet i vetenskapens och den allmänna odlingens tjänst. För att fira 250-årsminnet av sitt instiftande ämnar universitetet den 27 nästkommande september anställa en akademisk högtidlighet, vilken med hänsyn till de allvarliga tidsomständigheterna kommer att försiggå i de tänkbart enklaste former.

I tacksam hågkomst av den välvilja och det understöd, som från Sveriges riksdags sida i rikt mått kommit universitetet till del och som möjliggjort dess bestånd och utveckling, anhåller Lunds universitet värdsamt, att vardera av riksdagens kammare ville låta företräda sig vid jubelfesten genom tre av sina medlemmar. Under förhoppning om ett gunstigt upptagande av denna vår inbjudan, anhålla vi även att före den 1 augusti få motse ett benäget meddelande om vilka personer riksdagen behagat utse till sina representanter.

Lund i maj 1918.

Å Lunds universitets vägnar:

Johan C. W. Thygrén.

(Sigill.)

Första kammarens protokoll 1918. Nr 33.

Herr vice talmannen: Jag tillåter mig hemställa, att kammaren behagade besluta att antaga den erhållna inbjudningen och att vid ifrågavarande fest låta sig representeras av en deputation av tre ledamöter, vilka tillika med tre suppleanter torde få utses å dag, som därför bestämmes.

Detta förslag antogs.

Herr statsrådet *Löfgren* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 439, med förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring m. m.; och

nr 441, med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att överlåta fast egendom m. m.

Herr *Ericson, Hans*, avlämnade en av honom och friherre *Fleming* undertecknad motion, nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 361 och 362, angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid armén och marinen.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 81—83.

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.

Föredrogos ånyo lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., dels ock i ärendet väckta motioner.

Genom en den 2 april 1918 dagtecknad proposition, nr 213, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft följande i ärendet väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 148, av herr *Gullberg*,

nr 156, av herr *Ström*,

nr 157, av herrar *Carl Gustaf Ekman* och *Kvarnzelius*, samt

nr 159, av herrar *Mannheimer* och *von Geijer*, ävensom

inom andra kammaren:

nr 148, av herrar *Lübeck*, *Lithander*, *Winkler* och *Swartling*,

nr 374, av herr *Fast*,
nr 377, av herrar *Hage, Fast, Björklund, Vennerström, Johans-*
son i Sollefteå, *Leo, Bäcklund, Ericson* i Funäsdalen, *Hansson* i Mora-
Noret, *Hansson* i Gårda, *Lövgren* i Nyborg, *Werner, Karlsson* i
Sandviken och *Eronn*,

nr 378, av herr *Hamrin*,

nr 379, av herrar *Lovén, Kristensson, Persson* i Norrköping,
Nilsson i Kristianstad, *Andersson* i Gävle, *Nilsson* i Örebro, *Ingvar-*
son, Ljungkvist, Hansson i Stockholm, *Tengdahl, Kropp, Waldén* och
Larsson i Västerås, samt

nr 384, av herrar *Lübeck, Lithander* och *Swartling*.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande avfattat sin hemställan under två med A och B betecknade punkter, av vilka punkten A innehöll ett lagförslag.

Vid utlåtandet funnos antecknade åtskilliga reservationer, utav vilka en, av herr *Stärner*, greve *Spens* samt herrar *Dahl, Permanson* och *Fant*, avsåg föreliggande förslag i dess helhet. I denna reservation hade på åberopade skäl föreslagits, att den av utskottet förordade lagen måtte av riksdagen antagas med viss i reservationen angiven lydelse.

Rörande sättet för ifrågavarande utlåtandes föredragning yttrade

Herr Dahl: Mina herrar! I avseende å föredragningsordningen tillåter jag mig hemställa, att betänkandet företages till avgörande punktvis; att vid behandlingen av punkt A först föredrages 4 § i lagförslaget och att vid överläggningen om denna § diskussionen må röra sig om betänkandet i dess helhet; att därest vid avgörandet av 4 § densamma antages med den lydelse, som innefattas i den av herr Stärner m. fl. avgivna reservation, denna reservation lägges till grund för den fortsatta föredragningen, som sker paragrafsvis och, där så erfordras, momentvis; att förslagets text ej behöver uppläsas i andra delar än sådana, beträffande vilka uppläsning begäres; att, för den händelse lagförslaget varder i någon del återremitterat, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, vilka blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föränledas av ifrågasatta förändringar i återförvisade delar, ävensom att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckningen av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

I denna punkt hade utskottet på angivna grunder hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskuldig
hysesstegring
m. m.*

(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegrning
m. m.
(Forts.)

icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegrning m. m., så lydande som utlåtandet visade.

Utskottets lagförslag.

4 §.

Denna paragraf lydde:

De uppgifter, som lämnas hyresnämnd vid handläggning av frågor, om vilka i 6, 7 och 8 §§ förmäles, må ej mot vederbörande uppgiftslämnarens önskan upptagas i nämndens protokoll eller skrivelser i vidare mån, än som för avfattande av nämndens beslut är oundgängligen erforderligt. Ej heller må de i annan mån av nämndens ordförande, ledamöter eller tjänstemän yppas.

I den av herr Stårner m. fl. avgivna reservationen hade beträffande nu föredragna paragraf förordats följande lydelse:

De uppgifter, som lämnas vid handläggning av frågor, om vilka i 6, 7 och 8 §§ förmäles, må ej mot vederbörande uppgiftslämnarens önskan upptagas i nämndens *eller prövningsmyndighetens* protokoll eller skrivelser i vidare mån, än som för *frågornas behandling* är oundgängligen erforderligt. Ej heller må de i annan mån av ordförande, ledamöter eller tjänstemän *i nämnd eller prövningsmyndighet* yppas.

Herr Stårner: Herr talman! Då här först beröres ett förfarande, som tidigare icke har förekommit i denna lag, så är det helt naturligt, att i sammanhang taga till omprövning det huvudförslag till förändring av lagen, som föreligger reservationsvis. Det är egentligen sammanfattat uti § 14.

Liksom alla kristidslagar har naturligtvis hyresstegringslagen blivit utsatt för en mycket ingående kritik. Det är ju helt naturligt, då hyran utgör en väsentlig del av en familjs ekonomiska villkor och förhållanden. Särskilt är detta fallet i storstäderna; men även uti andra städer spelar hyran en oerhört stor roll. Härtill har ju ock på sista tiden alltmer framträtt bostadsbrist, som försvårat hyresförhållandena, och som gjort, att man hårdare än förut nödgats tillgripa bestämmelserna uti den gällande hyresstegringslagen. Man har bombarderat lagutskottet med pepprade inlagor, däri man velat göra gällande, att den inskränkta bostadsproduktionen skulle vara beroende av den gällande hyreslagen; men detta är naturligtvis oriktigt och överdrivet. Ty denna samhällsföreteelse är naturligtvis, som många andra under nuvarande förhållanden, beroende på de konjunkturer, som råda på världsmarknaden, konjunkturerna inom landet, priset på byggnadsmaterial och annat sådant. Det är sålunda oegentligt, att skylla på denna lag, att bostadsproduktionen blivit inskränkt. Å andra sidan har man också till en del, synes det, missuppfattat hyresstegrings-

lagens innehåll, bestämmelser och uppgift. Dess uppgift kan ju icke vara, att uteslutande verka för att åstadkomma en nedpressning av hyror eller att bibehålla hyrorna vid status quo, utan avsikten med hyreslagen har ju varit, att den skulle kunna användas för ingripande mot oskäligen hyresstegring. Detta har ju också tydligt betonats i den utredning, som förebringats vid antagandet såväl av den föregående nu gällande lagen som också vid utarbetandet av det förslag till ny lag, som nu ligger på bordet.

Från regeringens sida har man också ägnat den utredning, som föregått denna nya lag, den allra största uppmärksamhet, och det är således icke något hastverk, som nu är förelagt riksdagen. Man har sökt att med stöd av den gångna tidens erfarenheter taga lärdom och föreslagit förändringar och förbättringar, för att få lagen mjukare och smidigare anpassbar på alla förhållanden, men även att få den verksam gentemot missförhållanden, som oaktat hyreslagen alltjämt, och helt naturligt, vilja smyga sig in på dessa områden liksom på så många andra i samhället under nuvarande tid. Hyreslagens förberedande har således skett grundligt. Man har hört en hel mängd myndigheter; särskilda yttranden ha blivit infordrade från stadsfullmäktige i ett stort antal städer och särskilda yttranden hava avgivits av ordförandena i flertalet av rikets hyresnämnder. Vidare hava sammanslutningar av fastighetsägare genom skrivelser fått tillfälle att giva uttryck åt sina uppfattningar. Allt detta har bildat ett grundligt material för bedömande av hyreslagens verkningar hittills och det behov av förändringar i densamma, som kan byggas på erfarenheterna. Det är sålunda ett väl genomtänkt arbete, som föreligger i den nuvarande lagen. Men det är självfallet, att detta oaktat vissa meningsskiljaktigheter uppstått om åtskilliga av detaljbestämmelserna, dels på grund av erfarenheter, som redan gjorts i skilda samhällen och i olika landsdelar, och dels på grund av den motsatta ståndpunkt, som alltid skall framträda vid en sådan lagstiftning mellan å ena sidan husägarna och å andra sidan hyresgästerna.

Nästan undantagslöst har lagen erkänts hava haft goda verkningar, och följaktligen har bland de sakkunniga och de myndigheter, som förberett det nya lagförslaget, alls icke rått någon tveksamhet om, att den gällande hyreslagen borde bibehållas och då också i flere avseenden förbättras. Om man bortser från några överdrivna framställningar, som jag i det föregående pekat på, som särskilt kommit till synes dels genom pressen och dels genom utsända cirkulär, så har i alla fall hyreslagen väl gått igenom prövningens skärself, både vad erfarenheten och den teoretiska undersökningen beträffar. När sakkunnige sålunda icke tvekat att förorda lagens utsträckning i fortsättningen och utskottet icke heller i det avseendet gjort några invändningar mot lagen, så framgår därav, att det väl icke här kan komma att bli tal om annat än att lagstiftningen skall godkännas. Frågan blir endast om man önskar åstadkomma större eller mindre förändringar i lagen. Jag skulle härtill ock kunna erinra, att behovet av lagstiftningen belyses av de framställningar

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.*

(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

om tillämpning av lagen, som ägt rum sedan förra året. Det har från ett avsevärt antal samhällen, som eljes ligga under den för lagens obligatoriska tillämpning bestämda gränsen gjorts framställningar om dess tillämpande. Från och med den 25 juni 1917, då den första framställningen kom, till den 28 sistlidna mars, då den sista gjordes, ha tjugusex dylika framställningar ingått. Det bevisar, att man ute i landet, även inom mindre samhällen än de, som nåtts av den hittills gällande lagen, fått den uppfattning av förhållandena, att lagstiftningen är erforderlig och att man sålunda önskar att få den. Däremot har ingen framställning om inskränkning i lagens tillämplighet kommit från sådana samhällen, vilka böra drabbas av lagen enligt dess egna bestämmelser. Detta är ju också belysande för, att man i de samhällen, där man måste använda lagen, icke ansett, att densamma vore överflödig eller obehövlig. Däremot har visserligen en några hyresnämnders ordförande framhållits, att lagen kanske i någon mån, där den opåkallat tillkommit verkat till en genomförd stegring av hyrespris, som eljes kanske icke skulle ha förekommit. Men denna anmärkning tror jag, att man kan lämna åsido, ty det är naturligtvis mycket svårt att bevisa, att icke en hyresstegring i alla händelser automatiskt och på grund av påtryckning från andra samhällen undan för undan skulle ha genomförts. Det är åtminstone mycket sannolikt, att denna hyresstegring åtminstone i vissa fall icke skulle ha kunnat hållas inom de rimliga proportioner, som hyreslagen genom sin reglering nu kunnat åstadkomma. Följaktligen är detta icke något skäl mot fortsatt tillämpning av hyreslagen.

Det utskottsutlåtande, som nu föreligger och som sålunda byggt på myndigheternas grundliga undersökningar och vari utskottet står enigt om att förorda tillämpning av lagen, verkar splittrat i avseende på många detaljframställningar, såsom framgår av de många reservationerna. Då man närmare undersöker förhållandena, finner man emellertid, att dessa ändringsförslag icke äro av någon egentligt genomgripande betydelse. Men själva huvudreservationen, varom särskilt reservanternas i utskottet från denna kammare samlat sig, som här berör först § 4 och sedan är utformad närmare i § 14, vilken reservation, dessutom medfört en del följdändringar, därest den godkännes, omfattar den viktigaste och om icke den mest omstridda dock i allt fall den mest kritiserade punkten. Det är nämligen, att lagen nu icke medger besvärs anförande hos högre prövningsinstans av alla en hyresnämnds utslag och bestämmelser. Denna fråga skulle sålunda just nu vid principdebatten knäckas. Jag ämnar därför ej nu ingå på de övriga reservationerna. Men jag vill nämna att vi, som huvudsakligen samlat oss om § 14 i huvudreservationen, nog haft olika meningar om vissa detaljer även i andra paragrafer. Men för att åstadkomma den största möjliga enighet och underlätta ställningstagandet för kammaren ha vi icke ansett oss böra gå in i detaljkritik alltför mycket, utan ha så att säga sammanjämkat oss inom den grupp, som här anslutit sig till § 14. Reservationer finnas ju i

alla fall, fast icke från denna kammars ledamöter i mer än ett av utskottsförslagen, och de komma naturligtvis att bliva prövade allt efter som de olika paragraferna föredragas.

Jag har med detta inledningsanförande velat lägga upp hela frågan. Och jag vill påpeka, att departementschefen även på denna punkt intagit en mot vår uppfattning sympatisk ställning. Han har nämligen erkänt, att det är en allvarlig olägenhet med den nuvarande hyresstegringslagen, att hyresnämnds beslut, huru ingripande det än kan vara, icke kan överklagas. Det har emellertid stött på hinder, som ansetts vara oöverstigligen, att åstadkomma en form för att skapa ett institut för prövningen av hyresnämnds beslut. Man har vid första början, då denna lag skulle genomföras, tänkt sig, att den skulle bli av så kort varaktighet, att man då sökte undvika svårigheterna genom att i stället genomföra vissa, jag skulle kunna säga, surrogatbestämmelser, som innehållas i § 3, varigenom nämnden har tillfälle att, där särskilda fall förekomma och särskilda förhållanden inträda, kunna rätta sitt en gång fattade beslut. En dylik efterprövning skulle då bli i stället för en överinstans. Men i och med det, att lagen nu skall utsträckas, är det tydligt, att behovet av en verklig klagoinstans blir allt mer och mer framträdande och i alla händelser allt mer och mer önskvärd. Vi, som i lagutskottet haft den uppfattningen, i likhet med åtskilliga motionärer, däribland flera från denna kammare, hava därför ansett, att en klagoinstans borde inrättas.

Den förnämsta invändning, som har gjorts ifråga om klagoinstansen, nämligen att hyresnämnderna icke skulle hinna med att föra *protokoll* i någon vidsträcktare omfattning, vilka skulle kunna ligga till grund för en efterprövning, ha vi ansett icke utgöra ett tillräckligt skäl för att man skulle kunna släppa av på det i övrigt befogade och rättmätiga kravet på att skapa en överinstans åt hyresnämnd. Anteckningar om ärendena måste i alla händelser äga rum. Vi ha också vid prövningen av denna fråga undersökt, hurvida man ej skulle kunna tänka sig, att på grund av den brist i protokollsföring, som givetvis alltid måste komma att äga rum inom en nämnd, som enligt nu gällande lagbestämmelser, har att handlägga en sådan mängd ärenden skulle kunna finna en besvärsmyndighet, som kunde äga tillfälle att på samma grund och med samma material som hyresnämnden använder, verkställa en lokalundersökning av de i varje särskilt fall förekommande förhållanden. Det är på grund av denna uppfattning, som vi föranletts att framför allt och främst taga sikte på att få magistrat som prövningsmyndighet. Lagen är ju tillämplig förnämligast i städerna. I städer finnas ju magistrater som ordningsmyndigheter och domstolar, såsom vi veta, och det ligger ju då mycket nära till hands, att dessa lätt skola kunna sätta sig in i precis samma situation, som en hyresnämnd haft att bygga sitt beslut på.

För övrigt har naturligtvis prövningsmyndighetsfrågan varit mycket omdiskuterad, ty det är givet, att, om en prövningsmyndighet skulle inrättas, har man stått inför den svårigheten: vilken

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
avg. ändrade
bestämmelser
mot oskälilig
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

skulle man då välja? Från motionärernas sida har man egentligen ej fått något uppslag. De ha nöjt sig med att gå den upptrampade genvägen, att endast hemställa, att utskottet måtte utarbeta förslag eller föreslå myndighet. Därigenom har diskussionen kommit att röra sig om många förslag. Den närmast till hands ligande förebilden i samhällsarbetet i övrigt har ju varit taxeringen. Den ligger ju vid sidan av domstolsförfarandet, men är ju i alla fall en handling, en åtgärd, som har en stor och högst betydelsefull rättsverkan. Man har även tänkt sig, att kunna bilda en prövningsnämnd över hyresnämnderna, ungefär på samma grund, som för taxeringen. Vidare har man haft förslag uppe om att bilda lokala prövningsnämnder över de vanliga hyresnämnderna, tillsätta efter andra grunder, eller skapa en riksprövningsnämnd, som då skulle ha att avgöra hithörande frågor för hela landet. Genom denna sistnämnda anordning skulle vinnas en viss garanti för att få liksidighet vid tillämpningen av lagen i olika förhållanden, men detta liksidighetsintresse försvagas av vad man mer och mer kommit under fund med vid undersökningen av lagens verkan, att nämligen så olika förhållanden äro rådande i skilda landsdelar och inom olika samhällen, att likformighet i det hänseendet knappast kan genomföras av en riksvärderingsnämnd, utan snarare bättre av en lokal nämnd. Vidare har föreslagits, att använda Konungens befallningshavande i vanlig ordning, såsom i hyreslagen förut i ett par andra hänseenden är bestämt, eller K. M:t i regeringsrätten. Slutligen har även varit ifrågasatt att ordna något slags riksinspektorat över eller tillsätta konsulenter som rådgivare åt hyresnämnderna.

Alla dessa olika förslag ha emellertid fått vika för det, som blivit samlande för reservationen, nämligen att välja magistraten i stad, där magistrat finnes, att använda Konungens befallningshavande för övriga landsbygdsområden, där hyreslagen tillämpas, och att i Stockholm överlåta åt överståthållarämbetet att tjänstgöra som besvärsmyndighet över hyresnämnderna.

Jag skall nu be herrarna att slå upp reservationen vid utskottsutlåtandet och se, vad som på sid. 46 där anförts vid 14 §. Det är denna, som vi enat oss om och som skulle bli konstituerande för lagen, därest detta förslag godkännes. Vi ha gått ut ifrån, att man måste på något sätt begränsa antalet mål, som skulle kunna föras till prövningsmyndigheterna och vi ha tänkt oss, att det skulle ske så, att klagan endast skulle få föras, därest två av hyresnämndens ledamöter uttalat en skiljaktig mening från beslutet. Vidare ha vi, såsom synes vid punkt 2 uti 4 § föreslagit, att hyresnämndens beslut skall gå i verkställighet, ändock att klagan däröver föres. Vi ha ytterligare i punkten 3 lämnat hänvisningar, hur det skall förfaras, när prövningsmyndighet lämnat samtycke till uppsägning. Hyresvärden skall nämligen då vara berättigad att uppsäga avtal utan hinder av att avtalet genom hyresnämndens vägran av sådant samtycke må hava blivit förlängt på längre tid; dock skall ifråga om hyresgästs företrä-

desrätt till nytt hyresavtal gälla, vad i 8 och 4 §§ bestämts. Vi ha i punkterna 4 och 5 tagit upp frågor rörande tillämpningen av bestämmelser härom samt till sist i punkt 6 intagit den bestämmelsen, att mot beslut av prövningsnämnd talan icke må vidare föras. Det skulle således endast vara en högre instans.

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

Jag antager, att frågan åtminstone bland de intresserade varit föremål för prövning och undersökning, så att jag icke behöver gå in närmare i detaljerna av detta, men jag vill till sist framhålla, att om man vill ha bort en huvudanmärkning mot denna lagstiftning, vilken anmärkning är befogad, icke blott med hänsyn till de mindre hyresgästerna och deras intressen utan även beträffande de större hyresgästerna, måste man införa en klagoinstans. Denna prövning skall ju icke bli till förmån endast för ena parten, utan även för den andra parten. Det finnes sålunda från såväl hyresgästernas som hyresvärdarnas sida en orsak att begära en dylik ändring i lagen. Att detta icke allmännare skett från hyresgästernas sida, har man velat taga till intäkt för, att hyresgästerna varit belättna med hyresnämndernas utslag. Det vore väl, om det vore så. I detta avseende har man icke i många fall hört, att klagan förts, och någon besvärslätt har ju icke heller funnits. I alla händelser är meningen att åstadkomma en prövning med hänsyn till båda parternas verkligt befogade intresse. Goda skäl tala för, att en sådan klagoinstans införes, allra helst när lagen nu utsträcker och man pretenderar, att den skall ytterligare utsträckas.

Att man vid val av prövningsinstans skall välja en domstol, synes vara det allra lämpligaste och mest försvarbara. Ty framför nämnder och framför skiljemannaförfarande, gäller nog, då det är fråga om verkliga tvångsåtgärder, en domstol som auktoritet. Det ger trygghet både åt den ena och den andra sidan och bryter, såsom jag sade, udden av den mest befogade kritiken mot hyresstegringslagen. Man kan nämligen icke rikta samma förebräelser för okunnighet och mindre noggrann undersökning mot en domstol, som man gjort mot hyresnämnderna. Jag tror icke, att allt klander varit befogat. Jag tror, att det i stället varit mycken överdrift däri. Men jag säger, att man icke mot en domstol kan ens göra ett försök till sådan kritik, som man kunnat tillåta sig mot en hyresnämnd.

På grund av vad jag här anfört, och då rättvisan synes tala för, att ett ganska starkt önskemål, som också fått uttryck i motioner, nämligen införandet av en prövningsinstans, vinner beaktande i den nya hyresstegringslagen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna paragraf; och förutsätter jag härmed, att § 14, som innehåller grunden för denna prövningsinstans, eventuellt skall komma att godkännas.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag vill först vitsorda riktigheten av vad den första talaren yttrade, att det vid en punkt av utskottets förhandlingar rådde nästan enighet om, att man borde

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

införa en högre instans över hyresnämnden. Det finnes ju hos oss i allmänhet en mycket stark önskan att kunna få rättvisa, och i regel är det ju så, att vi ha möjlighet att hos en högre myndighet få en lägre myndighets beslut prövat. En avart av denna rent svenska längtan att alltid få rättvisa ha vi ju i den hos vårt folk icke ovanliga processlystnaden, som ger sig uttryck i begär att även i omöjliga fall komma till sin rätt eller så kallade rätt. Vi voro sålunda tämligen ense om den saken.

Men när det sedan skulle bli fråga om att genomföra detta i praktiken, befanns detta medföra så oerhörda svårigheter, att utskottsmajoriteten till sist stannade vid att avstyrka förslaget om att införa en prövningsinstans. Vi höllo väl på i ett par tre dagar att diskutera endast om vilken myndighet, som skulle bliva prövningsinstans, men det var mycket dåligt med enigheten även på den punkten. I fråga om de praktiska svårigheter, som möta, och vilka enligt vår mening omöjliggöra ett förverkligande av det framställda önskemålet, skall jag uppehålla mig en liten stund vid ett par omständigheter.

Det har hittills varit vanligt, att hyresnämnd har fört, om jag så får kalla det, ofullständiga protokoll. De ha endast protokollfört sina beslut, men icke motiverat dessa beslut. Ett sådant förfarande har ansetts nödigt, för att icke arbetet i hyresnämnderna skulle alldeles onödigt utvidgas, och vi få en helt ny uppsättning av stora ämbetsverk till alla de andra, som vi förut ha under kristiden. Då det gäller för våra kommuner att bevilja medel för alla dessa nya ämbetsverk, är det ju också en omständighet att taga i betraktande, att man icke utan fullständigt nödvång inför ett nytt ämbetsverk. Om man icke skall ändra protokollets natur utan ha det i samma form som förut, kommer man in i en ny svårighet, den nämligen: vad skall prövningsnämnden hava att tillgå, när den vill fatta sina beslut? Det synes då icke föreligga någon annan möjlighet än att i prövningsinstansen införa ett muntligt förfarande; men det återigen medför, som vi förstå, ytterst stora vanskligheter. Antingen skall hela proceduren upprepas igen, eller också skall det bli en prövning, som har mera sken av prövning än verklighet. Om man tänker sig t. ex. att det finnes i Stockholm icke mindre än sju hyresnämnder, bestående av sju ordförande och tjuguåtta ledamöter och att dessa trettiofem personer under större delen av sommaren och hösten förra året ända in på vintern så gott som dagligen voro sysselsatta med sitt arbete i hyresnämnden, vissa dagar från morgon till kväll, så kan man få en aning om, vilket oerhört arbete även med den läggning, som arbetet nu har, ändå förekommer. Skall man ändå ytterligare öka detta arbete och nödvändiggöra, som jag sade nyss, bildandet av ett nytt ämbetsverk eller skall man införa precis samma arbete inom en högre myndighet? Man har såsom svar på denna invändning sagt, att det kanske icke kan befaras bli så många fall, som dragas inför den högre instansen, och man har stött denna sin mening på att för att få draga en fråga inför en

högre instans det skall vara minst två ledamöter av hyresnämnden, som äro från beslutet skiljaktiga. Jag vill da påminna, hur denna hyresnämnd är sammansatt. Det skall i den vara två representanter för husägarna och två representanter för hyresgästerna, och herrarna kunna vara alldeles övertygade, att med den starka sammanslutning, som äger rum på ömse sidor, och med det tryck, som vardera sammanslutningen övar på sina representanter, dessa komma att, så fort det är den minsta utsikt till att kunna få någon ändring i hyresnämndens beslut, genast avgiva en avvikande mening, för att få ärendet draget inför prövningsmyndigheten. Därigenom äventyras också det önskemål man under de gångna åren sökt upprätthålla, nämligen att ledamöterna av hyresnämnden icke skulle vara parter för de olika intressena, utan domare, som under domarsvar försökte avgöra varje fråga så, som rättvisa och billighet krävde.

Vidare skulle jag vilja säga, såsom även framhålles i Kungl. Maj:ts proposition, att införande av en prövningsmyndighet möjligen och kanske sannolikt skulle medföra en sänkning av den gamla hyresnämndens kvalitet och förtroendet till densamma. Vad skall man ha för personer i de nya hyresnämnderna? Därom har tvistats; men alldeles säkert är, att åtminstone inom de mindre kommunerna skulle man stå inför nödvändigheten att i prövningsnämnden använda sådana krafter, som hittills använts i hyresnämnderna. Det förekommer t. ex. mycket ofta i mindre samhällen, att en ledamot av magistraten sitter såsom ordförande i hyresnämnden. Då skulle han antingen tagas från hyresnämnden och dess auktoritet försvagas, eller också skulle det ordnas på annat sätt genom någon annan medlem av magistraten i prövningsinstansen, eller jag vet icke hur. Dessutom skulle jag vilja påstå, att när man jämför sakkunskapen inom hyresnämnden och en eventuell prövningsnämnd, utfaller jämförelsen enligt min tanke alldeles obetingat till förmån för hyresnämnden. Där är det personer, som under ett år sysslat med detta arbete och som kommit i beröring med de olika fallen genom, om jag så må säga, ögonbesiktning av de olika lägenheterna. De ha vunnit erfarenhet under sitt långa sysslande med dessa förhållanden. Jag förstår ej heller, hur prövningsnämnden skall kunna avgöra frågan utan att själv se lägenheten. Om det står i protokollet, att lägenheten innehåller t. ex. 3 rum och kök, och några andra sådana yttre omständigheter, så innebär ju detta, såvitt jag förstår, icke den ringaste ledning för prövningsnämnden att avgöra frågan, ty det är ju uppenbart, att inom de yttre bestämningarna rymmas så orimligt många olika förhållanden. En lägenhet på tre rum och kök är så himmelsvitt skild från en annan sådan lägenhet som natt och dag i fråga om rummens storlek och deras belägenhet emot sol och gata o. s. v. Skall prövningsnämnden kunna få någon verklig uppfattning av lägenhetens beskaffenhet, synes mig en okulärbesiktning vara nödvändig, och då komma vi återigen

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.*

(Forts.)

Lagförslaget
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

till frågan, hur skall denna prövningsnämnd få tid och tillfälle att utföra allt det arbetet.

Till sist vill jag påpeka bestämmelserna i förslaget 3 § 4 mom., där det stadgas, att om hyresnämnds beslut på grund av förelupet förbiseende eller meddelade oriktiga upplysningar blivit i avsevärd mån felaktigt, eller att omständigheter tillkommit, som bragt ärendet i ett väsentligt ändrat läge, äger nämnden att förordna om rättelse. Genom denna bestämmelses införande har man velat förebygga, att verklig orättvisa skall bliva bestående och i stället rätten så långt som möjligt införas.

Huvudsumman av detta långa tal är därför, att jag i princip icke heller är emot rätten att kunna få vädja till högre instans, men under de exceptionellt svåra förhållanden, som med denna lag och dess utförande i praktiken äro förbundna, har jag och majoriteten inom utskottet icke sett någon möjlighet att förverkliga detta önskemål, som ligger oss om hjärtat. Och då det här blott gäller en provisorisk lag, synes det mig, att man, med kännedom om det samvetsgranna arbete, som hyresnämnderna utföra, och med kännedom om att grundade klagomål emot deras verksamhet ytterst sällan förekommit, må kunna ännu ett år nöja sig, även om klagorätten icke blir införd. Att hyresgästerna klaga över, att de icke få så låg hyra som möjligt, och att husägarna klaga över, att de icke få så hög hyra som möjligt, det vet jag; men några grundade, på skal grundade, klagomål över, att rätten verkligen trätts för nära, hava vi i utskottet icke haft kännedom om.

Sålunda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna paragraf.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag vill beträffande den föreliggande frågan instämma i att den är synnerligen svårlöst. Det kan anföras skal både för den ståndpunkt, som utskottet och departementschefen intagit, likaväl som för den ståndpunkt, som reservanterna funnit vara starkast motiverad. Den argumentation, som utskottet, utöver vad herr statsrådet som skal för sin hållning anført, har dock icke varit av beskaffenhet att kunna övertyga mig om, att utskottets ståndpunkt är den bäst motiverade.

I utskottsutlåtandet ägnar utskottet åt den sak, som är berörd i § 4, frågan om en överinstans över hyresnämndernas beslut, endast ett par rader. Efter att hava meddelat, att utskottet likaväl som departementschefen vore sympatiskt stämt för införandet av ett prövningsinstitut, förklarar utskottet: »Det har emellertid befunnits, att de av departementschefen åberopade praktiska skälen mot införande av en allmän instansordning äro ofrånkomliga, och nödgas utskottet därför inskränka sig till att, under hänvisning till vad departementschefen i detta avseende anført, yrka avslag å motionerna i förevarande del.» Punkt och slut. Utskottet förklarar sig därmed icke kunna prestera någon annan bevisföring utöver den, som i den kungl. propositionen blivit anført. Går man då till departementschefens yttrande i denna punkt och ser efter vilka

skäl, som i det avseendet äro av honom anförda, stannar man först vid protokollsfrågan. Om denna anföres att skapandet av en överinstans kommer att medföra en ökad protokollsskyldighet. Naturligtvis blir så fallet. Men är det å andra sidan icke upprörande, såsom det nu är, att mål kunna avgöras utan att kanske någon som helst protokollsanteckning därom blivit förd. Dessa anteckningar föras på så sätt, att, sedan hyresnämnden behandlat ett antal mål, det är omöjligt att kunna erhålla några uppgifter om huvudskälen för hyresnämndens beslut. Man brukar i protokollet icke införa annat än att hyresnämnden »funnit skäligt» besluta det eller det och ingenting annat. Sedan någon tid förgått, kan man icke få några som helst uppgifter om, vilka principer och vilka synpunkter, som varit vägledande för hyresnämndens beslut. Jag tror, att det skulle vara fullkomligt omöjligt och ohållbart att på andra rättsområden ifrågasätta ett sådant rättsförfarande. Jag tror därför, att en protokollsföring, hänförande sig till de fall, där inom hyresnämnden förekommit djupare meningsskiljaktighet, såsom reservanternas förutsätta för ett överklagande av beslutet, måste anses synnerligen väl motiverad.

Sedan, säges ytterligare i departementschefens yttrande, och det upprepades av den siste ärade talaren, att skapandet av en överinstans skulle »medföra en sänkning av de gamla hyresnämndernas kvalitet och förtroendet till desamma». Jag erkänner, att jag icke förstår detta resonemang, att den omständigheten, att hyresnämndernas beslut i vissa speciella fall skulle komma att underkastas prövning i överinstans, skulle medföra sänkning av hyresnämndernas kvalitet, är för mig oförklarligt. Jag tror icke, att förtroendet till dem i någon mån skulle därigenom minskas. Alltjämt skulle kvarstå deras definitiva beslutanderätt i de fall, där enighet förekommit inom dem. Och man måste i allmänhet utgå ifrån att i sådana fall objektivitet och strävan att skipa rättvisa varit ledande principer för nämnderna; men att den omständigheten, att där olika meningar förekomma, dessa olika meningar bliva prövade i överinstans, skulle medföra en kvalitativ försämring av hyresnämnderna, förstår jag icke. Såvitt jag kan se, är detta ett försök att göra ett skäl, som låter bra. Men går man det in på livet, visar det sig icke hava något verkligt värde.

Slutligen säges ytterligare, att »framför allt torde emellertid sakkunskapen i avseende å hyresförhållandena inom orten icke alltid kunna beräknas vara större hos någon annan myndighet än hos hyresnämnderna, vilkas verksamhet helt och hållet är ägnad åt dessa förhållandens reglering». Nåja, det må vara möjligt, att så är händelsen åtminstone i de fall, då prövningsinstansen blir förlagd på annan ort än hyresnämnden. I de fall åter då överinstansen hör hemma på samma ort som hyresnämnden, kan man nog tänka sig, att prövningsinstansen har minst samma lokala kännedom som hyresnämnden. Därtill bör man kunna hoppas att denna överinstans kommer att innesluta större objektivitet och vara besjälad av en starkare strävan, att skapa enhetliga beslut.

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.*

(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

Den sista ärade talaren yttrade vidare att han icke sett att klagomål anförts över den nuvarande ordningen för beslut. Jag har sett flerfaldiga sådana klagomål, där man talat om, att valda representanter för den ena eller den andra gruppen visserligen formellt tillfredsställt de krav, som kunde ställas på dem som representanter för vare sig fastighetsägareintresset eller hyresgästintresset, men, har man tillagt, de för »denna representant verkligen reala intressena ligga på den motsatta sidan». Som ledamot i nämnden har den utsedde formellt fyllt kravet på att vara representant för exempelvis fastighetsägarna, men han har haft sitt faktiska intresse hos motparten och då en sådan anmärkning kan göras, är det icke lämpligt att hyresnämnden skall vara sista instans.

Slutligen sade den siste ärade talaren, att det har sagts tidigare, att över huvud inga grundade klagomål avhört. Var skulle de missnöjda klaga? Det finns ju ingen formell klagorätt. Den klagan däremot, som sker man och man emellan, har man nog fått höra talas om. Huruvida den varit grundad eller icke har ingen närmare prövat.

Med fullt beaktande av de svårigheter, som skapandet av en överinstans i sig innebär, men med den uppfattningen att ett försök i enlighet med reservationen bör göras — hela utskottet har för övrigt hjälpt till med att tekniskt lösa frågan — tror jag det lyckligaste vore att bifalla reservationen i denna punkt. Det är dock så, att på områden av denna art det måste vara en huvudsträvan att ordna rättsskipningen så att den, som helhet betraktad, äger förtroende i högsta möjliga grad. Detta sker genom att bifalla reservationen, och därför anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till denna.

Herr statsrådet Löfgren: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att något påvisa de svårigheter, som äro förenade med anordnandet av ett besvär förfarande och som avhållit Kungl. Maj:t från att intaga bestämmelser därom i propositionen.

Till en början ber jag då att få understryka, vad som redan antytts av herr Klefbeck, nämligen att man vid bedömandet av möjligheten och lämpligheten att här anordna ett besvär förfarande, har att i första rummet taga hänsyn till tre faktorer, dels antalet ärenden, som man kan vänta komma att undergå omprövning i högre instans, dels beskaffenheten av dessa ärenden och slutligen beskaffenheten av den prövning, som företages i första hand av hyresnämnden.

Vad då först angår ärendenas antal, så ber jag att få nämna, att endast i Stockholm, under tiden från den 25 maj till slutet på förra året, inom olika hyresnämnder handlagts icke mindre än 4,720 s. k. uppsägningsärenden och över 18,000 hyresregleringsärenden. Ifrån början på detta år och till början på april månad, således de allra första månaderna, hava hyresnämnderna handlagt 10,500 hyresregleringsärenden och 11,500 uppsägningsärenden.

Ifråga åter om beskaffenheten av den prövning, som är erforderlig i första instans, av hyresnämnden, så har man att skilja

på hyresregleringsärenden och uppsägningsärenden. Vad uppsägningsärendena beträffar, så uppträda där ofta nog frågor, som kräva juridiskt förstånd och bedömande, då däremot hyresregleringsärenden i allmänhet äro rena skiljemannasaker, där det huvudsakligen kommer an på skiljemännens kännedom om marknaden, om bostadstillgången. För att de skola komma till resultat i de speciella fallen, fordras det, att de införskaffa personliga upplysningar och ofta måste de förrätta syn på stället. I fråga om denna syn eller besiktning är att märka, att man en tid försökt sig på att använda särskilda besiktningmän för att på deras utlåtande grunda sitt omdöme. Men det slog icke bra ut, och därför är det numera regel, att hyresnämnderna själva anställa besiktning.

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskuldig
hyresstegring
m. m.*

(Forts.)

Det framhölls av herr Ekman, att det vore en angelägenhet av vikt att få antecknade till protokollet i hyresnämnden, de motiv på vilka hyresnämnden grundat sitt omdöme. Det vore mycket lämpligt, om detta kunde åstadkommas, men jag frågar: huru skulle man kunna tänka sig, att, med det oerhörda antal ärenden, som jag nyss nämnde, det skulle kunna fordras en fullständig protokollföring? Men kan man icke uppställa en sådan fordran, så har man också undanryckt ett viktigt underlag för omprövning i högre instans.

Dessa hyresnämnder komma sålunda att rätt så summariskt i protokollen angiva själva saken. De grunda sitt omdöme direkt på vad de sett och utan att närmare återgiva vad de sett.

När det nu gäller att inrätta en överinstans, därest detta är möjligt, så måste man ju företrädesvis taga hänsyn till beskaffenheten av de flesta ärenden, som förekomma, nämligen hyresregleringsärendena. Dessa synas kräva fackomdöme av särskilda sakkunniga också i en högre instans. Klagorättens innebörd skulle då vara att få en ny prövning i sak av de olika förhållanden, som hyresnämnden tidigare har konstaterat. Det är icke alldeles så behöfligt, åtminstone gäller det icke något större antal fall, att få till stånd en formellt juridisk omprövning, t. ex. beträffande frågan om hyresnämnden gatt ut över sin befogenhet e. d., utan det gäller att konstatera precis samma yttre fakta, som hyresnämnden konstaterat. En nyprövning förutsätter sålunda ofta nog ny besiktning för konstaterande av dessa samma fakta. Och för att det skall vara någon idé med en dylik prövning av högre instans, så fordras också större kompetens hos överinstansen än hos underinstansen.

Jag vet icke, om det som regel kan vara riktigt att säga, att införandet av en överinstans skulle dekapitera hyresnämnderna, göra kompetensen hos underinstansen mindre. Men säkert är, att man, för att det skall vara någon mening med ett besväröffarande, måste se till att man får medlemmar i överinstansen, som äro ännu mera kompetenta att bedöma bostadsförhållandena än hyresnämndernas ledamöter äro. Då kommer man åter in på andra svårigheter. Om man tänker på att magistraterna skulle bliva lokala överinstanser och man vidare fäster uppmärksamheten vid,

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskuldig
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

att som ordförande i de nuvarande hyresnämnderna mycket ofta sitta just rådmännen, magistratspersonerna i städerna, så måste man ju taga bort dem ifrån de nuvarande hyresnämnderna, och därmed vålla en direkt minskning av de nuvarande hyresnämndernas kompetens. Hur skall man ersätta dem med andra, som äro lika lämpliga och lika kompetenta som just dessa rådmän och de personer, som eljest äro ledamöter i de nuvarande lokala hyresnämnderna?

Går man den andra vägen, att skapa en central myndighet, som skulle pröva besvär från olika lokala myndigheter, framträder åter bristen på lokalkännedom. Man kan då icke tänka sig annat än att ett rent skriftligt förfarande skulle äga rum. Parterna skulle hålla på med att bombardera varandra och den centrala myndigheten med skrivelser. Men denna vore helt utan egen kännedom om själva den sak, som legat till grund för den lokala myndighetens beslut. Dessutom är att märka, att detta skriftliga förfarande skulle ådraga parterna betydande kostnader, något som skulle hårdast drabba de mindre bemedlade hyresgästerna, till vilkas förmån denna lag är väsentligen avsedd att tjäna. Jag skulle sålunda tro, att man icke har lätt att finna ett besvärsförfarande, vars fördelar uppväga olägenheterna. Som helhetsomdöme skulle kunna sägas, att olägenheterna av ett besvärsförfarande i allmänhet, långsamhet och ökad kostnad, skulle man få, men motsvarande fördelar skulle man icke vinna.

Vad jag nu sagt avser hyresregleringsärendena. Går man sedan över till uppsägningsärendena, så är att märka, att om enligt propositionen en hyresvärd sagt upp en hyresgäst och uppsägningen godkänts av hyresnämnden, så kan hyresvärden omedelbart få bort hyresgästen ifrån lokalen. Efter införandet av ett besvärsförfarande skulle däremot i det fall att två reservanter stå emot hyresnämndens beslut om hyresgästens avflyttning hyresgästen kunna klaga däröver till högre instans och hyresvärden få vänta kanske i årtal, innan hyresgästen kommer bort ifrån lägenheten. Även ur hyresvärdens synpunkt torde det således icke vara så gynnsamt med ett besvärsförfarande, som man väntat sig.

Slutligen är icke att förbise, vad flera hyresnämnder framhållit och vad särskilt ordförandena i Stockholms hyresnämnder understrukt, nämligen att, ifall man gör besvärsrätten beroende av att det finnes två reservanter inom hyresnämnden, man måste befara en splittring inom nämnderna, som skulle ofördelaktigt inverka på deras verksamhet och samtidigt minska deras auktoritet hos allmänheten. Ännu så länge har man då det icke finnes någon besvärsrätt, försökt jämka ihop olika åsikter och reservationer hava icke ofta förekommit. Men de, som hava kännedom om förhållandena, uttala en farhåga för att med besvärsrätt reservationerna skulle bli synnerligen talrika och därmed även de utslag, som skulle dragas inför högre instans. Istället för att gå den vägen, undrar jag, om icke i enlighet med den tendens, som redan visat sig, ett ordnat samråd mellan hyresnämnderna skulle kunna anlitas som lämplig utväg för en likformig tillämpning av

lagen. Hyresnämnderna kunna ju själva, och äro säkerligen beredda att göra det, vidtaga anstalter för ett samarbete i syfte att vinna enhetlig praxis. Vad särskilt Stockholm beträffar, ha hyresnämnderna redan vidtagit ett sådant samarbete och hava gemensamt kansli. Man kunde ju också tänka sig, att en konsulent tillsattes, som reste ifrån den ena platsen till den andra och samrådde med hyresnämnderna för att få till stånd en dylik enhetlighet.

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.*

(Forts.)

Jag vill också anmärka, att man i utländsk rätt icke infört ett besvär förfarande vid antagandet av sådana provisoriska hyreslagar. Det finns icke något sådant i Tyskland och icke i Norge. I Danmark finnes möjlighet att hos domstol överklaga beslut av mera formell natur, men som regel gäller, att vanliga hyresregleringsärenden icke kunna dragas inför högre instans. Jag tror sålunda, att det visat sig vara opraktiskt och snart sagt omöjligt att införa ett besvär förfarande. Skulle nu emellertid kamrarna komma till det beslutet att följa reservanternas förslag, torde det vara nödvändigt, att lagutskottet får se på förslaget till lagtext en gång till. Ty efter vad jag kan finna, är denna i behov av formella jämkningar i åtskilliga punkter.

Eftersom jag har ordet, ber jag att få, i en punkt, som icke rör den ifrågakvarande reservationen, beröra de yttranden, som framkommit inom lagutskottet. Jag skall därvid icke närmare gå in på de olika fall, där lagutskottet kommer till en annan ståndpunkt än Kungl. Maj:t, även om jag icke i allt vill böja mig för den motivering, varpå lagutskottet grundar sitt uttalande. Men det är särskilt i ett avseende, som jag hemställer, att kammaren ville följa Kungl. Maj:ts förslag istället för lagutskottets.

Redan under förra året märkte man en lucka i lagen beträffande bestämmelserna om uppsägning. Dessa bestämmelser innefattas i den föreskriften, att uppsägning under vissa förhållanden är utan verkan med mindre hyresnämnden har lämnat sitt samtycke till uppsägningen. Uppenbarligen avsåg man då icke själva uppsägningsförfarandet i och för sig, utan meningen var att förebygga, att en hyresrätt skulle emot hyresgästens önskan och utan särskilda skäl upphöra. Föreskriften går ut ifrån den allmänt förekommande klausulen i hyreskontrakt, att sådan hyresrätt icke skall upphöra vid den först tänkta hyrestidens utgång utan efter särskild uppsägning, och därför ansåg man det icke vara nödvändigt att reglera annat än uppsägningsrätten. Nu hava hyresvärdarna i stor utsträckning tagit sig före att stryka uppsägningsrätten och införa en bestämmelse, varigenom kontrakten utan vidare upphöra på viss bestämd tid. På så sätt skulle i alla de fall, där strykning av prolongationsklausulen förekommit, hyresrätten utan vidare upphöra å viss dag. Därest nu lagutskottets förslag att i likhet med nuvarande hyreslag endast reglera uppsägning, men icke de på bestämd tid slutna hyreskontrakten, antages, skulle den 1 oktober en hel mängd människor stå utan bostad och utan möjlighet att få sin rätt att kvarbo på lämpligt

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

sätt reglerad. I denna punkt skulle jag vördsamt vilja hemställa, huruvida icke kammaren skulle finna det skäligt att följa Kungl. Maj:ts förslag om en automatisk prolongation av hyreskontrakt, som utan uppsägning utlöpa på viss tid.

Till stöd därför ber jag få meddela, att Kungl. Maj:ts förslag om en sådan automatisk prolongation av hyreskontrakt har förordats av hyresnämndernas ordförande i Stockholm, Malmö, Göteborg, Karlstad, Gävle, för att nämna de största städernas hyresnämnder. Från vitt skilda håll har även eljest framhållits såsom en synnerligen viktig angelägenhet att få denna fråga ordnad på det sätt, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr Dahl: Herr talman! Det är naturligtvis alldeles riktigt vad som här har framhållits senast av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att det måste möta vissa praktiska svårigheter att ordna detta av reservanterna tillstyrkta besväröförfarande. Hade icke sådana svårigheter av betydande art förelegat, skulle det icke varit rimligt och försvarligt, att Kungl. Maj:t framlagt ett förslag till en så beskaffad lagstiftning eller att riksdagen antagit det utan att ett besväröförfarande hade ordnats.

Då lagen i fjol antogs, hade man förhoppning om, att dess fortvaro skulle bliva jämförelsevis begränsad. Endast under den förutsättningen ansåg sig då lagrådet kunna tillstyrka denna lagstiftning utan besväröförfarande. Då man nu emellertid har vissnet om, att denna lags verkningar komma att utsträckas allra minst till utgången av år 1920, således dryga två och ett halft år ifrån denna tidpunkt, måste man beakta vilka stora värden det här gäller för ofantligt stora grupper av medborgare, både hyresvärdar och hyresgäster. Man måste då också noga överväga, huruvida lagstiftaren fortfarande kan intaga den ställningen att utslutande på grundvalen av rent praktiska svårigheter skjuta undan möjligheten för dessa stora grupper av medborgare att få sin rätt prövad på ett sådant sätt, som, enligt deras förmenande, skulle innebära trygghet och så att de icke sakna garantier för objektiv prövning av sina rättsanspråk. Herr statsrådet och alla andra, som noga studera sina tidningar, äro nog ense om, att det nuvarande förhållandet icke är fullt betryggande. Jag ber här att få genmäla herr Klefbeck, som sade, att de nuvarande förhållandena icke givit rum för befogade klagomål i större utsträckning. Hade man varit förvissad om, att det bara varit det vanliga lilla missnöjet hos en eller annan hyresgäst eller husvärd, hade det icke varit skäl att rulla upp detta besväröförfarande, men har man, såsom reservanterna, kommit till den uppfattningen, att det föreligger grundad anledning till missnöje med det sätt på vilket denna fråga hittills omhänderhåfts, kan man icke med stöd av vissa praktiska svårigheter skjuta frågan undan. Jag ber nu att något få komma in på de svårigheter, herr statsrådet anförde.

Herr statsrådet nämnde att, för att möjliggöra en realprövning för prövningsnämnden utan att behöva gå till grunden med

saken på nytt, erfordras en helt annan protokollsföring hos hyresnämnden, än som hittills förekommit. Den har varit mycket summarisk; den har endast upptagit själva beslutet, med förklaring; att man funnit detta skäligt, utan angivande av nagra som helst närmare grunder. Jag vet, att protokollsföringen är sådan, och jag vet även, att det skall möta svårigheter, att göra den vidlyftigare, men jag tror däremot icke, att dessa svårigheter skulle vara oöverkomliga. Jag tänker mig visst icke, att man skall hava en protokollsföring i stil med den hos underdomstolarna. Den bör enligt min mening, ske genom användande av ett formulärförfarande, där man då i mycket sammanträngd form anför de väsentliga skälen. I en ofantligt stor mängd av rättsfallen tror jag det skulle bliva möjligt för prövningsmyndigheten att reda sig utan någon okulärbesiktning, men i en del fall torde det kunna erfordras en sådan, och jag kan icke se annat än att denna börda får tagas av prövningsinstansen.

Herr statsrådet anmärkte också, att, därest det skulle bliva något värde med omprövningen hos prövningsmyndigheten, den borde besitta större kompetens än hyresnämnden. Om herr statsrådet härmed avser kompetens på de praktiska områden, som man har beröring med, byggnadsväsen, värdering av fastigheter och annat, kan jag icke för min del giva herr statsrådet rätt. Det torde väl i dessa fall, lika litet som i övriga fall där domstol har att skipa rätt i tvister där det gäller materiella spørsmål, erfordras, att det finnes full sakinsikt hos domstolen. Domstolen får förskaffa sig denna med tillhjälp av sakkunnige.

Vidare anmärkte herr statsrådet, att vid ordnandet av de lokala prövningsmyndigheterna, så riskerade man att förminska kompetensen inom hyresnämnderna, därigenom att man ofta nog finge den lagfarne ledamoten överflyttad ifrån hyresnämnden till prövningsmyndigheten. Skulle så bliva fallet, så medger jag, att herr statsrådets anmärkning är riktig; men jag antager, att detta icke skulle behöva bliva fallet. I de flesta medelstora samhällen finnes det tillgång på flere jurister, som kunna innehava erforderlig kompetens till ordförandeskap i hyresnämnd. Då får man naturligtvis laga så, att man icke kommer i kollision. I de mycket små samhällena, där tillgången på fullt kompetenta jurister icke är för handen, får man anlita den utväg, som i hyreslagen anvisas, med gemensam ordförande i flera nämnder. Detta gäller nu hyresregleringsärendena.

Beträffande uppsägningsärendena grundade statsrådet, så vitt jag kunde finna icke så mycket sin anmärkning därpå, att det ganska ofta skulle kunna erfordras en omprövning av dessa ärenden, utan därpå att detta skulle vara förenat med praktiska olägenheter för parterna: Uppsägningen bleve nämligen genom överklagandet framskjuten liksom således avflyttningen för parten uppskötes; och statsrådet preciserade sin anmärkning därhän att, om besvär rätt infördes, uppsägningen kunde uppskjutas i årtal. Ja, att den komme att medföra uppskov utöver en uppsägningstermin

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.*
(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

kan man förutsätta, men att det skulle dröja åratals, innan ärendet avgjorts, skulle förutsätta en ordning i provningsinstansens arbetssätt, som jag förvisso hoppas, att man icke behöver räkna med. Jag tänker mig i stället, att alla uppsägningsärenden måste ha förtursrätt, och därför tror jag icke, att det skall bli några svårigheter att ordna den saken.

Herr statsrådet nämnde till sist, att i stället för ett klagoförfarande skulle man möjligen kunna i viss mån ernå vad man åsyftade genom samråd mellan hyresnämnderna. Jag har låtit mig berättas och även sett i litteraturen, att ett sådant samråd ägt rum mellan hyresnämnderna i Stockholm, såsom det påstås med gott resultat. Jag kan däremot, åtminstone icke för närvarande, rätt fatta huru med någon egentlig framgång en sådan samverkan skulle kunna ordnas ute i bygderna, där förhållandena äro skiftande på olika ställen och där sammankomster för överläggning mellan hyresnämndsordförandena näppeligen skulle kunna ge något praktiskt resultat, vid det förhållande, att det på en ort saknas lokalkännedom om huru dessa spörsmål äro beskaffade på andra orter.

Jag har med den mest samvetsgranna prövning av denna fråga icke kunnat komma till annat resultat än att de svårigheter, som förvisso icke av mig och mina medreservanter underkännas, dock både kunna och måste övervinnas, därest icke det allmänna missnöjet med denna lagstiftning skall ytterligare ökas till den grad, att det vållar misstämning gentemot hela krislagstiftningen i ännu mycket högre grad än hittills varit fallet. Och det tror jag, att vi alla böra vara överens om, att om möjligt bör denna misstämning icke vidgas utan begränsas.

Statsrådet gick till slut — jag ber, medan jag har ordet, att få bemöta honom även i denna del — in på lagutskottets hemställan vid 8 § 2 mom., där det gäller att utsträcka hyresnämndens regleringsrätt även till sådana avtal som avse viss tid. Om man söker efter motiveringen till denna utredning, finner man den på sid. 26 i propositionen, där det helt kort yttras följande: »Det föreslagna stadgandet, som närmare motiverats av socialstyrelsen och bostadskommisionen, avser att förhindra ett numera enligt säkra meddelanden från ett flertal orter vanligt försök att kringgå lagens bestämmelser angående villkoren för giltighet av uppsägning.» Statsrådet har ytterligare utvecklat detta skäl med en erinran därom att här och var husvärdar i stället för denna sedvanliga klausul, som innefattar bestämmelse, att kontraktet förlänges därest uppsägning icke skett inom viss tid, tillgripit den utvägen vid kontraktets avfattning, att detta ställes på viss tid utan uppsägningsklausul och således ovillkorligen utlöper på slutdagen. Med denna bestämmelse skulle således hyresnämnden beträffande sådana kontrakt på viss tid ha rättighet att säga: De skola, oavsett avfattningen, i fortsättningen gälla. Jag medger, att för det fall, som här uppgivits vara för handen, nämligen då man söker att på illojalt sätt undkomma uppsägningsreglering genom att på

detta sätt formulera kontraktet, skulle det vara önskvärt att i den form, som här föreslagits, utvidga hyresnämndens befogenhet. Men jag ber att få ifrågasätta, om man icke genom denna avfattning kommer att sätta husägarna, i den mån de äro fullt lojala, i ett synnerligen prekärt läge och härigenom tillfoga kontrahenterna en uppenbar rättskränkning. Pondera — ty jag vet att sådana fall föreligga, och har känt personer som råkat ut för sådana fall — att två parter kommit överens om att kontraktet skulle sluta en viss dag, på skäl, som då hade full giltighet. Så kommer nu denna bestämmelse. Hyresvärden har med vetskap om att kontraktet skulle upphöra nästa första juli eller första oktober disponerat lägenheten på annat sätt genom avtal och hyrt ut lägenheten till en annan person, än den nuvarande hyresgästen. Med frångående av det förra samförståndet med hyresvärden vill emellertid hyresgästen med tillämpning av denna nya lagstiftning bo kvar. Hur går det då med hyresvärden, och hur går det med den nye hyresgästen? Jag vet icke, om jag misstager mig, men såvitt jag kan bedöma saken måste den nye hyresgästen vika för den gamle hyresgästen, under förutsättning att denne har hyresnämndens medgivande att bo kvar. Den nye hyresgästen har emellertid sagt upp sin förra lägenhet och har ingenstans att bo. Jag kan icke se annat än att man skulle komma från Scylla till Charybdis. Det är de praktiska olägenheterna, som man, så vitt jag finner, alltid måste råka ut för med dessa stadganden.

Ur allmänt-rättslig synpunkt måste jag säga, att det bär mycket emot att på detta sätt ingripa reglerande och splittrande på de enskilda parternas rättsavtal. Denna lag har till syfte att förebygga oskäligen hyresstegring. Man bör efter min mening icke utan det allra största tvång, icke utan att man direkt syftar till detta samma ändamål, utsträcka lagens verkningar in på andra områden.

Med dessa ord har jag, herr talman, velat motivera min anslutning till utskottets majoritet i vad 8 § 2 mom. angår. Såvitt den nu föredragna 4 § angår, ber jag, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Holmquist: Det är ju så, att om reservationen här skulle bifallas, kommer ju denna överprövning att överlämnas åt vissa offentliga myndigheter jämlikt 14 § enligt reservationen. Där stadgas ju i denna § att myndigheterna skola vara för Stockholm överståthållarämbetet, magistraten i städer, där sådan finnes, eljest Konungens befallningshavande. Det innebär sålunda, att dessa myndigheter komma att få åtaga sig avgörandet i en hel del, ja jag måste säga i ett *högst betydligt antal*, nya mål och ärenden. Jag får uppriktigt säga att jag för litet trängt in i detta reservationsvis avgivna förslags alla detaljer för att riktigt kunna finna, huruvida i förslaget upptagits sådana detaljerade bestämmelser, att man utan vidare vet, huru dessa myndigheter skola behandla dessa ärenden. Men jag tager för alldeles givet, att det måste ske

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.*

(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

under sådana former att procederet hos dessa myndigheter kommer att bli ganska invecklat. Då man således har att taga hänsyn till, att man måste avgöra ett antal ärenden, som väl utan tvivel blir högst betydligt, och sedermera även till proceduren som för dessa ärendens avgörande blir ganska invecklad, förefaller det mig, som borde man mer än en gång betänka sig, innan man stadgar ett sådant förfarande som här tyckes vara avsett. Skall ett sådant förfarande äga rum, bör det väl ske under sådana former, att man har berättigad anledning att antaga, att dessa högre myndigheter få på lämpligt sätt *material* till sitt förfogande för att kunna avgiva ett beslut, som verkligen har alla garantier att vara riktigt och vara ur rent praktisk och facklig synpunkt betryggande. Men jag kan icke finna, av detta utlåtande att man tillräckligt tagit hänsyn till dessa förhållanden.

Under sådana omständigheter förefaller det mig, som om kamraren icke borde gå till avgörande i den riktning reservanternas här förordat utan att genom en återremiss utskottet lämnades tillfälle att verkligen ännu en gång taga den föreliggande frågan under förnyat allvarligt bedömande.

I det läge, som ärendet emellertid nu har tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wickman: Herr talman, mina herrar! Jag skall villigt erkänna, att jag straxt efter det denna lag började tillämpas i följ kom till det resultatet på grund av det samarbete jag hade med en del av hyresnämnderna i Stockholm, att rätt till överklagande måhända vore av behovet påkallad.

Jag grundade denna min uppfattning därpå, att det första arbetet nämnderna från början företoge vid varje prövning av avtal rörande hyresbeloppet, hade till följd att nämnderna delade upp sig två och två, med en representant för hyresvärdarna och en för hyresgästerna, och sedan hade hyresnämnden att på grund av det utlåtande, denna delegation avgav, fatta sitt beslut. Det visade sig då strax, att det icke lät sig göra att på denna grundval fatta beslut, därför att när hyresnämnderna sålunda efter att hava delat upp sig två och två — det är ju fem ledamöter i nämnderna — kommo till realbehandlingen, förelåg icke tillräckligt underlag för att på grundval av den undersökning som gjorts kunna fatta avgörande. I dessa ärenden erfordras nämligen stor sakkunskap, som också måste göra sig gällande, vilket har till följd, att nämnden i sin helhet måste vidtaga dessa besiktningar och undersökningar. Först då kan en verklig prövning av frågan göras och beslut fattas, som blir avgörande.

Det är förklarligt — då vi här hörde herr statsrådets uppgift om att många tusen ärenden föreligga exempelvis i Stockholm — att det icke låter sig göra att få till stånd en sådan saklig prövning i varje fall. Man skulle med en sådan mängd av ärenden bliva ur stånd att vidtaga åtgärder, som voro tillfredsställande, och som eventuellt sedan skulle under förutsättning av en prövningsdomstol kunna

komma till avgörande. Det är därför orimligt att ifrågasätta, att det även om förekomsten av två skiljaktiga meningar erfordras för rätt att anföra besvär, skulle bli allenast ett fåtal ärenden som komme att överklagas i högre instans. Ty då det sitter två representanter för hyresvärdarna och två för hyresgästerna samt de två representanterna för hyresvärdarna äro skiljaktiga i ett fall och de andra två ett i annat, kommer en sådan mängd av ärenden att överklagas, att jag nästan måste säga, att det blir orimligt och omöjligt att tänka sig en besvärsinstans som kanske, i årtal, såsom statsrådet sade, skulle hålla på tills avgörandena bleve färdiga.

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)*

Det är alltså otänkbart att komma fram på den vägen. Skulle man åter fordra, att besvär icke finge anföras i andra fall än där hyresvärd och hyresgäst överklagade samma mål, är det icke troligt, att den vägen heller är framkomlig, ty att hyresvärds och hyresgästs representanter i hyresnämnden avgiva gemensam reservation i samma sak, är väl icke tänkbart.

En annan fråga är, hur det skall ske med uppsägning, som är ifrågasatt, och som dessa nämnder skulle komma att besluta. Den måste verkställas inom rimlig tid. Det har varit så under detta års vår, att från uppsägningdagen, d. v. s. den dag då nämnden givit husvärden rätt att uppsäga hyresgästen skulle hysesgästen vara redo att göra nytt kontrakt inom 14 dagar. Hur skall man ställa det, om besvär få anföras? Har hyresgästen då rätt att bo kvar i lägenheten, tills överinstansen fällt sitt utslag, eller skall han avflytta omedelbart som hyresnämnden fattat beslut eller få dröja till nästa fardag? Det är en sak som icke är utredd. Samma förhållande gäller ifråga om avtal om högre hyra. Inom 14 dagar efter det hyresnämnden fattat sitt beslut och detta delgivits parterna skall nytt kontrakt med högre hyra ingås, eljest står hyresgästen där skyldig till avflyttning enligt kontraktet. Samma blir förhållandet i de fall, då överståthållarämbetet i tusentals mål skall avkunna beslut, men icke hinner inom rimlig tid avgöra målen. Det är orimligt att ifrågasätta, att lagen skulle vara tillämplig på sätt som av reservanterna här ifrågasättes, och jag tror, att reservanterna icke tänkt närmare på saken, ty då vore den omöjliggjord. Det är dessa skäl som åstadkommit, att jag måste frängå den uppfattning, jag tidigare hade, att möjlighet till besvär rätt skulle kunna ifrågasättas. Jag har som sagt blivit övertygad om omöjligheten av en sådan besvär rätt och tror icke, att man på något sätt skall kunna genomföra den. Herr Klefbeck har närmare preciserat svarigheten med protokollsföringen, vilken jämväl framgår av betänkandet. Därvid får man icke heller förbise att de kostnader, hyresnämnderna redan nu åsamka Stockholms kommun, skulle i avsevärd grad ökas — under förutsättning att man stadgade skyldighet att föra ett noggrant protokoll — och vidare skulle denna noggranna protokollsföring draga med sig ytterligare skrivelser. Huvudsumman bleve ökade

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.

omkostnader, som ytterligare komme att drabba kommunernas finanser, särskilt Stockholms stads.

Herr talman! Det är av dessa skäl jag måst avstå från min tidigare uppfattning, och jag ber sålunda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr Lindblad, Ernst: Föreliggande lagförslag är av krislagstiftnings natur, och då hyresnämnden måste anses som en kompromissnämnd och sådana nämnders beslut i allmänhet icke kunna överklagas annat än på formella skäl, kan jag icke finna lämpligt att här införa en prövningsinstans för dessa nämnders beslut. Därtill kommer ju, att nämnden är sammansatt enligt objektiva principer hela vägen och icke av parterna, varför jag icke tror, att man behöver befara några verkliga missgrepp. Olika uppfattningar kunna ju alltid givas, men då skall den opartiske ordföranden skilja mellan parterna. Och icke föreligger på denna grund någon anledning att ytterligare draga ut med prövningen. Då dessutom praktiska skäl föreligga att icke följa reservanternas förslag, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve Spens: Jag anhåller att få yttra några ord till bemötande av vad herr Holmquist anförde. Han yttrade, att Konungens befallningshavande får ett allt för mycket ökat arbete, om reservationen skulle antagas, genom den mängd av besvärsmål som då skulle hopas i överinstansen, och särskilt skulle det uppstå svårigheter, då det gällde för Konungens befallningshavande att röra sig på ett nytt område. Jag ber då att få framhålla, att visserligen överståhållarämbetet komme att få ett mycket väsentligen ökat arbete, men detta bör ju icke vara oövervinneligt för denna myndighet, som ganska lätt kan få erforderliga resurser för denna prövning. Beträffande länsstyrelserna så skola ju hyresnämnder enligt nu gällande lag i allmänhet vara inrättade i de städer, som hava mer än 5,000 invånare, och därför förekomma icke hyresnämnder i ett stort antal mindre städer, köpingar och municipalsamhällen på landsbygden. I alla städer, där magistrat finnes, skulle enligt reservationen magistraten bliva överinstans. Därigenom komme de flesta besvären över hyresnämndernas i landsortsstäderna beslut att gå till magistraterna. Det är ju emellertid klart, att Konungens befallningshavande ändock komme att få en hel del nya mål av denna art, men jag tror, att för vederbörande länsstyrelser med den träning de såsom administrativa myndigheter äga samt den vana de redan äga, att genom en och annan ny förordning få lika mycket ökat arbete som genom den nu föreslagna, några oöverstigligen hinder för denna anordnings genomförande icke skola möta.

Herr Holmquist yttrade också, att det var ett alldeles nytt område, man gav sig in på, men jag tror, att Konungens befallningshavande kan reda sig därur lika väl, som hyresnämnderna gjorde det förra året.

Vidare ber jag att få framhålla, att då besvär anföras, uppstår skriftväxling mellan parterna och hyresnämnderna få avgiva yttrande i ärendet. Därigenom åstadkommes en ganska utförlig utredning, som kan ligga till grund för prövningsmyndighetens avgörande. Enligt min mening behöver därför protokollet i allmänhet icke göras så särskilt vidlyftigt. Då det icke finns två reservanter, behöver det ju icke föras något utförligt protokoll, utan endast göras en enkel anteckning om ärendet i protokollet. Då två reservanter antecknat sig torde man icke behöva uppsätta något riktigt utförligt protokoll, förrän besvär anförts och det gäller för hyresnämnden att avgiva infortrat yttrande däröver. Besvaren skola ju anföras inom femton dagar efter beslutet, och då är det, som tilldragit sig i friskt minne hos nämnden. På grundval av förefintliga handlingar avfattar då hyresnämnden sitt yttrande över besvaren. Jag tror dock icke, att hyresnämnderna skola komma att lägga an på att föra så vidlyftiga protokoll i dessa ärenden, utan de komma nog att inskränka den utförliga behandlingen av dessa till skriftväxlingen i besvärsmålen.

Herr Lindblad yttrade, att man icke behöver befara missgrepp av hyresnämnderna med den nuvarande sammansättningen; men jag tror att erfarenheten nog ger vid handen, att det redan nu visat sig, att på många håll hyresnämnderna icke varit så väl kvalificerade att såsom enda instans avgöra hyresmål. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Dahl: Ett par yttranden av föregående talare böra icke stå oemotsagda, innan votering sker i denna fråga.

Herr Lindblad grundade sin mening om obehövligheten av ett besvärsförfarande därpå, att hyresnämnden vore en opartisk institution, vald av opartiska principaler. Jag nödgas i anslutning till vad greve Spens sade bestrida riktigheten av detta påstående för alla fall. Om herr Lindblad med någon uppmärksamhet följt den närmast föregående talaren nämligen herr Wickmans ord — han tycktes hava närmare kännedom om hyresnämndernas organisation och uppfattning av sitt uppdrag — skulle herr Lindblad ha förnummit, hurusom denna erfarenhet vitsordade, att de två hyresvärdrepresentanterna vid avgörandet biträdde hyresvärdsintraset och de två hyresgästrepresentanterna hyresgästernas intresse. Det kunde alltså icke tänkas, att dessa gå en gemensam väg. Således torde opartiskheten, uppfattningen av domareansvaret och domareförpliktelsen beträffande dessa fyra representanter åtminstone icke i alla fall vara så klar som herr Lindblad antog.

Men det inskränker sig icke till detta, mina herrar, utan även om man går ut ifrån att dessa motsatta intressen balansera varandra måste vi till en början finna det synnerligen betänkligt, att man således inrättat en *enmansdomstol* som blir sista instansen i dessa viktiga frågor. En sådan anordning kunna vi väl icke anse tillfredsställande.

Men icke nog med detta. Man kan påvisa åtskilliga fall, där

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyrestegring
m. m.

(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

oavsett lagens anvisning att de två kommunvalda ledamöterna i nämnden skola väljas inom husägarnas och de två andra ledamöterna i nämnden inom hyresgästernas kategori, fastän, säger jag, denna formella förutsättning blivit fylld, resultatet blivit tre representanter för det ena intresset och en för det andra. Det kan väl icke förnekas att då har man på förhand, med den förutsättning som herr Wickman angav, givit det utfallet åt valet, att det blir den ena av intressesynpunkterna som alltid gör sig gällande i denna nämnd, och då vore det ju upprörande, om man icke skulde få anföra besvär i sådana fall.

Herr Wickman gjorde mot oss reservanter den anmärkningen att vi icke närmare tänkt oss in i denna sak, då vi skrevo vår reservation. Samtidigt som jag inrymmer ett medgivande i anslutning till vad statsrådet sade, att någon formell jämkning i vårt förslag möjligen kan erfordras, vill jag invända, att det är icke möjligt att undgå en eller annan smärre oegentlighet. Vederbörande sakkunnige få sitta och fila i månader på en sådan lag, men vi ha några timmar på oss, då det gäller att avfatta en reservation. Men även om medgivandet kan göras beträffande någon formell avprutning, ber jag närmast att få bestrida, att vi tagit saken lika lättvindigt som herr Wickman påtagligen läst reservationen. Ty om herr Wickman läst reservationen sådan den återfinnes i 14 § 3, 4 och 5 mom., skulle herr Wickman nog ha varseblivit, att den ganska utförligt reglerar dessa ärenden, som han påstår icke blivit berörda.

Vad uppsägning beträffar kan det befaras, att visserligen hyresnämndens men icke prövningsmyndighetens beslut hinner komma före uppsägningsdagen. Men då är uppsägningen förfallen och hyresgästen får då sitta kvar ytterligare den stadgade tiden.

Vad vidkommer reglering av hyresbelopp har denna prövningsmyndighetens beslut återverkande kraft, så att det anses, som om hyresnämnden hade bestämt samma hyra. Den saken blir således också reglerad.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock att paragrafen skulle antagas med den lydelse, som förordats i den av herr Stårner m. fl. beträffande föreliggande lagförslag i dess helhet afgivna reservationen.

Sedermere gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 4 § av lagutskottets i utlåtande nr 58 punkten A framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages motsvarande paragraf i den av herr Stärner m. fl. beträffande nämnda lagförslag avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 64.

I enlighet med förut fattat beslut beträffande föredragningen av ifrågavarande utlåtande företogs nu till behandling återstående delar av förevarande lagförslag i den avfattning, som förordats i den av herr Stärner m. fl. därom anförda reservationen.

1 §.

1 mom.

Detta moment hade följande lydelse:

Denna lag äger tillämpning inom område, där lagen med vissa bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m. den 25 maj 1917 är gällande vid denna lags ikraftträdande. Dock må Konungen härifrån kunna medgiva undantag, såframt den myndighet, som utövar kommunens, köpingens eller municipalsamhällets beslutanderätt, där-om gör framställning, för vilken avgivits minst två tredjedelar av de i beslutet deltagandes röster.

Nu föredragna moment var likalydande med Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande del.

I avgiven reservation hade herrar *Klefbeck*, *Lindqvist* i Kosta, *Ernst Lindley*, *Johansson* i Trollhättan och *Ericsson* i Ätvidaberg yrkat, att förevarande moment med anledning av den av herr Hage m. fl. i ämnet väckta motionen måtte erhålla följande lydelse:

»Denna lag äger tillämpning inom varje stad, köping och municipalsamhälle. Dock må Konungen — — — deltagandes röster.»

I herr *Hages* m. fl. nyssberörda motion hade föreslagits sådan ändring av bestämmelserna i det av Kungl. Maj:t framlagda förslagets 1 §, att den ifrågavarande lagen skulle vara obligatoriskt gällande för samhällen med minst 3,000 invånare, att vid avgörande av frågan om inordnande av en kommun eller del av kommun under lagen detta skulle kunna ske, om en tredjedel av de i röstningen om denna fråga deltagande röstat för ett sådant yrkande, samt att även i andra fall Kungl. Maj:t skulle kunna förordna om lagens ikraftträdande, i det fall att från ett större antal myndiga män och kvinnor, mantalsskrivna inom det område framställningen gällde, genom Konungens befallningshavande i länet inkommit en motiverad, till

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

Konungen ställd anhållan om att lagen skulle äga giltighet inom visst område.

Herr Klefbeck: Som kammaren funnit, föreslår utskottet, att lagen i 1 § skulle bli ungefär av samma lydelse som förra året, d. v. s. att tillämpningsområdet skulle bli detsamma i år som förut. Gentemot denna hemställan föreligger en motion av herr Hage, och jag skall därför be att litet få beröra denna paragraf. Herr Hage föreslår, att lagen skulle gälla för samhällen med minst 3,000 invånare, och han gör detta yrkande på den grund, att det under det gångna året visat sig, att ett behov av denna lag gjort sig gällande även inom en hel mängd samhällen, som äro mindre än de, som voro upptagna i förra årets lag. Vi hava inom utskottet fått oss tillhanda en promemoria, som innehåller icke mindre än 26 exempel på samhällen, från vilka framställningar gjorts om att inom dessa få hyreslagen tillämpad. Dessutom kände vi inom utskottet till ytterligare två likartade samhällen, Sollefteå och Hässleholm. Av dessa framställningar om tillämpning av hyreslagen hava icke mindre än fyra blivit avvisade, bland dem en från en kommun, Ljungby kommun, inom vilken enligt de upplysningar, som lämnats, rätt synnerligen svåra förhållanden i hyreshänsende. För att nu få någon möjlighet att få in mindre samhällen under lagen har herr Hage som sagt motionerat om utsträckning av lagens tillämpningsområde.

Det finnes visserligen även med utskottets bestämmelser en möjlighet att hjälpa dessa mindre samhällen. Utskottets förslag innehåller nämligen behörighet för Konungen att förordna, att lagen skall äga giltighet jämväl inom område, där den förut icke varit tillämpad, om nämligen beslut därom förut fattats av den myndighet, som utövar kommunens eller municipalsamhällets beslutanderätt. Det har dock givits exempel på, att denna myndighet, som har att utöva beslutanderätten, icke givit akt på de framställda önskemålen, utan framställningarna fått förfalla. För att få en rymligare ram även härutinnan föreslår herr Hage, att inom en kommun ett önskemål skulle få framföras utan att kunna avvisas, om en tredjedel av de i omröstningen om denna fråga deltagande röstat för ett sådant yrkande. Det gäller sålunda att värna om de förmåner, som hyreslagen vill giva åt hyresgäster, även i sådana fall, som hittills stått utanför lagen. Det synes mig vara ett synnerligen behjärtansvärt önskemål.

Vad har nu utskottet för skäl emot denna framställning? Jo, först säger utskottet, att lagen inom vissa mindre samhällen, om den nämligen skulle tillämpas där, »skulle föranleda onödiga kostnader och besvär». Även dessa samhällen skulle ju bliva skyldiga att anordna hyresnämnder. Men dessa kostnader tro vi icke skulle behöva vara så förfärligt stora, beroende därpå, att den egentliga åtgärden mången gång kanske blott skulle bli den, att en hyresnämnd tillsattes. Om nämligen på platsen icke förefinnes behov av denna nämnd eller av dess verksamhet, så äger Konungen en-

ligt förslaget rättighet förordna, att lagen ej vidare skall äga tillämpning inom samhället. Man har sålunda skurit bort den olägenhet utskottet befarat, men öppnat möjlighet för mindre samhällen, där behov föreligger, att åtnjuta fördelarna med den ifrågasvarande lagstiftningen.

Det andra skälet utskottet anfört är, att »motionärernas båda senare yrkanden» — det var det ena jag tog upp om tredjedelen — »i själva verket skulle innebära inskränkningar i den befogenhet, som enligt propositionen skulle tillkomma Kungl. Maj:t att förordna om utsträckning av lagens giltighet. Det är ett argument, som jag knappast förstår. Jag förstår, vilken tanke som ligger däri, men jag menar, att den tanken icke har bärighet, ty det är ju alldeles klart, att om det står kvar i bestämmelsen, att Konungen äger förordna om både att lagen icke skall gälla inom ett område och att den skall gälla, någon inskränkning ju icke är gjord i Konungens befogenhet och icke heller i möjligheten att på den vägen vinna rättelse.

Jag skall sålunda, herr talman, på grund av vad jag i korthet anfört och med hänsyn till det behjärtansvärda önskemål, som här föreligger, be att, då jag på formella skäl icke kan yrka bifall till vår reservation, i stället få yrka bifall till herr Hages motion i denna punkt.

Greve Spens: I anledning av den föregående talarens anförande skall jag be att få nämna, att den nu gällande hyreslagen bestämmer, att hyresnämnd skall finnas uti alla städer, som ha öfver 5,000 invånare, och sålunda finnes det en hel del städer, där hyresnämnder icke äro upprättade. Nu har det föreslagits, att det skall införas ett stadgande om att hyresnämnd alltid skall finnas i samhällen med minst 3,000 invånare. Erfarenheten har emellertid visat, att i småstäder ofta intet behov av en hyresnämnd föreligger, utan att, där på sådana platser hyresnämnder inrättats, det hänt, att de endast haft ett eller annat mål, och det varit fall, då icke något mål förekommit inom ett sådant hyresnämndsområde. Det har då, och enligt min tanke med fog, synts utskottet att det icke föreligger något behov att föreskriva, att det med nödvändighet skall finnas hyresnämnd, så fort samhället har 3,000 invånare.

Beträffande herr Klefbeck's yttrande i övrigt och herr Hages motion tror jag, att de helt och hållet missuppfattat den kungl. propositionen i detta fall. I den kungl. propositionen föreslås, att hyresnämnd skall finnas inom alla samhällen, där sådan nu finnes. Men Kungl. Maj:ts rätt att medgiva, att hyresnämnd inom sådant samhälle skall upphöra, är begränsat så, att för att sådant beslut av Konungen må kunna fattas, samhället skall ha gjort framställning därom med minst $\frac{2}{3}$ av de i beslutet deltagande. Beträffande det andra momentet i 1 §, som herr Klefbeck även gjort anmärkning mot, ber jag få påpeka, att där har Kungl. Maj:t alltid fullkomligt fria händer att avgöra om hyresnämnd skall tillsättas

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.*

(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

eller ej. I fråga om införande av hyresnämndsinstitutionen kan vem som helst, som så vill, göra framställning till Konungen, som då har fullt fria händer att besluta inrättandet av hyresnämnd.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till denna paragraf enligt utskottets förslag, som överensstämmer i denna del med den av herr Stårner m. fl. anförda reservationen.

Herr Klefbeck: Det är sant, som greve Spens sade, att enligt 2 mom. Kungl. Maj:t har formell frihet att göra som Kungl. Maj:t vill, ty det står, att Kungl. Maj:t avgör. Men det står dock sedan, att den för samhället beslutande myndigheten har att yttra sig i ärendet, och det har i den promemoria jag anfört givits exempel på, att personer inom ett samhälle sökt denna rättighet, men att det icke föranlett till någon åtgärd, och det fastän det intygats, att — särskilt inom Ljungby samhälle — behovet varit synnerligen stort.

Jag vidhåller sålunda mitt yrkande.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av förevarande moment samt vidare på detsammans antagande med den ändring, som föranleddes av bifall till den av herr Hage m. fl. i ämnet väckta motionen i denna del; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

2 mom.

Godkändes.

2 §.

1 och 2 mom.

Godkändes.

3 mom.

Detta moment lydde sålunda:

Ordförande och suppleant för honom, vilka vad angår hyresnämnd i stad skola vara lagfarna, förordnas av Konungens befallningshavande för viss tid, Konungens befallningshavande obetaget att när som helst återkalla förordnandet. Samma person må förordnas till ordförande eller suppleant för ordförande i flera hyresnämnder.

I fråga om förevarande moment hade herr Stårner enligt särskilt avgiven reservation ansett, att orden »vilka vad angår hyresnämnd i stad skola vara lagfarna» borde utgå.

Herr Stårner: Under den föregående diskussionen kom statsrådet in på frågan om ordförandeskapet i hyresnämnden. Han framhöll, att ordförande eller medlem i magistraten, därest denna bleve överinstans, icke skulle kunna vara ordförande i hyresnämnden. Detta har varit utgångspunkten för den reservation, som jag anfört vid lagutskottets utlåtande på denna punkt. Jag har nämligen ansett, att man borde som en ren följdändring, därest prövningsinstans skall inrättas enligt förslaget, lätta något på bestämelsen i mom. 3, att ordföranden och hans ersättare i nämnden skola i stad vara lagfarna.

Jag vill härmed naturligtvis icke rikta någon som helst anmärkning mot betydelsen av att hava tillgång till lagfarna ordförande i hyresnämnderna, och det är väl tydligt, att man, så långt som detta låter sig göra, fortfarande kommer att använda sådana. Men jag har ansett denna obligatoriska bestämmelse för småstädernas vidkommande kunna leda till svårigheter, och jag har på grund av praktiska erfarenheter anledning att göra en sådan erinran. Jag vet, att det i flere småstäder redan nu verkligen inträffat svårigheter, och om magistraten nu skall bliva prövningsnämnd, komma ändå större svårigheter att göra sig gällande. Dessutom kan det icke förnekas, att särskilt för handläggning av hyresregleringsärenden fordras praktisk insikt på området. Men inom ett samhälle kan det finnas många personer, som i detta avseende äro fullt jämförliga med juridiskt bildade, fastän de icke ha den kompetens, som här är fastslagen, och vilka bättre eller åtminstone lika bra skulle kunna tjänstgöra som ordförande i en hyresnämnd. Och även om beträffande uppsägningsärenden juridisk sakkunskap kan vara av den största betydelse och det främsta villkoret, kunna likvisst även andra personer vara fullt jämngoda. Jag tänker mig att åt sådana personer, som tidigare suttit i magistraten och varit mångåriga ledamöter av domstolar utan att vara juridiskt utbildade, i detta fall skulle kunna anförtras förtroendeuppdrag av denna art. För övrigt finnes det många personer, som kunde komma i fråga och som i det fallet skulle vara tillräckligt kvalificerade för att ur alla synpunkter fylla uppgiften som ordförande i en hyresnämnd.

Då jag sålunda icke anser, att man bör upphäva eller i ett eller annat avseende begränsa den rätt, som Konungens befallningshavande har att utnämna juridiskt bildade personer till ordförande i nämnderna, men jag å andra sidan finner, att det blir tvång och svårigheter, om man bibehåller den obligatoriska bestämmelse, som nu gäller, har jag reserverat mig. Jag ber också att få yrka, att i följd av det beslut, som redan fattats, § 2, mom. 3 måtte så ändras, att orden: »vilka vad angår hyresnämnd i stad skola vara lagfarna» utgå.

Greve Spens: Jag tror, att de flesta, som läst denna lag, skola finna, att den avser att reglera så pass allvarliga och invecklade rättsförhållanden, särskilt hyresuppsägningsärenden, att det

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.*

(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

bör finnas en jurist i nämnden och han bör ju då lämpligen sitta som ordförande i nämnden. Det har nu anmärkts, att i en liten stad det icke finns någon mer jurist än borgmästaren — åtminstone att så ofta vore förhållandet — och att han måste vara ordförande i magistraten, som skall handlägga ärenden angående besvär över hyresnämndens beslut enligt kammarens nyss fattade beslut. Det skulle då saknas jurist i staden, som kunde bli ordförande i hyresnämnden. Jag ber då få påpeka, att det ofta icke alls behöves någon hyresnämnd i småstäder, men om så är förhållandet och det endast finns en jurist, nämligen borgmästaren i staden, är det ju i allt fall intet, som hindrar, att han får ägna sig åt att vara ordförande i magistraten, enär lagen stadgar, att hyresnämndens ordförande icke behöver vara bosatt inom staden. Härom säger ju lagen: »Samma person må förordnas till ordförande eller suppleant för ordförande i flera hyresnämnder». Detta stadgande avser just sådana småstäder, som här är fråga om. Det tillämpas också i ganska stor omfattning, att vid behov till ordförande tagas personer från andra städer. Som man vet, är i de mindre städerna juridiken i allmänhet icke så framstående representerad, och det torde därför vara ganska lämpligt att i sådana fall taga dessa ordförande från andra håll.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av det under behandling varande momentet samt vidare därpå att detsamma skulle antagas med den ändring, som förordats i den av herr Stårner särskilt därom anförda reservationen; och förklarades den förre propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

4 och 5 mom.

Godkändes.

3 §.

1—3 mom.

Godkändes.

4 mom.

Detta moment hade följande avfattning:

Finner hyresnämnd, att dess beslut enligt 6 eller 7 § på grund av förelupet förbiseende eller meddelade oriktiga eller missvisande upplysningar blivit i avsevärd mån felaktigt, äge nämnden att förordna om den rättelse, som därav må föranledas.

Herr Dahl: Jag ber endast att med några ord få motivera

den särskilda lydelse av förevarande moment, som innehålles i reservationen. Såsom kammaren finner, upptager utskottets förslag befogenhet för hyresnämnd att, därest förbiseende eller meddelade oriktiga eller missvisande upplysningar förelupit, vidtaga rättelse. Denna befogenhet har enligt reservationen inskränkts till sådana beslut, som avses i 6 och 7 §§. Således har uteslutits sådana beslut, som avses i 8 §, som berör uppsägningsärenden. Man har nämligen ansett, som jag menar med fog, att det över huvud icke kan vara riktigt att uppsägningsärenden rättas av nämnden. Har en uppsägning på grund av nämndens samtycke skett och rättsförhållandet mellan parterna reglerats på grundval av denna uppsägning, bör det vara klart mellan parterna, att denna uppsägning skall vara definitiv. Det finns numera så mycket mindre skäl att behålla denna rätt för hyresnämnd, därest prövningsmyndigheten tillkommer, och av samma anledning, d. v. s. med hänsyn till prövningsnämndens tillkomst hava reservaterna ansett, att den särskilda ytterligare förutsättningen för hyresnämndens omprövningsrätt, som tillkommit, bör bortfalla, och således har stycket eller att omständigheter tillkommit, som bragt ärendet i ett väsentligt ändrat läge, uteslutits i reservationen.

Jag anhåller, herr vice talman, att få yrka bifall till det nu föredragna momentet, sådant det lyder i reservationen.

Efter härmed slutad överläggning godkändes nu föredragna moment.

5 mom.

Godkändes.

5 §.

Godkändes.

6 §.

1 mom.

Detta moment hade avfattats på följande sätt:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets samt i herr Stjärners
m. fl. reservationsvis framlagda
förslag:)

Fordras för omöblerad lägenhet, vartill i denna lag räknas jämväl omöblerat rum, som är uthyrt eller avsett att uthyras av husägaren eller annan, högre hyra, än den, som enligt senast gällande hyresavtal varit för lägen-

Fordras för omöblerad lägenhet, som är uthyrd eller avsedd att uthyras av husägaren eller annan, högre hyra, än den, som enligt för tid före den 25 maj 1917 senast gällande hyresavtal varit för lägenheten betingad. an-

Lagförslag
ang. ändrad
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.
[Port.]

(i Kungl Maj:ts förslag:)

heten betingad, ankommer med nedan angivna inskränkning på hyresnämnden att, efter framställning av hyresvärd, hyresgäst eller hyressökande, eller där nämnden eljest finner anledning därtill, pröva, huruvida det fordrade beloppet med hänsyn till ej mindre lägenhetens beskaffenhet än även omkostnaderna för fastigheten och förhållandena i övrigt är att anse såsom oskäligt samt att i sådant fall fastställa den lägre hyra, varje gång för högst ett ar, som nämnden finner skälig. Lag samma vare, där hyresavtal träffas om omöblerad lägenhet, innefattande höjning av hyran utöver senast gällande hyresbelopp, sa ock där sådant avtal träffats efter det lagen den 25 maj 1917 med vissa bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. blivit gällande för det område, där fastigheten ligger. Skall hyresvärd enligt hyresavtalet besörja lägenhetens uppvärmning eller tillhandahålla varmvatten till densamma, åligger det nämnden att särskilt bestämma ersättningen för envar sådan förmån att utgå med visst belopp eller efter grund, som nämnden finner skälig.

(i utskottets samt i herr Stjärners m. fl. reservationsvis framlagda förslag:)

kommer med nedan angivna inskränkning på hyresnämnden att, efter framställning av hyresvärd, hyresgäst eller hyressökande, eller där nämnden eljest finner anledning därtill, pröva, huruvida det fordrade beloppet med hänsyn till ej mindre lägenhetens beskaffenhet än även omkostnaderna för fastigheten och förhållandena i övrigt är att anse såsom oskäligt samt att i sådant fall fastställa den lägre hyra, varje gång för högst ett ar, som nämnden finner skälig. Lag samma vare, där hyresavtal träffas om omöblerad lägenhet, innefattande höjning av hyran utöver för tid före den 25 maj 1917 senast gällande hyresbelopp, sa ock där sådant avtal träffats efter det lagen den 25 maj 1917 med vissa bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. blivit gällande för det område, där fastigheten ligger. Skall hyresvärd enligt hyresavtalet besörja lägenhetens uppvärmning eller tillhandahålla varmvatten till densamma, åligger det nämnden att särskilt bestämma ersättningen för envar sådan förmån att utgå med visst belopp eller efter grund, som nämnden finner skälig.

Herr Gezelius: I denna och näst följande paragraf återfinnas bestämmelserna angående hyresnämndens befogenhet att verkställa den reglering av hyresförhållanden och beträffande uppvärmning och varmvatten, som lagen avser att åstadkomma. Nu har i Kungl. Maj:ts förslag, som i denna del av utskottet tillstyrkts oförändrat, avfattningen av lagens stadgande i viss mån blivit förändrad mot vad den nu gällande lagen stadgar och i 7 §, har införts den nyheten, mot vilken jag icke avser att framställa några erinringar, att lagstiftaren ingriper tvångsreglerande även på bestående hyresavtal dock endast såvitt det gäller uppvärmning och

tillhandahållande av varmvatten. Med hänsyn till den stora vikt det ligger på, att lagens avfattning är sådan, att man kan förvänta en rätt och såvitt i möjligt enhetlig tillämpning, skulle det vara önskligt om, i fråga om de normer, efter vilka hyresnämnden har att skilja mellan de två kontrahenterna, lagen eller dess motivering hade givit någon bättre anvisning, än vad här är fallet. Skall vid skiljandet mellan hyresgästers och hyresvärdens intressen nämnden gå efter den norm, att hyresvärden, fastighetsägaren, skall hållas helt skadeslös för den genom krisen inträdda förminskningen av värdet av behållningen av fastigheten eller skall skiljandet mellan kontrahenterna ske efter den grund, att båda kontrahenterna skola var i sin mån bära sin andel uti kristidens konsekvenser? Det synes mig alldeles påtagligt, att den senare principen är den riktiga, och detta synes mig i ögonen fallande, då det gäller en tvångsreglering av ett bestående avtal. Om icke av vederbörande nämder denna uppfattning kommer att göra sig gällande, så skulle man få som konsekvens av lagen, att man låte hyresgästen ensam vidkännas de ekonomiska olägenheterna av kristidsförhållandena.

Då nu herr departementschefen är närvarande, vågar jag uttala den förhoppningen, att han skall finna den av mig berörda frågan vara av den vikt, att den är förtjänt av att med några ord av honom klarläggas till ledning för lagens rätta och enhetliga tillämpning.

Herr statsrådet Löfgren: I anledning av herr Gezelii yttrande ber jag få hänvisa till den paragraf i den nuvarande hyreslagen, som motsvarar 6 § i detta förslag. Enligt den nuvarande lagens uppställning skulle hyresnämnderna kunna tillämpa den så, att det som grund för bestämmande av skälig hyra i det individuella fallet skulle räknas ut, vad hyresvärden haft för kostnader och utgifter för en fastighet. Om hyresvärden t. ex. gjort en särskild dalig affär, får betala oskäligt höga inteckningsräntor eller i övrigt har onormalt höga kostnader för fastigheten, skulle det få räknas honom till godo vid bestämmande av skäliga hyror. Genom den nu föreslagna lydelsen av 6 § har man velat göra klart, att de objektiva förhållandena i varje särskilt fall skola vara avgörande för hyresbeloppets bestämmande. Här står, att det tillkommer nämnden att pröva, huruvida det fordrade beloppet med hänsyn till ej mindre lägenhetens beskaffenhet än även omkostnaderna för fastigheten och förhållandena i övrigt är att anse såsom oskäligt eller icke. I vad på detta sätt uttalas i 6 § har man icke gjort någon ändring då det gäller avfattningen av 7 §. Då man där velat giva hyresvärden rätt att under bestående kontrakt få särskild gottgörelse för uppvärmning och tillhandahållande av varmvatten, har man icke tänkt, att hyresvärden skulle beräkna särskild vinst på dessa två saker, uppvärmning och tillhandahållande av varmvatten utan det är hans självkostnader, som därvidlag skola tagas i beräkning vid hyresbeloppets bestämmande. Härav och av av-

Lagförslag
beg. ändrad
bestämmelser
mot oskälig
hyresreglering.
m. m.

(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.

fattningen av den bestämmelse, enligt vilken generellt fastställs en gräns, under vilken fördran på visst hyresbelopp i allmänhet icke får prövas, synes mig framgå, att lagförslaget mening är den, att hyresvärderna och hyregästerna, såsom herr Gezelius uttryckte sig få var i sin mån dela kristidens olägenheter.

(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning godkändes föreliggande moment.

2 mom.

Detta moment lydte sålunda:

Överstiger hyra för lägenhet, som varit uthyrd för tid före den 1 oktober 1915, den före sagda dag senast gällande hyran med högst 15 procent, må sådan hyresförhöjning icke upptagas till prövning av hyresnämnden, med mindre nämnden med hänsyn till lägenhetens uppenbart mindervärdiga beskaffenhet finner synnerliga skäl tala därför. Finner nämnden med hänsyn till särskilda förhållanden inom dess verksamhetsområde, att angivna gräns bör fastställas till annan procentsats än 15 procent, äge nämnden därom förordna.

Herr Ström: I min motion har jag framställt ett par förslag, som utskottet emellertid icke funnit skäl att bifalla.

Det första rör sig om 15 %-gränsen. Jag har den uppfattningen, att detta generella stadgande är något för högt tilltaget, då man i vissa fall säkerligen icke kan säga att så hög stegring som dessa 15 % är berättigad. Dessutom har jag velat ha in ett förtydligande, som gör det möjligt för hyresnämnd att höja icke blott i allmänhet såsom regel med 15 %, utan även med mindre procent. Nu har emellertid utskottet understrukt, att det är utskottets uppfattning, att av motiveringen till lagen framgår, att det skall vara så, att även en sänkning och icke blott en höjning av procent satsen skall stå hyresnämnd öppen. Om det är så, tror jag man kan säga, att det mesta är vunnet, då man får antaga, att hyresnämnden i så fall kommer att förfara såsom omständigheterna efter prövning påkalla och där så är motiverat, vidtaga en sänkning av denna procent. Jag skall därför icke här göra något yrkande.

Men så är det en sak, som utskottet upptagit i samband med detta moment och som jag ber att i korthet få något beröra. Jag kan icke heller här framställa något yrkande, då utskottet icke föreslagit något, men jag skulle vilja fästa departementschefens uppmärksamhet på denna viktiga sak, så att ett kommande år, då vi kanske hava att motse nya ändringsförslag, även denna viktiga sak måtte vinna beaktande. Det är frågan om att hyresnämnd skall få rätt att reglera hyror även för möblerade lägenheter. Jag är den förste att erkänna, att svårigheter här kunna uppstå, särskilt med hänsyn till att det ofta är mindre bemedlade personer, som hyra ut dessa möblerade lägenheter, änkor och andra. Men å

andra sidan visar erfarenheten åtminstone i Stockholm, att det på många håll drives en ren industri med att hyra ut möblerade lägenheter och att man tager alldeles oskäliga hyror för dessa. Det är särskilt så, att för ogifta unga arbetare, som behöva hyra möblerade rum, liksom för andra, som icke ha så god råd, det uppstår en mycket svår ekonomisk situation och de bli ofta synnerligen hårt utplundrade. Jag är övertygad om att var och en skall finna det berättigat, att någonting göres häråt. Även om det är svårt och icke gått denna gång, vill jag i alla fall hemställa, att departementschefen måtte ha sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande och om möjligt vid ett annat tillfälle söka råda bot härpå och vidtaga åtgärder, så att åtminstone den allra värsta uppskörtningen blir omöjliggjord. Det skulle vara önskvärt att få veta, huruvida herr statsrådet uppmärksammat detta och om han har någon tanke på att i framtiden försöka inskrida i denna fråga.

*Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.*

(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad. varefter nu föredragna moment godkändes.

3—6 mom.

Godkändes.

7 §.

Godkändes.

8 §.

1 mom.

Detta moment hade följande avfattning:

Uppsägning från hyresvärds sida av hyresavtal om omöblerad lägenhet vare utan verkan, med mindre hyresgästen efter hyresavtalets ingående avgivit skriftlig, uttrycklig försäkran, att han är villig att låta avtalet upphöra, eller fall föreligger, som enligt bestämmelserna i 3 kap. 21—24 §§ av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom berättigar till uppsägning, eller samtycke till uppsägning senast den dag, å vilken uppsägning enligt lag eller avtal sist kan ske, meddelas antingen av hyresnämnd, där dess beslut enligt denna lag må gå i verkställighet, eller ock av prövningsmyndighet.

I Kungl. Maj:ts, respektive utskottets förslag lydde motsvarande moment sålunda:

(i Kungl Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Uppsägning från hyresvärds sida av hyresavtal om omöblerad lägenhet vare utan verkan, med Uppsägning från hyresvärds sida av hyresavtal om omöblerad lägenhet vare utan verkan, med

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
u. m.
(Ports.)

(i Kungl Maj:ts förslag:)

mindre hyresgästen avgivit skriftlig, uttrycklig försäkran, att han är villig att låta avtalet upphöra, eller hyresnämnden lämnat sitt samtycke till densamma eller fall föreligger, som enligt bestämmelserna i 3 kap. 21—24 §§ av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom berättigar till uppsägning. Har hyresnämnd för viss tid av högst ett år lämnat hyresgäst medgivande att överlåta lägenheten till annan, skall detta medgivande äga samma verkan, som om det lämnats av hyresvärden.

(i utskottets förslag:)

mindre hyresgästen efter hyresavtalets ingående avgivit skriftlig, uttrycklig försäkran, att han är villig att låta avtalet upphöra, eller samtycke till uppsägningen senast den dag, å vilken uppsägning sist kan ske, meddelas av hyresnämnd, eller fall föreligger, som enligt bestämmelserna i 3 kap. 21—24 §§ av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom berättigar till uppsägning.

I anförd reservation, avseende, bland annat, ifrågavarande moment, hade herrar Pettersson i Södertälje, Klefbeck, Lindqvist i Kosta, Ernst Lindley, Johansson i Trollhättan och Ericsson i Ätvidaberg hemställt, att detsamma måtte erhålla följande lydelse:

Uppsägning från hyresvärds sida av hyresavtal om omöblerad lägenhet vare utan verkan, med mindre hyresgästen efter hyresavtalets ingående avgivit skriftlig, uttrycklig försäkran, att han är villig att låta avtalet upphöra, eller samtycke till uppsägningen senast den dag, å vilken uppsägning sist kan ske, meddelas av hyresnämnd, eller fall föreligger, som enligt bestämmelserna i 3 kap. 21—24 §§ av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom berättigar till uppsägning. Har hyresnämnd för viss tid av högst ett år lämnat hyresgäst medgivande att överlåta lägenheten till annan, skall detta medgivande äga samma verkan, som om det lämnats av hyresvärden.

Herr Klefbeck: Här förekommer i Kungl Maj:ts proposition efter det av utskottet föreslagna I mom. en punkt som lyder: »Har hyresnämnd för viss tid av högst ett år lämnat hyresgäst medgivande att överlåta lägenheten till annan, skall detta medgivande äga samma verkan, som om det lämnats av hyresvärden.» Jag skall icke trötta kammaren med någon föreläsning om denna sak nu. Vi ha emellertid yrkat på, att denna punkt skulle bibehållas i lagförslaget. Vi ha nämligen trött, att densamma, även om den icke har stor betydelse, dock i någon ringa mån skulle bidra till att minska bostadsnöden.

Med dessa korta ord ber jag få yrka, att denna punkt måtte få bibehållas i förslaget.

Herr Dahl: Jag skall be att med några ord få bemöta herr Klefbeck. Utskottet har enats om att det ifrågasatta av Kungl.

Maj:ts gjorda tillägget till bestämmelserna enligt nu gällande hyreslag icke borde antagas. Denna bestämmelse innefattar, att för det fall att hyresgäst blivit hindrad att själv disponera lägenheten, han skulle mot hyresvärdens bestridande och sålunda med suspension av nu gällande bestämmelse i allmänna hyreslagen bli berättigad att, därest hyresnämnd samtycker, överlåta lägenheten på annan person. Korteligen hyresvärdens ställes eventuellt alldeles utanför, och det blir en affär mellan hyresnämnden och hyresgästen, vem som skall övertaga lägenheten. Utskottets majoritet har ansett, att det här föreligger en oförlighet på det sätt, att man utöver vad nödigt är beskär hyresvärdens frihet, och vidare medför detta praktiska olägenheter. Man har befärat, att man härigenom skulle öppna en utväg just för jobberi i lägenhetsöverlåtelser, och det har icke saknats uppgifter om att sadant jobberi redan förekommit. Utskottet har sålunda ansett, att denna bestämmelse bör utgå, och jag ber att få yrka bifall till den av herrar Stårner m. fl. avgivna reservationen, som i detta stycke är lika med utskottets förslag.

Lagförslaget
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresreglering
m. m.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av nu föredragna moment med den lydelse, som förordats i den av herr Stårner m. fl. därom anförda reservationen samt vidare på bifall till den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i denna del; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

I 8 § av Kungl. Maj:ts förslag till lag i ämnet fanns intaget ett 2 mom. av följande lydelse:

Har i fråga om omöblerad lägenhet träffats skriftligt hyresavtal, avsett att utan uppsägning upphöra å viss dag, vare dock så ansett, som om avtalet träffats under förbehåll, att detsamma efter avtalstidens slut, så framt uppsägning icke skett, skall förlängas för ytterligare lika lång tid, dock varje gång för högst ett år. För ty fall gälle i fråga om uppsägningstidens längd vad för motsvarande fall finnes stadgat i 3 kap. 4 § sista stycket av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.

Motsvarande bestämmelser saknades såväl i utskottets som i herr Stårners m. fl. reservationsvis framlagda förslag. I herr Petterssons i Södertälje m. fl. förutberörda reservation hade emellertid gjorts en hemställan i syfte att efter det nyss godkända 1 mom. av 8 § skulle införas ett moment av samma lydelse som Kungl. Maj:ts förslag i ovan återgivna del.

I avseende härfpå anförde nu

Herr Klefbeck: Herr talman! Här vid mom. 2 måste jag

Lagförslag
ang. ändrad
bestämmelse
mot oskälda
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

bekänna, att jag är tvungen att bli litet utförligare. Det är nämligen enligt vår mening en av de viktigaste punkterna i förslaget, och vi beklaga livligt, att utskottet strukit denna punkt. Kungl. Maj:t har på grund av vunnit erfarenhet tillfogat ett nytt moment mom. 2, till 8 §.

Det har gång på gång förekommit, att hyresgäster låtit påtvinga sig att skriva under kontrakt om förhyrning av lägenheter, som skulle utan uppsägning upphöra att gälla på viss dag. Vi ha fruktat, och erfarenheten visat det berättigade i vår fruktan, att detta kan öppna utsikter till att på väsentliga punkter kringa hela lagen och göra dess verkan i rätt stor grad illusorisk. Syftet med dessa manipulationer, nämligen att påtvinga hyresgäster kontrakt, som skola upphöra att gälla viss dag utan uppsägning, har varit dels det, som man har lättare att förstå, att man vill bli av med en misshaglig hyresgäst, och dels också det, att man skulle få tillfälle till en mängd osunda spekulationer. Det har visat sig upprepade gånger, att sedan man fått kontrakt skrivit och hyresgästen vid tidens slut komme att stå alldeles rättslös, man försålt lägenheten till s. k. bostadsföreningar. Dessa ha då för sina lägenheter kunnat betingta ett pris, som varit alldeles oskäligt.

Jag ber att få påpeka, huru hyresnämnden i Stockholm vittnar om den erfarenhet den vunnit. Den säger, att det i vissa fall förekommit, att förlängningsklausulen uteslutits. I Göteborg hava åtskilliga kontrakt avfattats utan uppsägningsbestämmelser, och »av denna anledning komma med all säkerhet åtskilliga hyresgäster att redan nästa höst få lämna sina bostäder». Hyresnämnden i Karlstad konstaterar, att i vissa fall», i syfte att omintetgöra verkningarna av lagens föreskrifter beträffande uppsägning, förekommit upprättande av hyreskontrakt utan förlängningsklausul, och tillägger: »I händelse lagen prolongeras, kommer säkerligen antalet av dylika fall att hastigt växa.» Hyresnämnden i Gävle säger: »På senare tiden har förekommit, att kontrakt upprättats med uteslutande av den vanliga uppsägningsklausulen — — — —. Det är sannolikt, att denna åtgärd vidtagits med det syftet från hyresvärdens sida att göra sig oberoende av — — — — lagens föreskrifter beträffande uppsägning. Då det är att befara, att liknande åtgärder skola komma att i stor utsträckning vidtagas, så snart allmänheten kommit till insikt om betydelsen av uppsägningsklausulens uteslutande, torde det vara nödvändigt, att bestämmelserna om uppsägning ändras därhän, att desamma omfatta även förevarande slag av avtal.»

Jag skall be att få illustrera vad hyresnämnderna så allmänt hava vittnat med ett exempel, som förekommit inom min gamla församling här i staden, Katrina församling, beträffande icke mindre än 4 hus belägna vid Kocksgatan. Jag skall icke säga, vilka nummer där är. I det ena huset bo 24 familjer med tillsammans över 100 familjemedlemmar, i de 3 övriga ungefär samma antal i varje hus. En vacker dag kommer hyresvärderna till hyresgästerna med ett nytt slags kontrakt, vari uppsägningsklausulen är struken.

Hyresgästen säger då: »Jag förstår icke, varför jag skall hava nytt kontrakt.» Hyresvärden skyller på att det i första kontraktet stod en hyressumma och i det nya kontraktet en annan, och att det icke vore trevligt att ha olika hyressummor angivna i kontrakten, och för att det skulle bliva fint och trevligt skulle han få detta nya kontrakt. Men i det nya kontraktet var just uppsägningsklausulen struken. Ja, när hyrestiden nu är ute, stå alla dessa familjer alldeles rättslösa. Husen hava numera överlatits till s. k. bostadsföreningar, och värdet a lägenheterna hava stigit så oerhördt, att för en lägenhet om 1 rum och kök utan moderna bekvämligheter, för vilken förut betalats en hyra av 360 kronor, nu vid försäljningen upptagits ett pris av icke mindre än 7,775 kronor. Skulle en sådan trafik obehindrat få pågå, är det alldeles säkert att det väsentliga av lagens verkningar göres om intet, ty det är ingen konst alls för andra hyresvärdar att sedan de sett, hur man skall gå till väga, ordna saken på det sättet, att hyresgästerna vråkas och hyrorna dyrkas upp obegränsat, nära ockrets område.

Gentemot detta förhållande har Kungl. Maj:t föreslagit en bestämmelse, som innehalles i mom. 2 av § 8, och genom att antaga denna bestämmelse skulle man salunda vinna, att även om ett hyresavtal träffats, som är avsett att utan uppsägning upphöra på viss dag, avtalet skall anses träffat under förbehall, att detsamma, såvitt ingen uppsägning sker, förlänges för ytterligare högst ett år. Man skulle salunda bereda sådana stackars hyresgäster, som i många fall blivit lurade med sådana där eländiga kontrakt och stå rättslösa utan tak över huvudet i dessa bistra tider, möjlighet att få bo kvar.

Vad har nu utskottet att anmärka mot införandet av en sådan bestämmelse? Jo, säger utskottet, det skulle träda avtalsfriheten alldeles för när. Jag förstår icke ett sådant argument i detta sammanhang, ty hela hyreslagen är ju ett oupphörligt ingrepp i avtalsfriheten från början till slut, kan man säga. Jag skulle därför vilja innerligt bedja kammaren, att även om kammaren icke vill lyssna till mina predikningar i andra punkter av denna lag, kammaren dock vid denna viktiga punkt måtte behjärta, att det gäller att värna en massa hyresgäster och stoppa en trafik, som kringgår lagens väsentliga bestämmelser.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Rerr Rogberg: Herr talman! Den punkt, som den föregående ärade talaren nu berört, har förut i dag varit behandlad under principdebatten i yttranden av herr statsrådet och herr Dahl. Vid sådant förhållande torde man kunna fatta sig kort, då det gäller att bemöta den föregående talaren.

De manipulationer, som han omtalade från visst håll här i staden, synas mig icke beröra detta lagförslag, ty de tangeras det olovligas område, och det är ju icke fråga om att sådant skall behandlas i denna lag. Utskottet har enligt min uppfattning otvivelaktigt

Lagförslags-
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot orkätlig
hyresstegring
m. m.

(Porta.)

rätt, da utskottet ansett, att det förslag, vilket framstälts av Kungl. Maj:t i propositionen, innebär ett alltför stort intrång i avtalsfriheten. Det är icke så med förevarande lagförslag, att det vill innebära inskränkning i eller upphävande av avtalsfriheten på alla områden; lagen vill icke upphäva avtalsfriheten längre än behöfligt är, och i avseende å förevarande § tror jag, att, oaktat vad den föregående talaren sagt, den av honom förordade inskränkning icke kan anses behöflig. För övrigt bör man — och detta är även tidigare påpekat — se saken icke uteslutande från den persons synpunkt, vilken efter att hava hyrt en lägenhet med skyldighet att avträda den på viss dag då måste avträda lägenheten, utan även från den persons synpunkt, som i tro att det mellan förutvarande hyresgästen och hyresvärdan träffade avtalet verkligen skall upphöra å viss dag, vill flytta in i lägenheten, men nu skulle kunna bliva utestängd. Om man således ser frågan icke uteslutande från den avträdande utan även från den tillträdande hyresgästens synpunkt, torde man komma till det resultatet, att utskottet haft goda skäl för sin hemställan att Kungl. Maj:ts förslag icke måtte godkännas.

Herr talman! Jag tillåter mig därför att i denna punkt yrka bifall till vad utskottet hemställt, vilket är detsamma, som reservanterna, herrar Stårner m. fl., föreslagit.

Herr Petron, Alfred: Herr talman! Den siste ärade talaren erinrade om, att denna fråga berörts redan under principdebatten, vid vilken herr Dahl hade den invändningen mot bestämmelsen i fråga att den skulle kunna medföra olägenheter i sådana fall, då det förelåg en å omse sidor fullt lojal överenskommelse, att hyresgästen skulle flytta efter den löpande avtalstidens slut, men hyresgästen, som varit med härom, likväl skulle kunna tvinga sig till att bo kvar efter avtalstidens slut, även om lägenheten av hyresvärdan blivit uthyrd till annan person. Det är emellertid icke säkert, att hyresgästen under alla förhållanden skulle kunna tvinga sig till att bo kvar, ty det är att märka, att *detta komme att bero på hyresnämndens prövning*. Ty hyresnämndernas verksamhet skulle ju gälla även sådana fall, och det är all anledning att antaga, att om det verkligen skett en överenskommelse om flyttning så att båda parterna vore fullkomligt ense härom samt detta framginge tydligt och klart för hyresnämnden, denna också skulle taga hänsyn till ett sådant förhållande och fälla utslag i den riktningen, att den nye hyresgästen också finge taga lägenheten i besittning. Jag tror därför, att herr Dahls invändning icke har någon betydelse.

Däremot äro de skäl, som tala för införandet av detta moment i lagen, synnerligen starka, ty det är dock så, som den förste ärade talaren vid denna punkt nämnde, att stadgandet i mom. 1 blivit i avsevärd utsträckning kringgånet. Det har förekommit fall, då mindre nogräknade hyresvärdar fått hyresgästerna att skriva på kontrakt, i vilka bestämmelsen om viss uppsägningstid blivit struken, utan att de fäst vederbörandes uppmärksamhet härpå. Så hava

hyresgästerna skrivit på i god tro med det resultatet, att hyresvärdarna kunnat uppsäga dem till avflyttning vid avtalstidens slut, utan att hyresnämnden kunnat utöva något inflytande. På detta sätt har man alltså kommit ifran stadgandet i mom. 1.

Nu säger man, att mom. 2 innebär ett alltför stort ingrepp i avtalsfriheten. I förbigående vill jag nu säga, att under nuvarande bostadsbrist finnes i själva verket ingen avtalsfrihet för hyresgästen, utan den existerar allenast för hyresvärderna. Men jag kan icke se, att detta moment för denne skulle innebära något för stort ingrepp i avtalsfriheten, då det faktiskt endast har den innebörden, att den inskränkning i avtalsfriheten, som finnes stadgad i föregående moment, icke utan vidare skall kunna kringgås.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Dahl: Herr talman! Jag vill endast med några ord bemöta herr Klefbeck. Det fall, som herr Klefbeck omnämnde, har även jag hört omtalas, och det kan icke annat än beklagas, att man, på sätt där skett, begagnat sig av möjligheten att genom viss-tidsavtal avskära möjligheten till hyresnämndens prövning, såsom detta lagförslag förutsätter. Men det är omöjligt att reglera så beskaffade förhållanden, som anknyta sig till människors oaktsamhet å ena sidan och andras nästan bedrägliga förfarande å den andra. Det kan ju, såsom herr Rogberg sade, icke vara fråga om att behandla dylika missförhållanden i denna lag.

Vad som för mig varit avgörande är, som jag tidigare antydde, hänsynen till den part, som i god tro hyrt en lägenhet, i tanke att den förelupna uppsägningen skall bliva slutgiltig och äga rättskraft enligt gällande lag, så att han kunde tillträda lägenheten i höst. Den partens intresse vidrörde varken herr Klefbeck eller herr Petrén. Det är således ur synpunkten av faran att rubba ett bestående och i god ordning tillkommet rättsförhållande, som jag hyser betänkligheter mot denna bestämmelse. Jag kan däremot tänka mig möjligheten av att sammanjämningsvis för framtiden förebygga så beskaffade missförhållanden, som här påtalats. Jag delar visserligen utskottets betänkligheter mot att, på sätt här föreslås, ingripa i enskilda parters avtalsrätt, men jag kan till nöds vara med därom, då det gäller framtida förhållanden, men däremot icke då det gäller att förläna sådan reglering tillbakaverkande kraft, då det under sådana förhållanden skulle kunna leda till synnerligen invecklade rättsliga komplikationer.

Jag ber således, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag har icke tänkt yttra mig mera vid denna punkt, men då herr Dahl sade, att jag icke svarat på hans invändning, vilket jag ju också måste erkänna, skall jag be att med ett par ord få svara därpå.

Om vi nu finge in detta moment i lagen, så vore ju meningen att ett sådant fall som det av mig relaterade precis som alla andra

*Lagförslag
ang. ändrad
bestämmelser
mot oskälig
hyresstegring
m. m
(Forts.)*

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

skulle kunna komma under hyresnämndens prövning, och då är det uppenbart, att hyresnämnden vid prövning av sådana avtal skulle taga hänsyn till alla de föreliggande omständigheterna. Följden skulle sålunda bliva den, såvitt jag förstår, att om hyresnämnden funne, att ett fullt lojalt avtal vore ingånget och att det gällde, att en ny hyresgäst skulle flytta in i en lägenhet, som någon annan förut innehafte, hyresnämnden då också komme att bifalla det nya avtalet. Därest ater hyresnämnden funne, att det hade skett ett oärligt kringgående av lagen för att kasta ut människor ur lägenheterna och driva upp hyrorna i det oändliga, då skulle hyresnämnden icke lämna sitt bifall, och då finge den ockrande hyresvärden finna sig i situationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Rogberg: Herr talman! Jag anhåller att med anledning av vad herr Klefbeck nu senast yttrade endast få säga, att det är ytterst svårt för hyresnämnden i detta fall att efter de yttrandena och upplysningar, som avgivits av hyresvärd och hyresgäst, avgöra, om ett lojalt avtal skall anses föreligga eller icke. Dessa svårigheter innebära efter min uppfattning ytterligare ett skäl att biträda utskottets förslag, att detta moment icke skall intagas i lagen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats: 1:o att i 8 § av nu ifrågavarande lagförslag skulle näst efter det godkända 1 mom. införas ett nytt moment av samma lydelse som 8 § 2 mom. i Kungl. Maj:ts förslag till lag i ämnet; och 2:o att berörda yrkande skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår 2 mom. av 8 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., röstar

Ja:

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande moment.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 34.

2—5 mom.

Godkändes.

6 mom.

Detta moment var så lydande:

Där för lägenhet, som omfattar högst fyra rum, kök däri inbegripet, och helt eller delvis är avsedd till bostad, hyran enligt avtalet skall erläggas i förskott för längre tid än en månad, berättigar underlåtenhet härutinnan icke till uppsägning, så länge hyresgästen sist å andra söckendagen av varje månad till fullo erlägger den på samma månad belöpande hyran.

Beträffande nu föredragna moment hade herrar *Klefbeck*, *Lindqvist* i Kosta, *Ernst Lindley*, *Johansson* i Trollhättan och *Ericsson* i Atvidaberg reservationsvis hemställt, att detsamma måtte erhålla följande lydelse:

Där för lägenhet, som omfattar högst fyra rum, kök däri inbegripet, och helt eller delvis är avsedd till bostad, hyran enligt avtalet skall erläggas i förskott för längre tid än en månad, *skall hyresgästen anses fylla sina förpliktelser enligt avtalet med avseende å hyrans erläggande, så länge han sist å andra söckendagen av varje månad till fullo erlägger den på samma månad belöpande hyran.*

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag skall icke hålla någon lång föreläsning, ty det lönar icke mycket till, men som kammaren behagade finna, innehåller detta moment ett stadgande om att en hyresgäst, som förbundit sig att betala hyran kvartalsvis, icke skall behöva bli uppsagd, om han betalar hyran per månad. Däremot är han utsatt för alla andra påföljder, som hänga samman med att han icke fullgjort sina skyldigheter.

Vi reservanter hava ansett, att detta är att ge med den ena handen och taga med den andra. Hyresgästen får visserligen sitta kvar i sin lägenhet, men ingenting hindrar, att hyresvärden kan taga ifrån honom så gott som allt vad han äger i denna lägenhet. Vi ville därför trygga hyresgästen i fråga om både det ena och det andra, enär vi anse, att hyresvärden intet förfång lider, då han i alla fall får sin hyra, även om denna erlägges månadsvis i stället för kvartalsvis. Den enda punkt, där jag för min del varit av litet olika mening med mina medreservanter i detta stycke, är, att jag anser, att hyresvärden bör ha rätt att få ränta på pengarna för två månader, men i alla andra fall bör hyresgästen vara tryggad för efterräkningar.

Jag skall trots nämnda meningsskiljaktighet, herr talman, be att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Greve Spens: Herr talman! Den av herr Klefbeck föreslagna

Lagföreläsning,
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m
Forts.

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
m. m.

(Forts.)

ändringen av utskottets förslag skulle innebära en högst betänkligen principiell utvidgning av gällande lagstiftning. Hyreslagen avser endast att bereda hyresgästerna skydd mot oskäligen hyresstegring och förhindra, att de bliva uppsagda till avflyttning i andra fall, än då detta bör anses oundgängligen nödvändigt. Lagen har däremot icke att rubba de på avtal grundade rättsförhållandena mellan hyresvärd och hyresgäst mer, än som kan anses alldeles nödvändigt. I förevarande fall är det ett fullt berättigat anspråk från hyresvärdens sida att erhålla ränta på den del av hyran, som kan komma att betalas på en senare tidpunkt, än avtalet föreskriver, och det har även i viss mån den föregående talaren medgivit. För den enskilde hyresgästen synes det för övrigt icke bliva särdeles betungande, om utskottets förslag bifalles, då här icke avses ränta för någon längre tid eller på något större belopp. Det är ju endast små lägenheter, varom här är fråga. För hyresvärden däremot, som måhända upplåter ett flertal dylika mindre lägenheter, kan det bliva av mera ekonomisk betydelse. Man bör också besinna, att det finnes en mängd ägare av hus, inrymmande smålägenheter, som icke alls hava någon stark ekonomisk ställning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, som i denna del är likalydande med den av herr Stårner m. fl. i reservation avgivna hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av förevarande moment samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Klefbeck m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

7 mom.

Godkändes.

9 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets och i det av herr Stårner m. fl. reservationsvis framlagda förslaget:)

1. Vad i 6 och 8 §§ stadgats skall ej gälla beträffande lägenhet, som icke den 25 maj 1917 eller tidigare varit tagen i bruk.

2. Ej heller skall vad i 6 och 8 §§ stadgats gälla sådan lägenhet, som upplåtits till annat ändamål än bostad, och för vilken hyran vid denna lags ikraftträdande utgår med minst 2.000 kronor för år.

Vad i 6 och 8 §§ stadgats skall ej gälla beträffande lägenhet, som icke den 25 maj 1917 eller tidigare varit tagen i bruk.

Herr Ström: Herr talman! Jag har uti min här föreliggande motion yrkat på sådan avfattning av förevarande lagrum, att även nybyggda hus komme in under denna lag. Denna min hemställan har utskottet icke funnit skäl att tillstyrka. Utskottet har ansett det vara av sådan vikt på grund av bostadsbristen, att nybyggnadsverksamheten fortgår och icke på något sätt kommer att avtaga, att utskottet funnit de olägenheter, som bestå däri att den nya lagen icke vinner tillämpning på nybyggda hus, ändock innebära ett mindre ont, än att bostadsbyggnadsverksamheten skulle ytterligare avtaga.

Jag skall villigt erkänna, att man här befinner sig i en konflikt, men jag kan ända icke inse annat, än att det i längden kommer att valla oerhörda svarigheter, om man låter hyresgästerna i de nybyggda husen få sina hyror uppdrivna till nästan obegränsad höjd. Detta kommer nämligen till slut att uppdelas hyresgästkategorierna i två slag, dels sadana, som äro privilegierade genom den nuvarande lagen om hyresreglering och dels en annan kategori, som bor i hus, nyuppförda efter lagens ikraftträdande, och som icke äga dessa privilegier. Dessa senare äro i själva verket utlämnade på nåd och onåd till hyresvärdarna, och det kommer härigenom alldeles säkert att skapas en opinion, som kommer att taga sig mycket starka och kraftiga uttryck. En påtaglig orättvisa inträder här, och vilka drabbas av denna orättvisa i första hand? Jo, de unga familjer, som trots kristiden sätta bo och därför måste skaffa sig en lägenhet. Nu rådande förhållanden hindra dem delvis, men även i de fall, där det icke utgör ett absolut hinder, blir det en växande börda för dessa unga familjer, som kanske redan förut hava det mycket svart. Detta är en sak, som måste uppmärksammas, och som icke kan utan vidare avskrivas.

Det skulle vara synnerligen intressant — men jag förmärker, att denna sak icke intresserar herr justitieministern — att få höra herr justitieministerns uppfattning, ty det är påtagligt, att så som det nu är, går det icke i längden. Jag tror, att man får se till, att man på annat sätt stimulerar bostadsbyggnadsverksamheten, och att man får göra detta genom att staten och kommunerna utdela anslag eller själva bygga eller ock så, att byggnadsverksamheten på annat sätt underlättas. Men man kan icke underlätta denna verksamhet så, att olägenheter gå ut över en bestämd kategori av medborgare och hyresgäster.

Utskottet har mycket knapphändigt motiverat sitt avstyrkande av min i motionen gjorda hemställan och endast påpekat den fara för byggnadsverksamheten som genom bifall till motionen förmenas uppstå. Dock skulle det vara intressant att erfara, om utskottet icke erkänner, att här föreligger en konflikt och en orättvisa, som förr eller senare måste undanröjas.

Herr talman, jag har intet yrkande, emedan det ju icke är möjligt att framställa något sådant, då utskottet icke beaktat själva uppslaget i motionen. Man jag skall be att få återkomma ett föl-

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskäligen
hyresstegring
u. m.
(Fort.)

Lagförslag
ing. ändrade
bestämmelser
mot oskälilig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

jande år, därest icke regeringen da beaktat här föreliggande viktiga
spörsmål.

Efter härmed slutad överläggning godkändes föreliggande pa-
ragraf.

10 §.

Godkändes.

11 §.

1—3 mom.

Godkändes.

I 11 § av det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget fanns ett
4 mom. av följande lydelse:

Den, som inom område, där denna lag är gällande, till bostad
förhyr omöblerad lägenhet, må icke inom området utan hyresnämndens
samtycke vare sig själv eller genom till hans hushåll hörande
person för samma tid förhyra annan omöblerad bostadslägenhet eller
del därav. Har sådan förhyrning utan nämndens samtycke skett, se-
dan denna lag blivit gällande för det område, där lägenheten är belä-
gen, äger nämnden förklara sådant hyresavtal ogiltigt. Hyresgäst,
vilkens hyresavtal sålunda häves, vare skadeståndsskyldig gentemot
hyresvärden, där denne ej ägt eller bort äga kännedom om hyres-
gästens obehörighet enligt denna paragraf att förhyra lägenheten.

Motsvarande bestämmelser saknades såväl i utskottets förslag
som i det av herr Stårner m. fl. reservationsvis framlagda lagför-
slaget.

I anförd reservation hade herrar *Pettersson* i Södertälje, *Klef-
beck*, *Lindqvist* i Kosta, *Ernst Lindley*, *Johansson* i Trollhättan och
Ericsson i Atvidaberg hemställt, att 4 mom. av 11 § i föreliggande
lagförslag måtte erhålla samma lydelse, som ifrågavarande lagrum
ägede enligt Kungl. Maj:ts proposition.

Ifråga härom anförde nu

Herr Klefbeck: Herr talman! Här har Kungl. Maj:t före-
slagit ett fjärde moment i denna paragraf, som också skulle ha
ganska stor betydelse. I detta moment stadgas, att den, som inom
ett visst område till bostad förhyr omöblerad lägenhet, icke skulle
inom samma område få förhyra annan omöblerad bostadslägenhet.
En sådan bestämmelse vill förhindra, att en hyresgäst eller en hy-
resvärd omotiverat utvidgar sin bostadslägenhet, vilket ju kommer
att gå ut över andra hyresgäster och deras möjlighet att erhålla

bostad. Men den vill också framför allt förhindra sådana olägenheter som de, vilka skulle uppkomma, därest en person, boende på ett ställe i en stad, hyrde en lägenhet på ett annat ställe för att i sin ordning hyra ut denna och därmed bereda sig oskäligen vinst.

Vilket skäl har nu utskottet mot införande av Kungl. Maj:ts förslag? Jo, utskottet säger, att en sådan bestämmelse skulle t. ex. omöjliggöra för en person, som bor i det egentliga Stockholm, att hyra en sommarlägenhet i en socken av det lantområde, som numera hör till Stockholm, t. ex. i Brännkyrka ett stycke utåt Mälaren eller något i den vägen. Det är naturligt, att sådana befärade olägenheter äro tämligen uppkonstruerade, ty man kan väl aldrig tänka sig, att man skall kunna uppleta en hyresnämnd, som tager på dessa frågor på sådant sätt, att de icke vilja tillmötesgå ett sådant, man kan väl säga, fullt legitimt behov. Faran för att en inom Stockholm boende person icke skall kunna få hyra lägenhet om sommaren utom den egentliga staden, men likväl inom Stockholm är sålunda, enligt vad jag kan förstå, fullständigt utesluten. Däremot kunde frånvaron av en sådan här paragraf tjäna till att försvaga hela lagens egenskap av att vara ett vapen mot den osunda spekulationen på hyresmarknaden och även försvaga hyreslagens uppgift att såvitt möjligt icke i onödan skärpa den nuvarande bostadsbristen. Alla möjliga små bidrag, som kunna tillgodogöras på ett rättmätigt sätt iör att tillgodose lagens syfte, synas mig böra tillvaratagas, varför jag också på denna punkt skulle vilja hemställa till kammaren att åtminstone här bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Greve Spens: Herr talman! Det har synts utskottet, att det stadgande, som herr Klefbeck nu föreslagit skola intagas i lagen, kan innebära stor obillighet mot hyresgästen. Det förekommer nämligen ofta sådana fall, som herr Klefbeck omnämnde, då det finns ett fullt legitimt behov att utöver vinterbostad förhyra särskild lägenhet för bruk under sommaren inom ett och samma hyresområde, och man kan nog icke alltid lita på hyresnämndens riktiga avgörande i ett sådant fall. Detta innebär naturligtvis ett mycket stort ingrepp i den allmänna sociala trevnad, som man även från motsatt håll är så mån om att alltid åberopa, och utskottet har därför ansett detta moment böra utgå ur lagen.

Jag hemställer, herr talman, om avslag på herr Klefbecks förslag om insättande av detta moment.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats, dels att i den under behandling varande paragrafen skulle näst efter det godkända 3 mom. införas ett nytt mom. av samma lydelse som 4 mom. av 11 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag i förevarande ämne, dels ock att berörda yrkande skulle avslås.

Sedermera gjordes proposition enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag
ang. ändrade
bestämmelser
mot oskälilig
hyresstegring
m. m.
(Forts.)

Övriga delar av nu föredragna lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr statsrådet *Löfgren* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 435, angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare;

nr 436, angående understöd åt småskolläraryrket Karolina Svensson;

nr 437, angående understöd åt folkskolläraryrket Kristina Lundberg;

nr 438, angående anslag till åtgärder i prisreglerande syfte; samt

nr 444, angående främjande av manskapsrekryteringen vid armén.

Lagförslag
ang. rätten till
inmutning in-
om vissa län.

Föredrogs ånyo sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län, dels ock i anledning därav väckt motion.

Genom en den 19 mars 1918 dagtecknad proposition, nr 183, vilken blivit överlämnad till behandling av sammansatta lag- och jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län.

Denna lag var enligt promulgationsbestämmelserna till densamma avsedd att träda i kraft den 1 juni 1918.

I samband med denna proposition hade utskottet förehaft en inom första kammaren i anledning av propositionen av herr *Asplund* väckt, till behandling av utskottet hänvisad motion, nr 152, däruti föreslagits vissa ändringar och tillägg till Kungl. Maj:ts ifrågavarande lagförslag.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade skäl hemställt,

1:o) att riksdagen måtte bifalla vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition hemställt, med den ändring att den vid propositionen fogade lagen förklarades skola träda i kraft den 1 juli 1918; samt

2:o) att herr Asplunds motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Holmquist*, *Lundström* i *Långnäs*, *Ericson* i *Arboga* och *Helger* mot viss, ej angiven del av motiveringen.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Jag har vid föreliggande utlåtande antecknat min reservation, och jag ber att få för kammaren något framhålla, vari denna reservation utmynnar.

Reservationen rör icke utskottets kläm och inverkar således icke på min ställning till den framlagda kungl. propositionen, i vilket avseende jag fullständigt instämmer i vad utskottet här säger, att detta förslag, såvitt dess verkningar nu kunna överblickas, synes »vara väl avvägt med hänsyn å ena sidan till lagens syfte att befrämja ökad mineralbrytning och å andra sidan till vikten därav, att kronans rätt icke obehörigt inskränkes». Min reservation avser utskottets motivering och särskilt den del därav, som förekommer på sid. 18 och lyder sålunda: »Allmänt uttryckt torde därunder böra falla varje begagnande av järnmalm, vilket erfordras för framvinnande av det mineral, som inmutningen avser. Tveksamhet kan emellertid råda om huruvida i de fall, där järnmalmen förekommer i förening med annat mineral, t. ex. kopparmalm, den järnmalmsslig, som vid kopparmalmens anrikning vinnas, skall få av inmutaren utan särskilt tillstånd disponeras. Det riktiga synes enligt utskottets åsikt i detta avseende vara, att under ifrågavarande medgivande bör innefattas rätt för inmutare att beträffande sammansatta malmer tillgodogöra sig alla efter anrikning och annan beredning uppkommande produkter. Utan ett dylikt, medgivande torde många fyndigheter, vilkas bearbetning endast med disponerande av järnmalms-sligen skulle bliva ekonomiskt lönande, på grund av ovissheten i förhållandena förbliva oinmutade och okända.» Mitt yrkande är, att denna del av utskottets motivering måtte ur utlåtandet utgå.

Jag ber att, innan jag ingår på en närmare utveckling av min ställning såsom reservant, få påpeka ett par bestämmelser uti gällande gruvstadga. Det stadgas där i 8 § följande: »Inom det inmutade området eller utmalet äger inmutaren uteslutande rätt att, med de villkor och inskränkningar, denna stadga innehåller, bearbeta och tillgodogöra sig såväl den inmutade mineralfyndigheten som även andra inmutningsbara mineral, dock icke apatit och magnesit å annan jord än sådan kronojord, där inmutning av fyndigheter, innehållande dessa mineral, är lovgiven.» Och så heter det vidare: »Förutom de mineral, vilka inmutaren efter vad nu är sagt äger tillgodogöra sig, må övriga mineraliska ämnen inom det inmutade området eller utmalet även av honom brytas, i den mån så-

*Lagförslag
ang. rätten till
inmutning in-
om vissa län.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. rätten till
inmutning in-
om vissa län.

(Forts.)

dant är erforderligt för *gruvarbetets ändamålsenliga drivande*, och äge inmutaren därav använda vad för *gruvdriftens ändamål* behöves.»

I dessa allmänna bestämmelser i gruvstadgan finnas således redan två begrepp inmängda, nämligen begreppet »*gruvarbetets ändamålsenliga drivande*» och »*gruvdriftens ändamål*». Det lagförslag, som av Kungl. Maj:t här framlagts, innehåller i 5 § bestämmelser, som i vissa delar frångå gruvstadgans allmänna stadganden. Det heter i denna 5 §: »När inmutning skett enligt andra paragrafen äger inmutaren uteslutande rätt att inom det inmutade området eller utmålet bearbeta och tillgodogöra sig såväl den inmutade mineralfyndigheten som även andra enligt gruvstadgan inmutningsbara mineral *med undantag av järnmalm*.» Med avseende på järnmalmen har vidare i samma paragraf stadgats, att järnmalm får brytas — märk väl »*brytas*» — då den behöves för gruvarbetets ändamålsenliga drivande. Den saken är alldeles naturlig, att om en järnmalmsåder går igenom en kopparfyndighet, man har rätt att genombryta järnmalmslagret för att komma åt kopparn. Det är således blott i fråga om *brytning*, som detta gäller. Vidare får järnmalmen *användas*, men endast för *gruvdriftens ändamål*. Den brutna järnmalm, som icke sålunda användes, får inmutaren icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd behålla.

Nu har genom den av mig upplästa motiveringen utskottet för sin del i början sagt, att »*gruvdriftens ändamål*» är en gammal term, en gammal bestämmelse, som förekommer i gällande gruvstadga och bör till sin omfattning och innebörd tolkas i enlighet med gruvstadgans bestämmelser, sådana de hittills blivit tolkade, således göras varken vidare eller snävare. Men sedermera, då utskottet i ordalag, till vilka jag tillät mig hänvisa, yttrat detta, gör utskottet ett uttalande i motiveringen av det innehåll jag förut uppläst och däri efter min mening utskottet frångår eller åtminstone kan anses frångå vad utskottet i föregående del yttrat. Där yttrade utskottet, såsom nämnt, att denna bestämmelse i den nu föredragna lagen skall tolkas enligt de gamla och lika bestämmelserna i gruvstadgan, men så fortsätter utskottet att giva en sorts praktisk bild av hur förhållandena kunna gestalta sig efter det nya förslaget. Och då utskottet tecknar den bilden, vill det förefalla mig, som om utskottet gått över vad gällande gruvstadga lägger in i begreppet »*gruvdriftens ändamål*».

För det första har jag den uppfattningen, att det knappast kan vara riktigt lämpligt att, då ett lagförslag av denna beskaffenhet, som blott avser viss begränsad tid, föreligger till kamrarnas behandling, i ett utskottsutlåtande göra en sorts tolkning av en gammal bestämmelse i gruvstadgan. Det är klart, såsom utskottet jämväl anger, att en sådan bestämmelse måste tolkas i enlighet med jurisprudentens krav och domstolarnas allmänna ställning till denna gamla lagbestämmelse. Vidare förefaller det mig ganska vågat — jag vill nu för min del icke säga, att det är direkt oriktigt, men jag säger »*ganska vågat*» — att i »*gruvdriftens ändamål*» inlägga de orden att

det »riktiga», som utskottet säger, »synes enligt utskottets åsikt i detta avseende vara, att under ifrågavarande medgivande bör innefattas rätt för inmutare att beträffande sammansatta malmer tillgodogöra sig alla efter anrikning och annan beredning uppkommande produkter». Jag kan icke fullt överblicka denna fråga, men nog förefaller det mig, som om det läte tänka sig, att dessa malmer skulle kunna förekomma på sådant sätt med varandra sammanblandade, att genom ett omfattande av utskottets uppfattning anrikning och beredning skulle kunna föranleda till att åtminstone en mycket stor del av den järnmalm, som är i detta lagförslag från inmutning undantagen, skulle på detta sätt kunna på en omväg bli av vederbörande inmutare använd.

Jag kan icke finna annat, än att genom den delen av sin motivering utskottet givit något på hand, inför vilket jag åtminstone ställer mig ytterst tveksam, huruvida det kan överensstämma med gällande lag, på sätt jag tillätit mig här skissera dess bestämmelser. Slutligen säges i samma passus i motiveringen: »Utan ett dylikt medgivande torde många fyndigheter, vilkas bearbetning endast med disponerande av järnmalmssligen skulle bli ekonomiskt lönande, på grund av ovisheten i förhållandena förbli oinmutade och okända.» Där får jag säga, att utskottet är inne på en väg, som jag för min del anser det vara ganska egendomligt, att utskottet velat beträda. Vill man tolka den här avsedda bestämmelsen, måste man enligt min uppfattning tolka den fullständigt *juridiskt*. Man får då icke efter min mening vid detta lagförslags antagande i en motivering lägga in vissa *ekonomiska synpunkter* och anse, att dessa ekonomiska synpunkter skola vara avgörande för den *juridiska* tolkningen av vad som ligger i begreppet »gruvdriftens ändamål». Om utskottet över huvud taget vill anlägga en sådan ekonomisk synpunkt, skulle, såvitt jag kan förstå, utskottet med den meningen komma till, att förslaget icke bort antagas i den form, vari det här föreligger, utan med vissa modifikationer. Men att anlägga en sådan syn på förhållandena utan att komma till annat slut än det föreslagna, att förslaget såsom sådant borde antagas, anser jag tyda på ett egendomligt betraktelsesätt.

På grund av vad jag sålunda tillätit mig andraga får jag för min del yrka, att ur utskottets motivering måtte utgå det stycke, som börjar på sid. 18 med orden »Allmänt uttryck» samt slutar med orden »förbli oinmutade och okända». Jag ber att få säga, att det är tämligen likgiltigt i sak, huru första kammaren ställer sig till det sålunda framställda yrkandet, därför att andra kammaren redan med, såsom jag tror, en ganska betydande majoritet tagit bort denna del i utskottets motivering, och vid sådant förhållande lär denna motivering i varje fall icke komma att i riksdagens blivande skrivelse till Kungl. Maj:t inflyta. Men jag har ansett mig hava så pass goda skäl att nu påyrka borttagandet av denna motivering, att jag tillåter mig vidhålla det av mig framställda yrkandet.

Det är också i en annan punkt, som medkammaren fattat ett annat beslut, nämligen i fråga om dagen för denna lags trädande

Lagförslag
ang. rätten till
inmutning in-
om vissa län.
(Forts.)

Lagförslag
ang. rätten till
inmutning in-
om vissa län.
(Forts.)

i kraft. Enligt här föreliggande utskottsförslag skulle den dagen vara den 1 juli 1918. Andra kammaren har emellertid satt dagen till den 15 juni 1918. Jag vågar i den delen icke göra något yrkande, då jag förmodar, att utskottets ordförande möjligen kommer att i det fallet fånga kammarens öra, och jag skall därför blott vidhålla mitt förut framställda yrkande.

Herr Fahlén: Herr greve och talman! I sitt yttrande till statsrådsprotokollet rörande detta provisoriska lagförslag har vederbörande departementschef yttrat, att med hänsyn till det nuvarande nödläget det är en bjudande nödvändighet »att genom lagstiftning söka omedelbart åstadkomma en bearbetning av sådana mineralfyndigheter, som äro upptäckta, men av upptäckaren hemlighålles i avvaktan på ny lagstiftning, ävensom såvitt möjligt uppmuntra till efterforskande av nya fyndigheter». Detta är ett uttalande, som jag förmodar, att envar under nuvarande förhållanden måste livligt instämma i. Det har också varit vägledande för utskottet, då utskottet gått att behandla denna proposition. Just den tankegången var så förhärskande åtminstone hos utskottets övervägande flertal, att man ansåg sig böra göra ett uttalande i motiveringen på den punkt som den föregående ärade talaren vidrört för att ytterligare understryka, att det icke är meningen att göra alltför stora svårigheter för upptäckaren av eventuella fyndigheter, utan tvärtom uppmuntra inmutaren till bearbetande av mineralfyndigheter. Utskottet har emellertid på den punkt, som den föregående talaren berörde, yttrat sig synnerligen varsamt, och jag kan försäkra, att det aldrig varit utskottets mening att därigenom försöka giva någon slutgiltig tolkning av gruvestadgans bestämmelser i 8 § som handlar om att en inmutare skall ha rätt att bryta de icke inmutningsbara mineral, som finnas inom det inmutade området, i den mån sådant är erforderligt för »gruvarbetets ändamålsenliga drivande» och att betjäna sig av sådana mineral i den omfattning sådant är behövt för »gruvdriftens ändamål». Ytterst är det naturligtvis, såsom den föregående ärade talaren nämnde, en tolkningsfråga, som icke kan få sin lösning annat än vid behandling av varje särskilt förekommande fall, jag förmodar ytterst genom domstols prövning. Utskottet har också förklarat, att tveksamhet kan råda i nu berörda hänseende.

Jag kan icke erkänna, att utskottet genom detta uttalande och de följande raderna har på något sätt försökt att gå utöver vad gällande gruvestadga avser eller innehåller, såsom orden nyss föllo från den föregående ärade talaren. Det är ju så, att i ett spørsmål sådant som det föreliggande den ene har en uppfattning och den andre har en annan; det har ju för övrigt bäst visat sig inom utskottet. Jag kan lika litet erkänna, att det är något vägstycke — som det också sades — av utskottet att göra detta uttalande. Icke heller ligger det bakom utskottets uttalande en sådan perfid mening, som antyddes — att man därmed skulle på omvägar lämna en inmutare rättighet att gentemot gruvestadgans bestämmelser till-

godogöra sig järnmalm. Detta är väl så mycket mera uppenbart, som utskottet före den nu ifrågavarande delen av betänkandet gjort ett kraftigt uttalande, att det utöver vad Kungl. Maj:t i förätningsförslaget föreslagit måste noga tillses, att icke ett medgivande till brytning av mineral kan på något sätt missbrukas till atkommande av järnmalm.

Emellertid har som sagt, såvitt jag kunnat förstå, detta uttalande av utskottet icke alls någon avgörande eller central betydelse, och då nu andra kammaren funnit anledning att stryka den punkt, som den föregående talaren vände sig emot, har jag för min del, och jag tror icke heller utskottets majoritet i övrigt, någonting emot att biträda ett sådant förslag. I denna del har jag följaktligen icke något yrkande.

På grund av den långt framskridna tiden under riksdagen, vid vilken denna proposition framlades för riksdagen och blev föremål för utskottets behandling, trodde sig utskottet finna, att det icke gärna kunde ifrågakomma att bibehålla den av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelsen, att lagen skulle träda i kraft den 1 juni. Tiden syntes vara för kort. Utskottet tillät sig därför hemställa, att lagen skulle förklaras träda i kraft den 1 juli. Emellertid är det alldeles uppenbart, att det ligger mycken makt uppå att denna lag så fort som möjligt blir promulgerad, dock utan åsidosättande av eventuella inmutares rättigheter — jag syftar då på dem, som redan nu gjort upptäckter och naturligtvis böra vara de första att få begagna sig av den utsträckt inmutningsrätten. Andra kammaren har vid prövning av denna bestämmelse beslutat, att lagen skall träda i kraft den 15 juni 1918 i stället för den 1 juli. Jag tillåter mig, herr greve och talman, hemställa, att denna kammare ville i detta hänseende biträda andra kammarens beslut.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, förutom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i fråga om förevarande utlåtande annat yrkande ej förekommit än, av herr *Fahlén*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring i punkten 1, att orden »den 1 juli 1918» utbyttes mot »den 15 juni 1918».

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på bifall till herr *Fahléns* yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande härefter motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade endast yrkats, av herr *Holmquist*, att utskottets yttrande skulle godkännas med utelämnande av den del av första stycket å sid. 18 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Allmänt uttryckt torde» och slutade med orden »oinmutade och okända».

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering oförändrad samt vidare på bifall till herr *Holm-*

*Lagförslag
ang. rätten till
inmutning in-
om vissa län.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. rätten till
inmutning in-
om vissa län.

quists berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

(Forts.)

Vid ånyo skedd föredragning av sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under nionde huvudtiteln för undersökning av vissa mineralfyndigheter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 9 §§ i förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken, ävensom i ämnet väckt motion.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om ändrade
bestämmelser
rörande an-
slaget till
rättshjälp åt
åbor m. fl.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 77, i anledning av väckta motioner om ändring i grunderna för användande av anslaget till rättshjälp åt åbor och lägenhetsinnehavare m. m.

Jordbruksutskottet hade i ett sammanhang till behandling förehåft tre inom andra kammaren väckta, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisade motioner, nämligen

1) nr 85, av herr *Olsson* i Ramsta m. fl., vilka yrkat, att riksdagen måtte besluta, att, då det av riksdagen år 1915 beviljade anslag av 15,000 kronor till rättshjälp åt åbor och lägenhetsinnehavare ej torde komma till användning i enlighet med kungörelsen av den 17 juni 1916, den återstående delen av nämnda anslag finge ställas till åboförbundets eller åbornas hjälp på helt andra grunder och i varje fall så, att de rättssökande åborna själva skulle äga rätt utse sina ombud, samt på vanligt sätt, under kontroll av därtill av Kungl. Maj:t utsedd jurist, användas till åbornas bistånd i enlighet med riksdagens år 1915 fattade beslut;

2) nr 149, av herr *Johansson* i Sollefteå, vilken hemställt, att riksdagen, oberoende av nämnda anslag, måtte anvisa ett belopp av 15,000 kronor att av regeringen, under kontroll av därtill av Kungl. Maj:t utsedd juridiskt bildad person, användas till understöd åt åbor och lägenhetshavare, som därav vore i behov, för att hos myndigheter eller domstolar vinna utredning om och värna sin rätt till besittningen å hemman, lägenheter och torp;

3) nr 222, av herr *Olsson* i Norrhyttan m. fl., vilka föreslagit, att riksdagen måtte för de tre åren 1919—1921 anslå ett belopp av

2,000 kronor årligen till understöd åt Sveriges åboförbunds verksamhet under den kontroll, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva.

Om ändrade bestämmelser rörande anslaget till rättshjälp åt åbor m. fl.
(Forts.)

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt,

1) att herr Olssons i Ramsta m. fl. motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) att ej heller herr Johanssons i Sollefteå motion måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att slutligen herr Olssons i Norrhyttan m. fl. motion icke måtte någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Hage*, som inom utskottet yrkat bifall till herr Olssons i Ramsta m. fl. och herr Olssons i Norrhyttan m. fl. motioner.

På framställning av herr talmannen beslöts, att föreliggande utlåtande skulle företagas till avörande punktvis.

Punkten 1.

Herr Ström: Herr talman! Jag kan icke finna annat än att utskottet behandlat de här föreliggande motionerna på ett synnerligen snävt sätt, vilket icke vittnar om någon förståelse för den betydelse som en ekonomisk frigörelse av åborna har för landet och särskilt för denna del av befolkningen. Då emellertid inom utskottet icke har funnits någon resonans härför, och då man visserligen icke i alltför hög grad men kanske ändå i någon mån kan hoppas, att Kungl. Maj:t, såsom utskottet förutsätter, kan i någon utsträckning beakta åtminstone vad som framhålles i Olssons i Ramsta motion, skall jag för min del här inskränka mig till att yrka — utan längre motivering — bifall till den av herr Olsson i Ramsta m. fl. väckta motionen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att rörande nu föredragna punkt annat yrkande ej förekommit än att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda bifalla ifrågasvarande motion.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare på bifall till nyssnämnda yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
ströelser på
landsbygden.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om anordnande genom statens försorg eller medverkan av bildande förströelser för ungdomen i Sveriges landsbygder.

I en inom första kammaren väckt, till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 125, hade herr *Alkman* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten, möjligheterna och sättet för statens anordnande av eller medverkan till bildande förströelser för ungdomen i våra landsbygder samt om framläggande av de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande — under förmälan, bland annat, att utskottet hyste den uppfattningen, att ett ingripande från statens sida i enlighet med de av motionären angivna riktlinjer icke vore för ifrågavarande ändamål erforderligt eller lämpligt — hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Bergman*, *Malkolm Petterson* och *Oscar Olsson*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort hava viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpliga åtgärder för att å den svenska landsbygden motarbeta nöjeslivets urartning och uppmuntra strävanden för åstadkommande av bildande, väckande och förädlade förströelser för dess ungdom, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Herr *Alkman*: Herr talman! Den motion, som jag haft dristigheten att väcka och som nu av utskottets majoritet i detta betänkande fått sitt underbetyg, är icke tillkommen av en tillfällighet och har icke, jag vågar säga det, sin upprinnelse i ett hugskott. Det ligger bakom denna motion iakttagelser och erfarenheter som gå tillbaka ända till barndomsåren, genomlevade i en stilla men ändå icke särskilt avlägsen landsbygd, en ren jordbruksbygd. Folket där arbetade som trälar. Visst var det omväxling i arbetet — bonden och hans söner gingo bakom plojen den ena dagen, bakom harven den andra, bredvid gödsellasset den tredje. Det var precis den omväxling, som man finner i Albert Engströms hexametrar, när han råder hederliga bondriksdagsmän att återvända till sina bukoliska sysslor. Så kom då efter de sex söckendagarna söndagen, och den vart för de allra flesta lång som en långfredag, den ena söndagen den andra lik. Ungdomen visste bokstavligen icke vad den skulle taga sig till; alla hade ju ett behov att begagna ledighetstimmarna så, att man kunde meddela sig med varandra, få ett utbyte av varandra. Ty det är ju så, att människan

ändå icke är en engångare som gorillan utan ett sällskapsdjur, en samhällsvarelse. Men vad denna ungdom beträffar blev det icke stort annat än vandringar på landsvägarna i sällskap på ett eller annat tiotal — under sjungande av en trall, vars tröstlösa enformighet på ett nästan gripande sätt gav uttryck åt ödsligheten och tomheten i det liv dessa människor levde. I den trakt, som jag nu talar om, var en skyttefest på en söndagseftermiddag en verkligt stor händelse, som man kunde tala om i veckotal efteråt. Vad vintern beträffar, hände det under den bokstavligen ingenting. Det slog mig under skolåren, att när jag kom hem, vare sig det var under terminen eller till ferierna, berättades mig nästan ofelbart hurusom han eller hon eller hela den eller den familjen antingen hade rest till Amerika eller stod i begrepp att ge sig av dit. På det sättet försvann den ena efter den andra av min barndoms vänner och lek-kamrater från horisonten, och det var ändå en trakt, som aldrig någonsin varit något emigrationscentrum. Befolkningen var genomgående välbärgad, i det hela mycket välbärgad. Några verkligt starka ekonomiska anledningar till den bortflyttning, som jag redan som yngling och ung man där hade tillfälle att bevittna, funnos icke.

Om statens medverkan till unordnande och bildande försroelser på landsbygden.

(Forts.)

Så kom jag närmast efter universitetsåren att tillbringa ett par vandrings- och läroår utomlands, mest i mellersta och södra Europa. På grund av de studier som sysselsatte mig fick jag under den tiden ganska många tillfällen att se och taga litet närmare kännedom om främmande folkliv, tyskt, holländskt, franskt, italienskt folkliv. Jag fick tillfälle att se, vilken lust och glädje som kunde utvecklas i samlivet enkla människor emellan, huru tungbanden lossades, hur känslorna kunde få fritt uttryck, hur byalagets människor kunde känna sig som en enda familj, vars medlemmar fritt och omisstänksamt rörde sig med varandra. Kontrasten mellan det folkliv, som jag såg utomlands, och det folkliv, som jag mindes hemma från Sverige, blev oerhörd, när jag tänkte på ensittarna och de spridda gårdarna här hemma. Skillnaden mellan enstöringen och samhällsvarelserna är ju också oerhörd. Det storverk, som jag på skolbänken hade läst om under namn av skiftesverket och som på sin tid företogs uteslutande och ensidigt ur ekonomiska synpunkter, utan tanke på utflyttningarnas sociala och psykologiska konsekvenser för den i sig själv ingalunda lätta nationalkaraktärens nedtyngande, hava vi också i stort sett blivit ganska ensamma om, och ändå är vårt land ju ett av de allra mest avlånga i världen. Vi skulle väl om något folk behöva samlas för att värma varandra. Vi hava ordnat det på det sättet att vi egentligen — jag talar nu litet paradoxalt — träffas endast vid processerna om Lars Anders' och Jan Anders' gårdesgård, den gårdesgård som skiljer Lars Anders' och Jan Anders' ågor åt. Den gårdesgården är i själva verket, fruktar jag, en av vara nationella symboler, åtminstone är den ganska symbolisk för vårt sociala liv. Och jag tror, att litet var också har klart för sig, att den håller på att bli symbolisk även för vårt politiska liv. Jag undrar, om det icke är fler än jag, som

*Om statens
medverkan till
amordnande av
bildande för-
ströelser på
landsbygden.*

(Forts.)

också här i kammaren lagt märke till den gärdesgården. Jag undrar till och med om det icke är den gärdesgården, som egentligen utgör huvudskillnaden mellan utskottets majoritet i detta fall och mig.

Men jag skall icke förirra mig, utan återkomma till mitt ämne. Jag skulle ju — i starkaste förkortning — försöka att berätta någonting om de personliga erfarenheter som ligga bakom min motion om åtgärder mot vantrevnaden på landsbygden eller, vilket är det samma, för trevnaden på landsbygden, vilket en mycket ärad talare för en tid sedan inför ett annat auditorium ansåg skulle hava varit ett bättre ämne för min motion än det jag hade valt. Jag kan verkligen icke riktigt se skillnaden på att väcka en motion *mot* vantrevnaden på landsbygden eller *för* trevnaden på landsbygden.

Ja, längre fram i tiden kom jag att få min borgerliga verksamhet förlagd till västra Sverige, till de län, där under decennier emigrationen från landsbygden har härjat som en verklig farsot. Det är känt och vittnat, att humöret där nere i landskapen kring Göta älvs mynning är tyngre och hårdare än kanske i någon annan del av landet, på samma gång som det folk som lever där är ett folk med både kärna och vilja i. Det kan ju ha sin historiska grund. Det är gamla gränstrakter mellan tre riken, där man i århundraden varit van att vara på sin vakt, där misstänksamheten finnes i blodet och där det ligger naturligare till att knyta näven än att öppna den till ett varmt och hjärtligt handslag. Men det är också känt, att även religionen — den makt och den drift, som mer än någon annan är till för att binda människor samman — därnere har tagit hårdare och tyngre former än annorstädes i landet, och att det där finnes en mäktig och förhärskande religiös riktning, som ställer sig alldeles obönhörligt fientlig gentemot alla andra strävanden än de rent religiösa, när det gäller att försona människorna med tillvaron, att göra livet ljusare och lättare för dem att bära. Från detta håll — och det är därnere i vida kretsar tongivande — föres det sedan åratals en energisk kamp icke bara mot allt vad lantliga förströelser heter utan i själva verket mot hela folkbildningsrörelsen, som också ingenstädes här i landet har haft en så hård mark att bryta som där.

För att kammaren icke skall tro, att jag överdriver, skall jag tillåta mig att här, därför att det hör till ämnet, citera några kortare utdrag ur den västsvenska schartauanismens officiella organ, Göteborgs stiftstidning, allesammans från de senare åren, rörande det ämne, som här är på tal. Det kan vara av ett visst intresse, tror jag, för utskottet, som har den föreställningen, som herrarna sett av dess betänkande, att ungdomslivet och nöjeslivet på landet överallt är ganska rikt och ganska levande, att få del av dessa dokument, som visa, hur man på tongivande håll inom en betydande del av landet ställer sig till saken.

När ungdomsmötena för några få år sedan — 4 å 5 år sedan — började på allvar, innehöll detta organ för en mycket mäktig och inflytelserik riktning därnere en »Varning för ungdomsmötena». Det

var tryckt med fetstil på ledande plats och löd sålunda: »Under namn av hembygdsfester med s. k. fosterländskt program, upptagande föredrag t. o. m. av präster, musik, sång och danslekar, anordnas i synnerhet nu sommartid massmöten för sammanförande av manlig och kvinnlig ungdom även i våra bygder, till vilodagens vanhelgande m. m. Kärleksfulla varningsord skola icke förgäves ljuda från predikstolarna och hemmen i Göteborgs stift. Ma det ske i god tid i år, och må alla ungdomsvänner i vårt land begagna de många tillfällen, som givas att motverka ungdomsförelsen!»

Om statens medverkan till anordnande av bildande föreläsningar på landsbygden.
(Forts.)

Så hände det något senare, att det därnere bildades s. k. vandrarföreningar, vilka hade till syfte att förena människor, både yngre och äldre, som hade släpat, slitit och arbetat under veckan, till att på söndagen företaga en gemensam vandring någonstans, exempelvis till någon naturskön plats, för att på detta sätt rekreera sig under söndagens lopp. Dessa farliga företag behandlas i samma organ på ledande plats på följande sätt — det är en stor artikel, men jag skall endast be att få läsa upp några utdrag: »Själafienden unnar icke sitt folk ro. Men ibland driver han också uppenbarligen gäck med dem, så att — så sorgligt söndagsohelgandet än är — man kan frestas att le, när man ser hur gammalt förståndigt folk kan göra sig till narrar för att »fördriva» den »tråkiga» söndagen. — Det färskaste exemplet härpå torde vara vad man i tidningarna kallar »den nystartade vandrarföreningen». Eller — kan man tänka sig något på samma gång ömkligare och löjligare än att hundratals människor, unga och gamla av bägge könen och av olika samhällsklasser rota sig samman endast i det syftet att på söndagsförmiddagarna som riktiga »luffare» stryka fram på landsvägarna — endast med den skillnad från de vanliga luffarna, att dessa ännu icke kunna bestå sig med musik och att de tigga sig fram. I det väsentliga är det ingen skillnad. Ty man luffar därför, att man icke vill göra det man borde göra enligt gudomlig och mänsklig lag, de vanliga luffarna därför att de icke vilja arbeta, de ovanliga luffarna därför att de icke vilja bruka Guds ord på söndagen. Och detta förklarar man vara Gudi behagligt. Ty detta är naturligtvis meningen, när man med anledning av vackert väder förklarar sig tro »att man vunnit en god bundsförvant i vädrets makter». Efteråt talas det så om att »det vissa är, att det vackra vädret, som gynnat deras syndiga företag, deras grova nådeförakt, är en Guds dom över vandrarna, ett straff för deras djärvhet». »Huru vet jag det?» frågar författaren. »Det vet jag av Guds ord, som säger att de galnes lycka förgör dem.» Och så slutar det hela med det uttalandet, att Guds domar skola hårt straffa deltagarna i dessa vandringar.

Jag skall ge några få exempel till, bland de många. Här är en artikel, där det talas om att man måste arbeta emot allt vad ungdomsföreningar heter, ty detta är någonting alldeles ogudaktigt. »I föreningarna skola de unga sysselsättas och roas och så bär det utför! Föreningsväsendet har nöjeslivet i släptåg. Man ser sålunda omtalas från många håll i vårt land, hur kyrkliga ungdomsföreningen den och den med musikkår avrest kl. 8 förmiddagen till staden

*Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
ströelser på
landsbygden.
(Forts.)*

N. N. Efter ett besök i kyrkan besågs stadens museum m. m. Middagen aväts under den angenämaste stämning. Hemresan var munter. Dagen glad. Blir då, kan man fråga, söndagslustresan helgad genom det där korta tempelbesöket, som genast glömdes i lekar och skämt av ungefär samma slag som det varmed den rent världsliga ungdomen förslösar sin söndag?»

I en annan artikel som heter »Längtan», talas det om att det att längta bort är en folksynd, som man måste motarbeta. Man får över huvud taget icke längta, då begår man en folksynd. Det är ett ytterst kuriöst citat, men det blir för långt att läsa upp. Däremot kan jag icke underlåta att läsa upp en annan artikel, därför att den hör till det intressantaste. För några år sedan hände det sig så, att det inträffade några järnvägsolyckor tämligen efter varandra. Då innehöll denna tidning en artikel, som också kan anföras i detta sammanhang. »Vad är orsaken?» frågas med rätta vid de upprepade järnvägsolyckorna. Och man finner än den ena, än den andra naturliga orsaken, som kan undanröjas så att trafiken för framtiden mera säkerställes. Men det talas inte om, att det gives övernaturliga orsaker till allt vad som händer. Guds domar och vägar lämnas alldeles ur sikte. — — Man måste i de uppkomna förlusterna och olyckorna på detta område se en yttring av Guds heliga vrede och en allvarlig varning för järnvägarnas fortsatta missbruk till synd. Ty detta missbruk är oerhört. Man kan verkligen undra på, att icke fler och värre olyckor inträffa här än som hittills förekommit, och visst är, att inga naturliga medel skola förebygga dem, så länge detta söndagsohelgande fortfar. Tron detta, I som makten haven! Hämmen söndagstrafiken! och vi skola få se, att gudsfuktan, skyddar icke blott för helvetet, utan också för timliga olyckor!»

Det är nämligen enligt denna tidning synd att resa på järnväg på söndagen.

Så till allra sist ett litet kort utdrag. Det är en författare, som kritiserar söndagsvanhelgandet och klagar över söndagsidrotten, skjutövningar, folkmassornas hyllning av kungen på söndag-förmiddagen m. m., men vidare undrar, hur annat gärna är möjligt, då kungen själv föregår med så dåligt exempel som att tillbringa en söndags förmiddag mellan 9—11 på en utställning! »Vart tar det sedan vägen med ett sådant samhälles söndagsfrid och gudstjänst-helg?»

På detta oförstående sätt ställer man sig därnere i ganska vida kretsar till dessa ting — jag tror jag kan säga, att i de allra flesta kommuner där nere på västkusten tillhöra de tongivande denna riktning och intaga denna ställning till all vederkvickelse av annat än religiöst slag på den enda lediga dag i veckan som ungdomen har. Jag tror, att det finns många trakter i vårt land, där ställningen icke är mycket annorlunda. Det torde därför vara skäl, att man tänker litet på vad som är att göra för att få fram en annan uppfattning. Är det verkligen att undra på, om ungdomen, när arbetet för dess utbildning betraktas som farligt, när de oskyldigaste för-

ströelser stämplas som dödssynd, när veckans släp i arbetet icke utan skuldkänsla kan få avlösas av annat än en söndag med likatungt religiöst arbete, får lust att ge sig av — till största olägenhet framför allt för jordbruket. Jag känner ganska väl till jordbruket där nere, och hur det påverkas av dessa förhållanden. Det var, innan kristiden började, ingalunda ovanligt att ladugårdarna av brist på arbetskraft begränsades till det minsta möjliga. Jag bodde själv en sommar för några år sedan på en egendom med över 100 tunnland utmärkt åkerjord, vilken sköttes av två man med två par dragare och där man hade två kor i ladugården. Ägaren hade lagt sig på höproduktion. Han sålde höet. I hela trakten var det ytterst svårt att få vare sig drängar eller pigor till gårdarna. Ungdomen hade gått till industrien eller till Amerika.

Det är dessa och liknande erfarenheter och iakttagelser, som länge kommit mig att tänka över problemet vad som kunde vara att göra för att på landsbygden åstadkomma en mera treven stämning, ett bättre mänskligt utbyte, förströelser av helt annan art än de ganska råa danstillställningar, som egentligen äro de enda som gouteras. Och jag har då funnit det naturligtast att söka ankyta ett arbete i den riktningen till det folkbildningsarbete, som redan samlat så många goda krafter omkring sig. Allt detta finnes utvecklat i min motion, så att jag icke vill upptaga tiden med att ytterligare orda därom. Emellertid: problemet är i själva verket så svårt och så ömtåligt, att det enligt min mening knappast kan med hopp om lösning upptagas av någon annan än staten, med de resurser den förfogar över. Det är dock möjligt, att jag i alla fall icke kommit fram med motionen redan i år, om icke frågan om jordbrukets höjande till följd av kristiden i år blivit så utomordentligt trängande som den blivit, och om jag icke ansett, att även de av mig så länge behjärtade synpunkterna med nödvändighet borde beaktas i samband med de rent ekonomiska förslag som i det för folks framtida välfärd så ingripande ämnet blivit framlagda.

Ja, nu hava de av herrarna som studerat utskottsbetänkandet haft tillfälle att se, att mina synpunkter där blivit i det hela fullkomligt underkända. Efter ett litet kort referat av motionen börjar utskottsmajoriteten visserligen med ett erkännande av att motionens syfte är behjärtansvärt. Det är ju mycket vänligt att jag får det betyget, att jag menat väl och icke illa med motionen. Men längre räcker erkännandet icke. Utskottet har icke ansett sig kunna tillstyrka den hemställan, som jag har kommit med. Det sker till en början därför, att utskottet icke tror, att bristen på förströelser, på bildande och förädlade förströelser på landsbygden spelar den väsentliga roll såsom orsak till flykten från landsbygden som jag förutsatt. Nå, därom skall jag icke tvista. Skulle man tvista om hur väsentlig den orsaken är skulle man kunna hålla på och tvista till domedags annandag.

Det första skälet varför utskottet icke kunnat vara med om förslaget är att utskottet anser att ifrågavarande behov i stort sett

Om statens medverkan till anordnande av bildande förströelser på landsbygden.

(Forts.)

Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
strörelser på
landsbygden.

(Forts.)

är ganska väl tillfredsställt. Det talas här om en hel del kända saker, att det finnes organisationer som intressera sig för dessa frågor, att det finnes en föreläsningsverksamhet, folkbibliotek, studiecirklar, att godtemplarorden och andra nykterhetsföreningar hava åtagit sig liknande uppgifter vid sidan av sin huvudsakliga verksamhet. Det talas om fosterländska fester, hembygdsfester, skyttefester, ungdomsmöten, som naturligtvis i någon omfattning finnas, ehuru säkerligen icke i den omfattning som utskottet föreställer sig. Utskottet ger en sådan ljusmålning av tillståndet, att man snarast får den föreställningen att vår landsbygd är till den grad välförsedd i avseende på sådana förträffliga nöjen, på vilka landsbygdens ungdom kan göra anspråk, att det är rent orimligt att man skulle kunna sätta i fråga en ökning därav.

Visserligen, säger utskottet, är det sant, att de mera avlägsna och mindre tätt bebyggda trakterna kanske äro litet sämre lottade, men man har där den omväxling, som lantarbetet i sig självt bjuder, och utskottet tänker väl låta dem behålla det. Det är ju ett röje, som utskottet icke heller *kan* taga ifrån dessa avlägsnare och mera vanlottade bygder.

Efter det utskottet nu givit denna skildring av det rika nöjeslivet på landsbygden, så säger det att, om man skulle gå motionären till mötes och utveckla detta, det icke kunde undvikas, att den ifrågasatta verksamheten huvudsakligen måste koncentreras till de centralare platserna och därigenom draga befolkningen från de mera avlägsna, bort från det riktiga landet alltså, och på så sätt ästadkomma verkningar rakt motsatta de av motionären avsedda. Ja, jag förstår icke riktigt dessa farhågor, framställda i detta sammanhang. Å ena sidan säger utskottet, att det är ganska bra beställt med nöjen på landsbygden som det är. Där finns enligt utskottets uppgift nöjen av de olika sorter, som jag angivit skulle vara närmast att tänka på, men det tycks icke framgå av utskottets motivering, att dessa dragit ungdomen ifrån landsbygden till centralare samhällen. Men om man skulle giva dem något mer i samma väg, skulle det icke kunna ordnas på så sätt. Därav skulle då ovillkorligen följa, att landsbygdens ungdom droges därifrån. Utskottet måste emellertid hava mycket begrundat detta och kommit till det resultatet, att det icke går an att ställa till med vidare förädlade och bildande nöjen på landsbygden om man överhuvudtaget vill hava ungdomen kvar där. Jag förmodar, att jag under debatten får tillfälle att höra de skäl, på vilka utskottet kommit till denna uppfattning.

Efter denna anmärkning, som jag omnämnde, blev jag naturligtvis ganska angenämt överraskad, när jag sedan längre ner på samma sida får ett litet medgivande. »Med av vad utskottet nu anfört vill utskottet ingalunda hava förnekat, att även de av motionären framhållna omständigheterna i särskilda fall kunna medverka uti av honom angivna hänseende.» Oförbehållsamt erkännes också i samma andetag, att den befolkningsrörelse, mot vilken jag har försökt skapa ett hinder, beror på betänkliga missförhållanden, som

det gäller att försöka att motarbeta. Utskottet har heller icke undandragit sig att försöka ange det enda botemedlet, som enligt utskottets mening verkligen är effektivt gent emot dessa sociala missförhållanden. Detta botemedel är uteslutande av ekonomisk art, försäkras det, och här ber jag få läsa upp ett litet stycke, därför att det är själva kärnpunkten i utskottets argumentering. Utskottet säger: »I samma mån som industrien utvecklas, blir konkurrensen om arbetskraften mellan densamma och jordbruket allt hårdare, och i denna strid är, såsom erfarenheten giver vid handen, jordbruksnäringen under nuvarande förhållanden underlägsen. Industriens förmåga att betala större kontat arbetslön, den bestämda arbetstiden, det mangen gång åtminstone rent kroppsligt sett lättare arbetet och känslan av större oberoende i jämförelse med jordbrukets lägre avlöningsförmåner, mera tyngande arbete samt större bundenhet och beroende av husbonden tynger vågskålen till förmån för industrien. Det gäller således att höja jordbrukets produktionsförmåga genom större intensitet, förbättrade arbetsmetoder och personlig utbildning och därigenom stärka dess förmåga att bereda sina utövare ej blott ägarne utan ock arbetarne tryggare ekonomiska och sociala levnadsvillkor. I den mån detta kan ske, skapas ock, med understöd av jordbruksarbetets naturliga betingelser att skänka tillfredsställelse och arbetsglädje, den bästa förutsättningen för bevarande av arbetskraften åt jordbruket. På denna väg bör man enligt utskottets mening gå vidare, därest man skall kunna råda verklig bot för det av motionären överklagade missförhållandet.»

Om statens medverkan till anordnande av bildande förströelser på landsbygden.
(Forts.)

Detta är alltså utskottets program för stävjande av flykten från landsbygden. Läkemedlet, botemedlet är det, att jordbruket skall söka anpassa sina arbetare och avlöningsförhållanden efter industrien för att därigenom industriens lockelser skola kunna förblekna. Alltså: Ifråga om arbetsvillkoren mindre bundenhet och beroende av husbonden, än hittills; samma frihet för industriens arbetare. Ifråga om lönerna: Full likställighet med industrien. Jag vill då påpeka, att, eftersom utskottet i alla fall har erkänt att åtminstone »i särskilda fall» vantrevnaden på landsbygden kan vara orsak till de ogynnsamma förhållandena även ifråga om arbetskraft så måste jordbruket för att i sådana fall kunna jämföras med industrien i konkurrensen, betala en vantrevnadsmellangift, alltså betala t. o. m. mera och åstadkomma bättre villkor för arbetarna än industrien för att där komma på jämn fot med denna. Jag vet icke, om utskottet har tänkt på att konsekvensen leder därtill.

Sådant är i alla fall det enda botemedel, som utskottet ordinarer. Om det vill jag blott säga, att jag naturligtvis gärna unnar jordbrukets arbetare all den frihet och alla de ekonomiska förmåner, som äro förenliga med jordbrukets särskilda förhållanden och jordbrukets ekonomiska bärkraft, och jag skall med allra största beredvillighet vara med om alla på en gång effektiva och rimliga åtgärder till stöd för jordbruket och till höjande av dess produktivitet. Men detta hindrar icke, att jag tror, att man kan befara, att ut-

*Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
ströelser på
landsbygden.*

(Forts.)

skottets program för stävjande av flykten från landsbygden lider av vissa mycket påfallande svagheter.

Den förnämsta svagheten är den, att vi icke hava att göra med ett arbetare- och arbetsgivareproblem i samma mening som inom industrien. Jag har sökt att bilda mig en mening om vad det är för slags människor, som lämna jordbruket för städerna och industrien. Det är ett ganska svårt problem att kunna komma till rätta med, därför att statistiken i detta avseende är tämligen svårhanterlig. Jag skall dock omnämna, att en författare med anledning av min motion gjort ett ganska intressant försök med en statistisk beräkning. Han har kommit till det resultatet att under senare år lågt räknat 7,000 unge män, huvudsakligen i åldersgruppen 15—25 år, på detta sätt lämnat jordbruket. Av dem skulle cirka 6,000 varit hemmansägaresöner och de övriga alltså andra jordbruksarbetare. Det är möjligt, att denna beräkning lider av vissa svagheter med avseende å det statistiska materialets bearbetning och att siffrorna äro en smula för höga, men vad jag tror vara tämligen säkert är, att proportionen icke är alltför felaktigt angiven, helst som den icke alltför mycket avlägsnar sig från motsvarande yrkesproportioner inom emigrationsstatistiken.

Men om så är fallet, hur går det då med utskottets sociala och ekonomiska botemedel? Hur vill utskottet genom statliga åtgärder åstadkomma den mindre bundenhet och det större oberoende av husbonden, d. v. s. de ändrade förhållandena mellan bondeklassens söner och fäder, varigenom sönerna skulle mindre än hittills frestas att lämna gård och hem? Utskottet lär nog, misstänker jag, förlyfta sig både på den uppgiften och på problemet att någorlunda hastigt ändra sekelgamla traditioner inom böndernas klass därhän, att bondsönerna i förhållande till fäderna komma att i avlöningshåseende intaga en ställning likartad med de fast och rundligt avlönade industriarbetarnes. Och med de oerhört uppskruvade jordvärden, som man under den närmaste framtiden har att räkna med, lär det ej heller bli någon lätt uppgift att på annat sätt — med enbart ekonomiska medel — hejda denna flykt från jordbruket, som visserligen för ögonblicket, av rent tillfälliga grunder, är i viss mån stävjad men som kan förutses taga större omfattning än någonsin, när efter kriget sugningen till industrien, både inom- och utomlands, återigen tag vid, starkare än någonsin. Det kan emellertid icke förbises — och jag vill i detta avseende understryka vad jag betonat redan i motionen — att denna konkurrens om arbetskraften mellan jordbruk och industri kommer att bli till bådasskada. En genom förminskad och fördyrad arbetskraft förminskad och fördyrad livsmedelsproduktion kommer ohjälpligt att fördyra industriens arbetskostnader, och dessa fördyrade arbetskostnader för industrien komma i sin tur att fördyrande inverka på livsmedelsproduktionen. Det enkla sätt, på vilket utskottet tänker sig lösningen av problemet att bevara tillräcklig arbetskraft åt jordbruket, är intet annat än ett uppgångande av den ändlösa prisskruven. Det måste vara ett statsintresse att motverka en sådan rörelse, farlig för hela nationens ekonomi.

Ja, härmed tror jag mig kunna lämna utskottets kritik av min motion. Såvitt jag förstår äro utskottets positiva bidrag till lösningen av ett problem, vars existens och betydelse utskottet ej kunnat förneka, utan nämnvärd betydelse — av lika liten betydelse i själva verket som dess ganska klenl genomtänkta och osammanhängande invändningar mot mina ansprakslösa uppslag till problemets behandling.

Om statens medverkan till anordnande av bildande förströelser på landsbygden.

(Forts.)

Uteslutande för fullständighetens skull bör jag kanske dock nämna, att utskottet polemiserat mot tanken på organisation av statsnöjen, — en organisation, som jag aldrig påyrkat — och att utskottet hyser farhagor för att ett anordnande — med eller utan statens medverkan — av bildande och förädlande förströelser för landsbygdens ungdom skulle ha en förödande inverkan på landsbygdens hemliv; sådana förströelser skulle, befarar utskottet, draga ungdomen från hemmen. Däremot är utskottet icke bekymrat över de frestelser, som en större obundenhet och högre kontant penningtillgång enligt dess eget förslag skulle medföra för ungdomen att i städerna söka sig de nöjen, som den i det avseendet sämre utrustade hembygden icke kunde bjuda på. Tankegången — om där är någon tankegång — är naturligtvis den, att isoleringen mellan land och stad skulle bli så fullständig, att dylika frestelser aldrig kunde ifrågakomma. I stilla och fridfull njutning av sin arbetsglädje skulle ungdomen aldrig missbruka sin vunna frihet; sin höga arbetslön skulle den säkerligen vecka efter vecka samla i sparbössan eller i en gammal strumpläst, då sparbanksinsättning ju tyvärr måste förutsätta ett besök i staden eller annan central plats med alla de frestelser till vaknande nöjeslystnad, som en sådan resa för landsbygdens ungdom måste medföra. Man måste beundra den idylliska framtidsbilden — visserligen med ett stänk av vemod över dess något för starkt framträdande drag av överklighet.

På den motivering utskottet har förebragt, tror jag icke att ett avslag på den begärda utredningen rimligtvis kan byggas. Den grunden är för svag, när man har så många vittnesgilla intyg om att de olustkänslor, som borde övertinnas, verkligen i många orter existera och verka. Det är rätt märkvärdigt att utskottet visserligen på ett ställe i sitt utlåtande med en viss erkänsla tyckes erinra sig den roll våra folkhögskolor spela för det andliga livet i våra landsbygder men ändå icke bevärdigar med ett enda ords omnämmande de utlåtanden om motionen, som ett mycket betydande antal folkhögskoleföreståndare på min framställning haft vänligheten och intresse nog för saken att avgiva. Jag vet icke vad anledningen kan vara till att utskottet fullkomligt underlåtit att omnämna dessa i alla fall ganska auktoritativa uttalanden, så mycket mer som de, på några få undantag när, gå alldeles stick i stäv mot den mening utskottet funnit vara den riktiga.

Vid utskottsbetänkandet finnes fogad en reservation, som visserligen icke yrkar bifall till motionens kläm, men som dock i alla väsentliga avseenden accepterat motionens avsikter. Reservanterna hava starkare och utförligare än motionen behandlat den sida av

Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
störelser på
landsbygden.

(Forts.)

frågan, som ligger i önskvärdheten att i mera folktäta bygder förädla det degenererade och daliga nöjesliv, som där finnes och ersätta det med ett bättre, sundare, mera väckande, d. v. s. mera bildningsgivande. Jag behöver ju icke säga, att detta blott är en logisk utveckling av motionens tankegång och det innebär ett tillbakavisande av den anmärkning, som under den offentliga diskussionen av motionen från ett eller annat håll gjorts, nämligen att ett förverkligande av motionens önskemål blott skulle leda till, att städernas *daliga* nöjesliv skulle flyttas ut på landsbygden — en anmärkning, som jag håller utskottet räkning för att det icke i någon form upptagit i utlåtandet. Reservationens motivering skulle jag kanhända i vissa avseenden kunnat önska en smula modifierad, men jag inser allt för väl, att denna fråga har så många sidor, att det kan vara en smaksak, vilken av dessa sidor som man vill hava mer eller mindre starkt understruken. Det viktiga är att en undersökning av det föreliggande psykologiska och sociala problemet verkligen kommer igång — det riktiga är också att statsmakterna genom att sätta igång undersökningen och betro den åt de bästa tillgängliga krafter visa sig behjärta det otillfredsställande i det nuvarande tillståndet. Sker icke detta så försvaras även det enskilda arbete som av intresserade krafter ägnas frågan. Lika litet som någon annan har jag i denna hittills aldrig genomträngda fråga den vises sten i västfickan. Det kan hända, att utredningen, om den får ske, leder till helt nya och färska uppslag till höjandet av folktrevnaden på landsbygden, och ingen skall i så fall hälsa detta med större och uppriktigare glädje än jag. Vad reservationens kläm beträffar, så finner jag den — i dess mera konkreta form — vara en avgjord förbättring av den kläm vari motionen utmynnar.

Jag upprepar till sist vad jag sagt och understrukit i motionen, och det är att i det problem, varmed vi här röra oss, inneslutes ett jordbruksintresse och ett nationellt kulturintresse, båda av den största räckvidd. Det har glatt mig att finna, att högerpressen visat sig behjärta dessa intressen och denna frågas intima sammanhang därmed. Jag har också svårt att tänka mig, att riksdagens första kammare skulle vilja ställa sig kallsinnig till någotdera, genom att helt kallt avslå en motion, med vilken avses att på ett, som jag tror, betydelsefullt sätt tillgodose dessa intressen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkan- det fogade reservationen.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall icke på långt när så länge som den föregående ärade talaren taga kammarens tid i anspråk.

Utskottet har varit fullt ense med motionären därom, att den förskjutning av arbetskraften från jordbruket till industrien och andra näringar, som alltmer gör sig gällande, innebär en synnerlig våda för vår modernäring och därmed, särskilt under nuvarande förhållanden, för hela vårt land. Utskottet har därför kunnat lämna

sitt fulla erkännande åt motionärens syfte att söka finna åtgärder till motverkande av denna befolkningsrörelse. Därmed har det likväl, som motionären själv sagt, varit slut med samstämmigheten mellan motionären och utskottet, och sedan hava vi stått på ömse sidor om »gärdesgården».

Om statens medverkan till anordnande av bildande förströelser på landsbygden.

(Forts.)

Utskottet har icke kunnat godtaga motionärens åsikt om den s. k. tråkigheten på landsbygden sasom en *huvudsaklig* orsak till flykten därifrån, och utskottet har ej heller kunnat finna, att de åtgärder, som motionären rekommenderat, och den form för dessa åtgärder, som han ansett lämplig, kunna i allo accepteras.

Oaktat motionären nu förklarat, att han icke vidhåller sitt ursprungliga, i motionen framställda yrkande utan instämmer i reservanternas hemställan — vilken, som jag sedan skall söka visa, innebär något helt annat än motionen — anser jag mig dock böra i korthet angiva de synpunkter, som varit bestämmande för utskottet vid dess ställningstagande till motionen; och detta desto hellre, som motionären och reservanterna vilja nå de skilda syftemålen på huvudsakligen samma vägar.

Motionären målar en mycket mörk bild av landsorten. Vore denna bild riktig, måste man förvisso känna den djupaste medkänsla med de stackars människor, som måste leva under så beklagansvärda förhållanden.

När jag först läste motionen, föll mig i minnet en känd historieskrivares bild av medeltiden såsom en mörk natt. På den nattens himmel lyste dock här och där enstaka stjärnor, men på motionärens tavla finnas icke några ljuspunkter, och tändas ljus för att skingra mörkret, så sträva intoleranta präster och andra moralpredikanter att släcka ut dessa ljus.

Motionären har förvänat sig över, att man under de långa och djupgående undersökningar, som tidigare ägt rum angående detta spörsmål och särskilt under den stora emigrationsutredningen, icke fäst något egentligt avseende vid de synpunkter, som han framhållit, och han har riktat en anmärkning mot huvudpersonen i denna utredning, Gustav Sundbärg, för bristande psykologisk blick för dessa förhållanden.

Utskottet tror, att detta beror på, att man redan då funnit, att de synpunkter, som motionären nu med så ytterlig skärpa framhållit, icke varit de avgörande för detta problem. Och utskottet vågar fortfarande hysa den åsikten, att herr Alkmans grepp på problemet i viss mån är ganska flackt och ytligt.

Det är nog icke så, att det är bristen på nöjen på landsbygden, som är huvudorsaken. Den ligger vida djupare, på det sociala och det ekonomiska området, och från detta område är det man måste hämta de egentliga vapnen mot det nu anmärkta och påtalade missförhållandet. Motionären talade om, att under hans ungdom från hans hembygd folk i massa emigrerade till Amerika, men det är väl knappt troligt, att detta skedde därför att där funnes rikare nöjesliv än i hembygden, utan orsaken till emigrationen var nog av helt annan art. Jag vill icke bestrida, att den bild motionären

*Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
ströelser på
landsbygden.*

(Forts.)

givit av sin hembygd kan vara fullt riktig, men det är ganska länge sedan, och världen har gått framåt sedan dess, och jag tror för övrigt icke, att denna bild är allmängiltig. Jag har också hört beskrifningar från landsorten, och jag har hört många säga, att motionärens bild är alldeles vilseledande, och på många håll har man tagit bestämt avstånd från motionärens uppfattning. Många påstå till och med, att nöjeslivet icke blott är rikt, utan alldeles för rikt utvecklat på sina ställen. Nu vill jag visst icke förneka, att bristen på förströelser och nöjen *kan* spela en viss roll, och utskottet har icke heller, såsom herr Alkman påstår, velat göra gällande, att intet bör göras i av honom anvisad riktning, men utskottet har sagt, att de åtgärder, som måste tillgripas mot flykten från landsbygden, huvudsakligen höra hemma på det sociala och ekonomiska området. Herr Alkman misstolkar vad han kallar utskottets program. Utskottet gör icke anspråk på att framlägga något fullständigt förslag till lösning av dessa svåra frågor, utan utskottet har endast velat lämna några antydningar. Att förbättring av jordbruksutövarnas sociala och ekonomiska förhållanden är ägnad att stärka jordbrukets förmåga att hålla ut i konkurrensen om arbetskraften lärer väl ej kunna bestridas.

Av vad jag nu sagt framgår, att utskottet och motionären icke egentligen äro oeniga därom, att det kan och bör göras något i motionens syfte, om också utskottet icke kunnat fästa så avgörande vikt därvid som motionären, utan det är i fråga om sättet för åtgärdernas vidtagande, som meningsskiljaktighet råder mellan motionären och utskottet. Motionären anser, att det icke räcker att giva understöd på sätt som nu sker åt de verksamhets- och rörelseriktningar, som sträva efter att skaffa bildande förströelser och nöjen åt landsortens ungdom. Dessa rörelseriktningar äro många och utskottet har omnämnt en del av dem. Det räcker icke, säger motionären, att vissa av dem få statsbidrag, det måste göras något mera. Staten måste taga hand härom på annat sätt. Huru det skall ske, säges icke. Här är en dunkel punkt i både motionärens och reservanternas framställning. Utskottet har icke kunnat vinna full klarhet häri, och jag har ännu icke klart för mig vad motionären egentligen vill att man skall göra. Motionären anger dock, om än allmänt och obestämt, vissa synpunkter. Han tänker sig att under statens medverkan skall bildas en centralorganisation, som i sig upptager alla små och stora, såväl befintliga som nybildade lokala kommittéer och föreningar av skilda slag. Verksamheten sålunda organiserad skall inriktas på anordnande av samkväm med sång och musik, deklamation, dramatiska föreställningar, biografiföreställningar, folkfester, gemensamma utflykter och dylikt. Utskottet har trott, att en sådan verksamhet, som här är i frågasatt, enligt sakens natur huvudsakligen måste bero på det enskilda initiativet och den enskilda företagsamheten. Det är mycket svårt att tänka sig, huru en centralorganisation skulle kunna på ett nöjaktigt sätt sköta alla dessa skiftande, till mål och medel så olika verksamhetsriktningar. En dylik organisation skulle säkerligen, kringgårdad som den måste

bliva med en mängd bestämmelser i reglerande och kontrollerande syfte, bliva så tung och invecklad, att den snarare skulle verka tyngande och förlamande än livande och utvecklande.

Däremot bör givetvis statsverket, sasom hittills, understödja alla de nyttiga rörelseriktningar, som äro verksamma på detta område, i den mån sådant erfordras, och de sakna ingalunda målsmän, som kunna och vilja bära fram deras krav. Skulle åter, som herr Alkman under debatten antytt, ett mera direkt ingripande från statens sida uti ifrågavarande hänseende icke åsyftas — något som dock påyrkas i motionen — då är enligt min mening hela motionen onödig, ty redan nu utgår i ganska vidsträckt omfattning satsanslag till sadan verksamhet, som motionären avser.

Det får ej heller förbises, att statens medverkan på sätt motionären föreslagit, med nödvändighet måste medföra betydande kostnader. Anordnades nöjen och förströelser på en plats, skulle rättvisan kräva att så skedde även på andra, och avsevärda kostnader vore således oundvikliga.

Då motionären instämt i reservanternas förslag, anser jag mig redan nu böra med några ord beröra detsamma.

Såsom jag redan förut antytt innebär reservanternas hemställan någonting helt annat än motionen. Motionären vill genom anordnande av och medverkan till nöjen och förströelser vinna det praktiska syftet att motverka flykten från landsbygden. Reservanternas mål återigen är helt ideellt och kulturellt. De vilja förädla nöjeslivet och motverka, att städernas förflackande nöjen flyttas ut på landet. Och därom är icke annat än gott att säga. I det syftet kunna vi litet var instämma. Men reservanterna göra sig enligt min mening skyldiga till precis samma missgrepp som motionären. De vilja, att staten skall direkt gripa in på detta område, och beträffande dem gälla således samma anmärkningar, som jag i detta hänseende riktat mot motionären. De särskilda verksamhetsriktningar, som på sitt program satt folkupplysning och förädlade förströelser, böra stödjas och uppmontras av staten, men staten bör ej ingripa anordnande och ledande. Helt nyligen har bildats en förening för jordbruksungdomen. När pressen under de sista dagarna rätt mycket intresserat sig för denna motion, synes detta hava huvudsakligen berott på, att man befarat, att utskottet skulle på något sätt ställa sig fientligt mot denna verksamhet. Så är emellertid ingalunda fallet. Tvärtom har utskottet varit alldeles enigt därom, att detta är ett steg i den rätta riktningen, att det är på den vägen man bör gå fram. Säkerligen kan en dylik sammanslutning göra mycket gott, och för min personliga del är jag förvissad om, att en sådan verksamhet, rätt ledd och utvecklad, icke behöver befara, att statsmakerna skola ställa sig avvissande mot de framställningar om understöd för densamma, som möjligen kunna framkomma. Jag har förut antytt, att den nu ifrågasatta verksamheten från statens sida måste draga med sig avsevärda kostnader, och i det avseendet kan jag icke underlåta att särskilt påpeka, hurusom såväl motionärerna som reservanterna med styrka framhållit, att förnämsta hindret för utvecklingen av nöjeslivet på landet är bristen på

Om statens medverkan till anordnande av bildande förströelser på landsbygden.

(Forts.)

Om statens medverkan till anordnande av bildande förströelser på landsbygden.

(Forts.)

samlingslokaler, och att denna brist icke kan avhjälpas. såvida icke staten träder ekonomiskt stödjande emellan. Reservanterna anse, att några större belopp för detta ändamål icke skulle erfordras, och påpeka, hurusom särskilt i Värmland med ringa medel vunnits goda resultat. Det kan emellertid befaras, att pretentionerna skulle växa högst betydligt, om staten skulle börja lämna understöd. Det är ju möjligt, att kostnaderna för varje särskild lokal icke bleve så stora, men så bleve lokalerna i stället desto flera, ty man kan icke tänka sig, att man, såvida ej särskilda anledningar till anmärkningar i ett eller annat hänseende förefunnes, skulle kunna neka understöd till sådan lokal i en socken, sedan man givit understöd till en annan. Sloge man en gång in på denna väg, skulle helt visst anspråk på dylika bidrag inkomma från åtskilliga platser, och sammanlagda skulle anslagen säkerligen, om något verkligt resultat med dessa skulle vinnas, växa till ansenliga summor.

I detta sammanhang skall jag passa på att bemöta en anmärkning, som motionären gjort mot utskottets motivering. Utskottet har, anmärkte motionären, framhållit såsom ett skäl mot bifall till motionen, att en utveckling av förströelse och nöjeslivet måste koncentreras till större och mera centralt belägna platser och detta ehuru motionären särskilt betonat, att verksamheten borde inriktas i synnerhet på de avlägsnare, mera isolerade orterna för att motverka flykten därifrån. Häremot vill jag erinra, att utskottet avsett framhålla att även om ett statligt ingripande på ifrågavarande område i enlighet med motionärens förslag skulle ske, tyngdpunkten av en sådan verksamhet med nödvändighet måste förläggas till de större, tätare befolkade platserna, och dragningskraften dit sålunda ökas utöver vad redan nu är fallet, varigenom resultat skulle ernås direkt motsatta de av motionären åsyftade.

Innan jag slutar, kan jag icke underlåta att uttala en reflexion. Det synes mig, som om denna motion icke kommit fram i rätt gynnsam tid. Den nuvarande tiden kräver allvarligt arbete och strävande på alla områden. Det är en allvarets tid framför allt. Stora krav ställas i åtskilliga hänseenden på statens ekonomiska medverkan, krav som i hela sin omfattning svårligen kunna fyllas. Vid sådant förhållande måste alla sådana behov, som ej äro oundgängligen nödvändiga — de må i övrigt vara än så behjärtansvärda — sättas i andra rummet, och till behov av sistnämnda art höra enligt min mening i varje fall de nu ifrågavarande.

På grund av vad jag nu anfört tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman: Då jag reserverat mig i denna fråga, bör jag kanske med några ord motivera min ståndpunkt, och det så mycket mera som jag icke i allo kan instämma med motionären, ehuru han visserligen nu yrkat bifall till reservationen och icke till sin motion. Vi komma visserligen till i huvudsak samma resultat fast med något olika motivering.

Då jag hörde den ärade motionären för en stund sedan utveckla

sin erfarenhet om skillnaden mellan folklivet i Sverige och andra länder, sam han haft tillfälle att taga i betraktande (han nämnde bland annat Italien), så tror jag att det var en jämförelse, som icke var så synnerligen träffande. Det är så pass stor skillnad mellan nationalkaraktären i vårt land, betingad av vårt klimat och vårt folks etnografiska egenskaper å ena sidan och exempelvis Italien och dess folk å den andra, att försöket att överflytta det gladare nöjeslivet från södern till nordn jag skulle nästan vilja säga strider mot naturen. Jag har också starkt frapperats av det glada livet i södern, men på samma gång för var gång jag kommit hem ännu starkare känt sanningen av de ord, som förekomma i vår nationalsång: »Du tysta, du glädjerika sköna». Det är verkligen så att när man ser det stojande livet där nere, verkar det i längden litet irriterande på nordbon, och man känner det i längden angenämare i den tysta stillheten i Norden. Men denna sak å sido! Jag skall genast säga vari huvudskillnaden består mellan motionärens och min uppfattning. För mig är huvudsaken motverkande av det sämre, dekadenta nöjeslivet, som i ganska oroväckande grad håller på att breda ut sig från städerna till landet, och jag ställer mig tvivelsam till tanken att anordna några nöjen för nöjenas egen skull eller för att upphjälpa den s. k. tråkigheten på landsbygden. Jag tror icke synnerligen mycket på den. Den som har tråkigt är den som saknar intressen. Det gäller att ge vårt folk intressen, andliga näringsmedel så att säga. Speciella njutningsmedel ha även på detta område den risken med sig, att de kunna bringa den andliga matsmältningen i olag. Men gör näringsmedlen sådana de böra vara, så bliva de samtidigt njutningsmedel. Tegnér säger om vårt land: »här vill naturen se det enkla, allvarsamma.» Men även detta kan leda till verklig glädje, något som just symboliseras så vackert i nationalsångens anförda ord om gläderikedomen i tystnadens land. Det är en glädje av annan art, men en glädje av mer gedigen anda. Jag är för min del övertygad därom, att den för landsbygden, ogynnsamma befolkningsrörelse, den s. k. flykten från landsbygden, som motionären talar om, icke så väsentligt, som man av motionens motivering kan vara frestad utläsa, beror av någon allmännare känd brist på nöjen, utan företrädesvis framkallas av ekonomiska faktorer, alldeles som det sägs i utskottsmajoritetens utlåtande. Det är mycket där, som jag kan instämma i, jag skulle nästan kunna vara med om motiveringen men måste reservera mig mot »klämnen», ty jag tycker icke att premisserna stämma med slutsatserna. Även om motionärens förslag i hela dess omfattning skulle vinna beaktande, skall staden det oaktat under alla förhållanden, i avseende på tillfällen till förströelser i vanlig mening, säkerligen synas äga ett företräde framför landsbygden och förty för vissa naturer aldrig förlora i dragningskraft.

Jag kan följaktligen ur denna synpunkt icke fullt dela motionärens mening, men jag anser i alla fall — och här kommer nu motsatsen mellan oss reservanter och utskottsmajoriteten — att de frågor hans motion berör äro så betydelsefulla och det syfte den avser så

Om statens medverkan till anordnande av bildande förströelser på landsbygden.

(Forts.)

Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
strörelser på
landsbygden.

(Forts.)

behjärtansvärt, att jag ur andra synpunkter måste anse den utredning han påkallat särdeles önskvärd.

Frågan om ungdomens nöjesliv är av ganska vital natur för vårt folks sunda andliga utveckling. Där banala, förflackande, för att ej tala om verkligt dåliga nöjen bliva allmänna, fräta de på folkets andliga livsrötter och försvaga den nationella folkkraften. Av ålder har landsbygden varit den kraftkälla, ur vilken nationen ständigt öst sin förnyelse, när kulturens offerväsen försvagat städernas — »förbränningshärdarnas» — livskraft. Så länge dess friska reserver bestå, äger nationen en garanti för sitt fortsatta liv i någorlunda betryggande sundhet. Ingenting är därför viktigare än att bevara denna kraftkälla så ogrumlad och hälsosam som möjligt. Talrika tecken tyda emellertid på att med de förbättrade kommunikationerna städernas skuggsidor tendera att breda ut sig över den egentliga landsbygden. Man ser det smarta förvärvsbegäret alltmera ogenerat i många olika former ockra på landsbygdsungdomens oerfarenhet. De sämsta rövarromaner kolporterats ut, de värdelösaste »prydnadsföremål», de stillösaste oljefärgstryck, kort sagt allsköns sekunda handelskram, mer eller mindre ratat eller förlegat i städerna, skickas ut och översvämmar landsbygden för att exploatera därvarande ungdom, på vars kritiklöshet den av skrupler obesvärade vinningslystnaden bygger sina ekonomiska kalkyler, som tyvärr icke sällan visa sig välberäknade. Detta gäller även geschäften i nöjen och förströelser. Sällan ser man landsbygden hedras med verklig värdefull, väckande och bildande teaterkonst, men så mycket oftare med rafflande revyer eller varietéartade »kassapjäser», som en alltför tjänstvillig pressreklam basunat ut som städernas mest gouterade smakprov. Tacksamt bör dock erkännas den insats, som »Skådebanan» — ett i bildningssyfte startat teaterföretag — gjort även på landsbygden, varjämte i samband med föreläsningverksamheten förekommit en och annan gedigen uppläsning av betydande litterära och dramatiska mästerverk, såsom Shakespeares Stormen, Schillers Wilhelm Tell, Holbergs Jeppe m. fl., ja, jag har en gång i en backe tre å fyra mil från Stockholm hört Molières »Tartuffe» dramatiskt uppläsa på ett alldeles förträffligt sätt. Den om vår folkliga kultur förtjänste skådespelare, som utförde detta kraftprov orienterade t. o. m. i en kort levnadsteckning sina intresserade åhörare angående författaren. I detta sammanhang må erinras om den betydelsefulla roll den av staten understödda föreläsningverksamheten i allmänhet spelar till höjande av det ideella intresset landet runt, icke minst på landsbygden.

En av de bidragande orsakerna till de offentliga förströelsernas dekadans har varit svårigheten med lokaler. Mången i bästa syfte grundad och ledd folklig förening har med beundransvärda ansträngningar och uppoffringar av sina oftast fattiga medlemmar lyckats få ett samlingshus uppfört. Men man har skuld därpå. De smarta affärsmännen infinna sig nu och bjuda förledande hyror för att få förevisa rafflande filmer, »dragande» revyer o. dyl. Och den skuldsatta föreningsstyrelsen ackorderar då understundom med sitt bättre om-

döme. Det är beklagligt, men man får ej döma de i svart tvångsläge försatta för hårt. Vilket mäktigt bildningsmedel skulle ej t. ex. filmen kunna vara, om dess utnyttjande omhändertoges av krafter, som avskydde ockrandet på den sämre smaken och vore oberoende därav! Vål må det vara ett statens intresse att åtminstone stödja dem som här kämpa en hård kamp mot dekadansen. Det kan ske genom statens ekonomiska stöd åt sådana strävanden, som gå ut på att taga vara på de goda och sunda krafterna bland folket och motverka den neddragande och förflackande flärden. Man kunde t. ex. tänka sig ett understöd åt väl skötta samlingslokaler. Och staten borde uppmuntra upprättandet av allmänt tillgängliga bokstugor, ett slags folkbibliotek i smått, som borde vara utplanterade även på landet, allmänt kända och tillgängliga, en tidsenlig ersättning för de krogar, som fordom drogo till sig skrälande skaror. Jag vet icke, om herrarna läst en nyss utkommen ganska intressant bok av en vida känd man, överste Melander. Han roar sig stundom med att göra detsamma, som folksagan påstår att Vår Herre och Sankte Per gjorde, uppträda i förklädnad, och var i somras uppe och gjorde vissa undersökningar rörande arbetarnas ställning i skogar, vid sågverk och andra arbetsplatser, där han själv arbetade klädd som arbetare samt bodde och åt med dem. Han försökte bl. a. intressera vissa yngre element bland sina dåvarande kamrater för att på lediga stunder läsa någonting annat än rövarromaner och andra rena dumbheter, som spridas ut till dem, och han förklarar att man bl. a. icke hade någon aning om att det fanns något sådant som ett sockenbibliotek. Ingen visste var det fanns, eller om det fanns. Här är en stor brist i vår kultur. Det borde upprättas väl skötta bokstugor och göras tillräcklig reklam för att de blevo åtminstone lika tillgängliga och allom synliga som krogarna.

Även den hemslöjd bör uppmuntras, som kan återkalla till liv ett av förgångna allmogesläktens bästa och nyttigaste nöjen, det gemensamma slöjddandet vid vinterbrasan, medan någon av de gamle underhöll med fädernas sagovisdom. På bägge dessa sätt väckes ett intresse, som är ägnat att väcka trevnad även i hemmet. Både boken och slöjden äro det egna hemmets vänner. Impulserna fås i bokstugan och slöjdsalen, men tillämpningen leder till hemmet. Jag känner en bonde på Vikbolandet i Östergötland, som sköter sitt lilla jordbruk förträffligt och därav har sin anspråkslösa men tillräckliga bergning. Han har i sin kammare en utvald samling svensk klassisk litteratur, varigenom han blir den bildade bonde, som han är. Han har lyckligtvis åtskilliga likar. Men han kunde gärna ha flere. Sådana har man många i Danmark, tack vare folkhögskolan. I det avseendet har man där kommit litet längre, än vad vi ännu här i Sverige gjort, och jag tror, att man bör göra litet mera för att uppmuntra intresset för värdefull läsning även på landet. Givetvis finns det även många andra vägar. Mycket är här att göra. Det uppflammande intresset för hembygdsforskningen bleve en god bundsförvant. En utredning skulle säkerligen ej sakna uppslag. Det har visserligen inom utskottet invänts, att vissa av de strävanden, som här antytts, redan nu äro föremål för statens understödjande omsorg. Detta gäller fram-

Om statens medverkan till anordnande af bildande förströelser på landsbygden.

(Forts.)

*Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
strövelser på
landsbygden.*

(Forts.)

för allt föreläsningssverksamheten, folkhögskolorna samt nykterhetsorganisationernas och arbetarnas studieverksamhet. En anknytning till dessa bildningssträvanden borde därför vara att rekommendera, men saken behöver ses även ur vidsträcktare synpunkter. och särskilt är det en trängande omsorg, att sakkunniga och för vårt folks bästa nitälskande krafter må komma i tillfälle att, med de möjligheter statens initiativ erbjuder, överväga vad som kan göras för att motverka tendenserna till utbredning av ett dekadent och depraverande nöjesliv.

Jag anser detta vara en ganska betydelsefull fråga, då det ju ytterst gäller att rädda kärnan av vårt folk och särskilt vår allmogungdom för att i andlig måtto råka i rövarhänder.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Meurling: Det har redan påvisats, att i den motion, som här behandlas, åtskilliga misstag blivit gjorda. Ett av dessa är, att flykten från landsbygden till städerna skulle, till betydlig grad åtminstone, bero på att det fattas nöjen för ungdomen på landsbygden. Om så vore förhållandet, skulle nog en så skarpsynt och tänkande man som professor Sundbärg, som åt detta ämne ägnat särskild uppmärksamhet, hava upptäckt den saken. Den auktoritet, som han har, bör väl tillerkännas större värde än motionärens och de brevskrivares, som av denne anförts. Vad som är egentliga orsaken till flykten från landsbygden till städerna, har redan påpekats såväl i utskottet som av åtskilliga talare i dag, så att det behöver jag icke upprepa. Om emellertid det skulle finnas individer, som av nöjeslystnad flytta från landet till städerna, så kan landsbygden undvara dessa; de passa icke för det ansträngande jordbruksarbetet.

Ett annat misstag som förekommer i motionen är, att det skulle så alldeles råda brist på nöjen på landsbygden. Ånej, det gör det icke. Det beklagas i motionen, att dansen har i betydande mån upphört på landsbygden. Nej, det har den icke, den fortgår nog ännu, och om jag icke är illa underrättad, så fortgår den även på västkusten. Städernas nöjesliv håller på att breda ut sig på landsbygden både med biografer och mycket annat, och det fångar ungdomen alltmer och mer. Detta nöjesliv utbreder sig på sådant sätt, att det sker till stor sorg och grämlse för många föräldrar och husbönder, som funnit, att genom dessa nöjen arbetslusten minskas och att ungdomen vänjer sig vid att uppfatta arbetet som en börda och utelivets nöjen såsom den enda vederkvickelsen. Detta ökar hos åtskilliga även lusten att utvandra till sådana orter, som kan erbjuda dem mera av sådana nöjen än som kan komma ifråga på landsbygden. Dessa nöjen kunna således ha en alldeles motsatt verkan mot den som framhålles i motionen.

Dessutom, arterna av nöjen äro av olika slag. Det beror ju på vars och ens olika smak, vad som skall anses såsom nöje. Motionären begär statsbidrag till sådana nöjen, som äro i hans smak. Varför skulle just de premieras och icke även sådana nöjen, som en

annan ungdom, än den han tänker på finner mera smak uti? Jag vill nämna ett exempel. Det finnes en organisation, som är internationell, och som även i vårt land vunnit mycken anslutning från ungdomen både bland de bildade och de obildade. Det är den kristliga föreningen av unge män och kristliga föreningen av unga kvinnor. Så otroligt det än må förefalla motionären och med honom liktänkande, verka dessa föreningar med mycken glädje och hänförelse, och deras verksamhet går ut på att lära varandra, att det finnes något som heter arbetsglädje, samt att trogen pliktuppfyllelse giver den största och bästa vederkvickelsen. Jag frestas att nämna också ett annat exempel, även med risk att utsätta mig för motionärens och hans meningsfränders löje och förakt. Stora skror av ungdom både i städerna och på landsbygden finna ett synnerligen stort nöje uti att besöka frälsningsarméns möten, och frågar man sig, vilka utträttat mest för att upprätta och ur lastens dypölar upplyfta förfallna stackare, så tillkommer den verksamhet, jag nu omnämmt, ovillkorligen segerpriset i jämförelse med vad de »förädlade nöjen», som rekommenderas av motionären, ha utträttat i den delen. Det synes mig då orättvist, att med allmänna medel premiera blott ett slags nöjen och icke då även sådana, som kunna förordas av dem, som fått annan smak. De allvarliga bland vårt lands befolkning ha trott att de i första kammaren hava ett stöd, men om kammaren nu, efter den oerhörda miljonrullning som vi varit med om, skulle börja anslå summor till befordrande av ungdomens nöjesliv, så komme denna del av Sveriges befolkning att känna sig mycket besviken, och följderna därav komme nog att bliva märkbara.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om statens medverkan till anordnande av bildande förströelser på landsbygden.

(Forts.)

Herr Schyller: Till vad utskottets ordförande anförte ber jag få lägga, att det förefaller mig, som om det ute i landet måste väcka förvåning — ja, kanske löje — att i dessa allvarstunga tider, då även i många svenska hem råder sorg och oro över i kriget förlorade och bortavärande söner, då hela vårt folk suckar under trycket av nödtidens hårda hand, då sannerligen inga tecken varsla om ljusare tider, och då statskassan är hårt anlitad för att fylla så många oundgängligen nödvändiga krav, riksdagen, vars omtanke och arbete kräves för så många andra, allvarligare frågor, skall offra sin dyrbara tid på att dryfta spörsmålet, huruvida från statskassan böra anvisas medel för att roa och förströ svenska folket, som helt säkert väntar andra intressen av sina representanter. Mig synes, att denna fråga hade bort kunnat vila till en ljusare och lugnare tid. Jag tillåter mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Jag tror, att den siste ärade talaren har fattat denna fråga något ytligt. Utskottets ordförande sade, att det av motionären framställda förslaget kan betecknas såsom ytligt, men jag tror, att det är denna uppfattning som är ytlig. Man får naturligtvis icke fatta det så, att staten så att säga skulle bli arrangör av nöjen på landsbygden; det vore att se saken all-

*Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
ströelser på
landsbygden.*

(Forts.)

deles skevt. Utan man måste se den såsom en gång Adolf Hedin såg den, när han för många år sedan skrev en behjärtansvärd uppsats om »förädlade nöjen». Han skrev den närmast på grund av samtal med representanter för landsbygden, varigenom han fått vittnesbörd om att på avlägsna trakter rådde en tomhet och en enformighet, som vore mycket olycksbringande i många avseenden, bland annat därutinnan, att den drev så många till städerna, vilka verka ungefär som ljuset på malen och draga till sig de unga, som tycka att allting är hopplöst och enformigt i hembygden.

Det skulle naturligtvis vara mycket ytligt, om man ansåge att anledningen till flykten från landsbygden till städerna och de mera stadsartade samhällena väsentligen vore landsbygdens brist på nöjen. Men å andra sidan får man icke förbise, att det nu en gång är ungdomens natur att vilja ha roligt, och den lusten kan man icke med några predikningar eller andra operationer utrota. Den är naturgrundad och kommer att bestå.

Under sådana förhållanden är det verkligen ingen ytlig fråga hur det skall kunna sörjas för, att detta naturbehov hos ungdomen må bli tillgodosett på bästa möjliga sätt. Och då kommer man ovillkorligen in på tanken om förädlade förströelser. Jag är ense med herr Bergman, att man måste akta sig för de depraverande, tarvliga förströelser, som från städerna strömma ut på landsbygden. Det är bland annat för att motarbeta detta som det är av vikt och betydelse att där söka göra något för en förädling av nöjeslivet.

Nu är det somliga, som bestrida, att man har tråkigt på landsbygden, och utskottet har i sin motivering anslutit sig till den uppfattningen. Men det ligger i sakens natur, att det är mycket olika på olika trakter. Jag bor i ett landskap, som äger många ganska avlägsna bygder, och jag vet, att just i dessa periferiska trakter råder en stor andlig tomhet. Folket där har en känsla av, att det är i hög grad andligt hemlöst. Icke minst i sådana bygder kunde det behövas, att någonting bleve gjort för att något lätta tillvaron.

Reservanterna hava varit nog vänliga att fästa uppmärksamheten på det initiativ, som i detta avseende tagits inom mitt län — för övrigt av mig själv. Jag ansåg, att det viktigaste därvidlag var att, om jag så får säga, skapa hem för de olika kulturella strävanden, som uppstå på landsbygden. Jag hade sett, huru många gånger sådana försök och uppslag, som varit värdefulla för ungdomen, dött ut, därför att de inte kunnat få tak över huvudet. Därför ansåg jag det första och viktigaste vara att söka skaffa lokaler, där man kunde samlas, och utfärdade ett upprop med inbjudan att bilda en fond, vars årliga avkastning skulle lämna byggnadsbidrag till sådana. Fast uppropet kom från ett håll som för många måste vara misshagligt, hade jag den glädjen att många av mina politiska meningsmotståndare tecknade bidrag till ganska betydande belopp. Tack vare denna fond ha små understöd kunnat utdelas till föreningar, som vilja uppföra samlingslokaler, avsedda att stå öppna för olika riktningar endast med förbehåll att deras kulturfrämjande uppgift inte kränkes. Det har visat sig, att med dessa små understöd, 800

å 900 kronor om året, under dessa år kunnat åstadkommas ganska många lokaler; själva vetenskapen om möjligheten att få ett sådant litet understöd, en grundplåt till bygget, väckte och livade ansträngningarna på de olika trakterna. Vid understödets utdelning följdes den regeln, att föreningarna själva skulle ha samlat något innan de finge något bidrag; detta krävdes som en garanti för att husbygget skall kunna fullföras. Och jag kan vitsorda att den omständigheten, att man kan paräkna dessa understöd, verkligen på många håll varit en tröst och hjälp för de unga, som i landsortens ödslighet och rådlöshet inte vetat vad de skulle taga sig till för att förverkliga de strävanden som besjälade dem. Jag har sett, huru på olika håll grupper av unge män enat sig om uppgiften att få till stånd en samlingslokal i förvissan om att kunna erhålla ett byggnadsbidrag, om också bara en 500 kronor, och jag har sett, huru de med energiskt arbete lyckats lösa denna uppgift. Jag tror, att herr Meurling själv, om han haft tillfälle att bevittna deras ansträngningar, skulle nödgas erkänna, att det är en verkligt god strävan — även de verksamheter, som ligga honom om hjärtat, kunna få nytta av dessa lokaler, vilka stå öppna för olika riktningar.

Jag har, såsom en och annan av kammarens ledamöter torde erinra sig — fast det är väl kanske för mycket begärt — för några år sedan motionerat om statsunderstöd till sådana samlingslokaler. Min motion blev visserligen bägge gångerna avslagen här i kammaren, men jag hade dock glädjen att få vittnesbörd från båda de ordförande i statsutskottet, som voro med om behandlingen av motionen och som då hade att svara för utskottets betänkande. Av både biskop Billing och greve Wachtmeister erkändes, att sådana lokaler skulle vara av nytta och att det vore önskvärt att de kunde komma till stånd, särskilt i avlägsna och efterblivna bygder, fastän de voro rädda för de ekonomiska konsekvenserna. Också nu har det antyts, att det för staten skulle bli mycket dyrbart att stödja sådana företag. Exemplet från mitt län är dock ett ganska gott bevis för, att den faran inte existerar. Ingen människa begär, att det på en gång skall byggas lokaler över hela landet för stora summor. Om man uppställer en fordran att vederbörande själva åstadkomma en viss del av byggnadskostnaden, innan de få understöd, så är en begränsning given, och för övrigt vore man naturligtvis inskränkt inom det beviljade anslagets belopp. Om det sålunda på ett läns lott varje år komme blott ett anslag av 1.000 kronor, skulle dock inom ett tiotal år lika många lokaler i dess olika delar ha kommit till stånd. Min bestämda övertygelse är, att om riksdagen ansloge blott en summa av 25.000 kronor årligen, så skulle ganska mycket därmed kunna åstadkommas.

Nu har det också talats om kontrollen över användningen av anvisade medel. Även den saken hava vi sökt sörja för i Värmland. Vi ha lämnat bidragen såsom räntefria lån mot in-teckning uti samlingslokalen, under villkor att dess användning uppfyller givna bestämmelser på tillfredsställande sätt, i motsatt fall kunde bidraget uppsägas. Jag är övertygad, att om man satte samma villkor för

Om statens medverkan till anordnande av bildande förströelser på landsbygden.

(Forts.)

Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
strörelser på
landsbygden.
(Forts.)

statsanslaget och bestämde, att det skulle finnas någon lokal byggnadsförening, varför icke en länsförening, som åtog sig garantien och ansvarigheten härvidlag statskontroll skulle visa sig tämligen överflödigt.

Jag har hållit mig till den sida av saken, som beröres i sista delen av reservanternas motivering, nämligen frågan om samlingslokaler, då jag tror att det är själva kärnpunkten i förslaget. Staten skall inte understödja nöjeställningar, det giver jag utskottsmajoriteten rätt uti, det är icke rätta vägen. Staten skall understödja uppkomsten av samlingslokaler: genom att sådana komma till stånd fås så att säga hem och hård för de olika strävanden i kulturellt avseende, som kunna uppstå. Jag erinrar om de anslag som givits åt hembygdskörerna — men ofta sakna dessa körer lokaler att samlas i till sina övningar. Sådana ha icke kunnat erhållas vare sig i kyrkorna eller i skolhusen, som äro upptagna för sina särskilda ändamål. På samma sätt förhåller det sig med de flesta strävanden man än tänker på: de behöva i regel allmänna samlingslokaler för att kunna frodas och utvecklas. Jag har därför, herr talman, ansett, att i reservanternas framställning det viktigaste är frågan om möjligheten att underlätta uppkomsten av samlingslokaler på landsbygden — vilka lokaler mycket väl kunna innesluta både samlingsrum, bokstugor och annat, som herr Bergman har talat om. En utredning av den möjligheten och vad därmed sammanhänger borde kunna bifallas. Jag gör mig visserligen inte stora förväntningar om framgång för förslaget: men jag har fortfarande samma uppfattning, som jag en gång i denna fråga uttalat, att förr eller senare måste staten göra något för ett så viktigt folkulturellt ändamål. Redan nu ger den anslag till olika kulturella strävanden, föreläsningar, orkesterföreningar, hembygdskörar m. m. Det behöves att dessa understöd samlades och lades litet mera planmässigt, och framför allt, att staten låte sig angeläget vara att skapa förutsättningar för den folkliga kulturutveckling som de avse att främja.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr B o b e r g: Då jag i dag skulle gå till kammaren, fick jag en påringning. Det var en kvinna, som frågade, om det var sant att i dag första kammaren skulle behandla frågan om nöjeslivet på landet. Jag sade: Det skola vi göra. »Ja», svarades det, »har ni icke annat att göra, kan ni gärna resa hem. Ungdomen vet nog ändå att ro sig. Vad ungdomen behöver är att lära sig arbeta och utveckla sig till duglighet.» När hon sagt detta, svarade jag: jag beklagar att ni icke har säte och stämma i riksdagen, så att ni där kan göra eder röst hörd. Hon sade då: »Finnes det verkligen ingen karl i riksdagen som kan säga det här?» Jag känner mig därför pliktig att göra det, och jag har, herr talman, ingenting att tillägga.

Herr O l s s o n, O s c a r: Sedan herr Boberg nu visat, att han är karl genom att läsa upp vad en damröst i telefon meddelat honom, så ber jag att få säga, gentemot de synpunkter han framförde, lik-

som också emot herr Schyller, att detta tal, att det icke är värdigt första kammaren att syssla med landsbygdens nöjesfråga, tycker jag ändå skulle ha stockat sig litet uti halsen efter herr Bergmans utredning, då han visade vad frågan här gäller. Är det alldeles ovärdigt första kammaren att taga upp frågan om vad som bör göras för att undantränga de dåliga nöjena på landsbygden, kortspel, läsning av dålig nöjeslitteratur, sensationella biografdramer o. s. v., så får jag säga, att då är det verkligen åtskilligt som ligger under första kammarens värdighet. Det är dock fråga om att i folkulturellt intresse motarbeta mindervärdiga och skadliga nöjesformer och söka på bättre sätt utfylla den tid, som alla — utom möjligen herr Boberg och den dam, som ringde till honom — anse i allt för stor uträkning ägnas åt kortspel och dåliga nöjen av olika slag. Jag vill fästa uppmärksamheten på att detta är en fråga, som är värdig första kammaren att taga upp till behandling.

Om statens medverkan till anordnande av bildande förströelser på landsbygden.

(Forts.)

Då det nu framkom ett nog så beaktansvärt skäl från utskottets ordförande mot förslaget, är det dock ett skäl, som vilar på ett direkt förbiseende. Herr ordföranden var nämligen överens med oss reservanter, att sådana förädlade nöjen böra finnas och till och med understödjas från statens sida, men, sade ordföranden: Det är otänkbart att kunna ha en central organisation med den skarpa kontroll över allt detta, som skulle erfordras. Då blir det ingenting utav, då för-lamas allting, och det blir en alltför stor och tungrodd apparat o. s. v. Ordföranden förbisåg, att alla dessa anmärkningar blivit vederlagda genom statens antagande av den nya bibliotekslagen. De gamla folkbiblioteken hade dåliga böcker. Staten sade då: Vi skola taga hand om dessa folkbibliotek och underkasta dem statens kontroll och vi skola se till vad de innehålla. Jag fäster uppmärksamheten på, att den enskilda företagsamheten alls icke slogs ihjäl genom att staten övertog kontrollen över folkbiblioteksväsendet. Tvärtom har detta biblioteksväsende utvecklats sig även genom föreningslivet, sedan staten tog hand om och började utöva kontroll över detta arbete. Det behövs verkligen icke någon byråkratisk, central organisation, åtminstone har det aldrig varit tal om någon sådan i motionen, såsom man torde finna, om man läser denna riktigt, och ännu mindre i reservanternas uttalanden, såsom herr Hellberg framhöll. Frågan gäller att tillse, att statsmedel användas på sådant sätt, att ingenting förspilles. Här är fråga om ett samorganiserande av vad redan finnes och möjligen ett utbyggande därav. Det är åtskilligt, som redan finnes och ligger under statens kontroll: det är fallet med folkhögskolorna, vissa studiecirkel samt föreläsnings- och konsertföreningar, varom riksdagen nyligen beslutat. Denna verksamhet kontrolleras av folkskolestyrelsen. Är det icke praktiskt, att tillse, att bästa möjliga frukt erhålles av de penningar som riksdagen anslår? Vi känna till att åtskilligt hindrar ett samorganiserande i detta arbete, som vi allesammans utom ett par av de senare talarna anse vara synnerligen önskvärt. Herr Meurling hade den originella synpunkten, att frälsningsarméns möten — jag antager också att han menade dylika möten inom baptistförsamlingarna med flera liknande — böra användas såsom folk-

*Om statens
medverkan till
anordnande av
bildande för-
strörelser på
landsbygden.*

(Forts

nöjen på landet och att de skulle i hög grad bidra till folkets uppfostran. Jag tror icke, att detta är rätta vägen för anskaffande av folknöjen. Vad vidare angår kristliga föreningen av unga män, kristliga föreningen av unga kvinnor och andra dylika föreningar, så bliva de i lika hög grad som övriga redan existerande dylika föreningar delaktiga av det stöd, som staten kan giva efter en sådan utredning, som vore grundad på vad som finnes och vad vidare kan göras.

Således, lika litet som det innebar ett förkvävande av folkbiblioteksrörelsen att staten tog hand om och understödde och därjämte kontrollerade den rörelsen, lika litet kan statens inskridande betyda något avbräck för den rörelse, som redan är i gång för folk-trevnadens tillgodoseende på landsbygden, om staten låter göra en utredning och får rörelsen under sin kontroll. Jag tror, att första kammaren ingalunda behöver vara ängslig för denna sak, ty jag tror att vederbörande myndigheter veta att sköta saken på sådant sätt, att den verkligen blir till därmed avsett gagn; och jag ber därför, herr talmann, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den förre propositionen, vilken upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anlogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bergman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;

Nej — 32.

Då nu tiden var tämligen långt framskriden beslöts, efter framställning av herr talmannen, att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 626, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande livsmedelsproduktionens allmänna läggning m. m., beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 628, med inbjudning till första kammaren att förena sig med andra kammaren i dess beslut, att första särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 435, angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor.

Berörda inbjudning antogs av första kammaren.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet följande motioner:

nr 202, av herr *Gullberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönerreglering för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.;

nr 203, av herr *Rosén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid armén; samt

nr 204, av herr *Berghund* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönerreglering för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 209, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 34 under åttonde huvudtiteln av propositionen angående tilläggsstat för år 1918 gjorda framställning angående resestipendier för lärare vid tekniska högskolan.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 444, angående främjande av manskapsrekryteringen vid armén.

Föredrogs och hänvisades till första särskilda utskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 435, angående reglering av avlönings-

förhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 436, angående understöd åt småskolläraryrket Karolina Svensson; och

nr 437, angående understöd åt folkskolläraryrket Kristina Lundberg.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 438, angående anslag till åtgärder i prisreglerande syfte.

Föredrogos Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 439, med förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskälig arrendestegring m. m.; och

nr 441, med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att överlåta fast egendom m. m.

Dessa propositioner blevo på beräran bordlagda.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjt understöd åt bokförmedlingsanstalterna jämte i ärendet väckt motion;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i djurgårdskassan för vissa anläggningar vid Drottningholms, Ulriksdals, Haga och Strömsholms slott m. m.;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av lastautomobiler för arméns räkning m. m.;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 till beredande av krigstjänstpremier till visst manskap och vissa värnpliktiga vid flottan;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag å tilläggsstat för år 1918 till uppförande av en mässbyggnad för underofficerare och manskap vid Oscar-Fredriksborg m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vissa tomter å Saltö i Karlskrona samt uppförande därstädes av ett bostadshus för varvsarbetare;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omkostnader för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-

stånd för två befattningshavare i civildepartementet att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgör

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter jämte i ämnet väckta motioner;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för utförande av vissa reparations- och ändringsarbeten å de i kvarteret Grönlandet norra i Stockholm befintliga byggnaderna;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till tullstatens enskilda pensionsinrättning;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution av erlagd tull för en postföraren Jens Tangen från Norge tillhörig automobil;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens bekämpande ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av väckt motion om krigstidstillägg till förut uppburen ersättning eller annat understöd åt arbetslösa tobaksarbetare;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fullbordande av arbetet med utläggning av ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m.;

nr 140, i anledning av väckt motion om anslag till uppförande av bostäder för personal vid statens vattenfallsverk;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 21 av fjärde huvudtiteln gjorda framställning angående omorganisation av väg- och vattenbyggnadskåren; samt

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 16 av sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående statsbidrag för år 1919 till uppehållande av verksamheten vid en statens provningsanstalt;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 55, angående vissa framställningar rörande pensioner och understöd m. m. å allmänna indragningsstaten;

nr 56, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, avsedda att utgå å postverkets pensionsstat;

nr 57, i anledning av väckta motioner om tilläggs pensioner, avsedda att utgå av trafikmedel;

nr 58, angående ålderstillägg åt vaktmästaren vid riksbankens huvudkontor J. V. Wallenborg;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension; och

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.;

lagutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner

angående skrivelse till Konungen med begäran om framläggande av förslag till lag, innefattande vissa villkor för rättighet att utföra vetenskapliga experiment på levande djur vid icke statsunderstödda läro- eller forskningsanstalter; och

samma utskotts memorial nr 60, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 56 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statsdepartementen, dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 75, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående lag om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition, dels under punkt 44 gjorda framställning angående norrländska avdikningsanslaget, dels ock under punkt 45 framställda förslag beträffande allmänna avdikningsanslaget ävensom fyra i ämnena väckta motioner m. m.;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till föreningen Svenska Röda korset av visst område å Djurgården;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid lantmannaskolor och lanthus-hållsskolor;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående driftkostnader under år 1919 för egnahemslänefonden;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av den rätt till vatten och strömfäll i Klarälven, som tillkommer kyrkoherdebostället $\frac{1}{12}$ mtl eller 80 öre skatt Östra Råda i Norra Råda socken;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående undantag beträffande fångst av sälhund från det i § 8 jaktstadgan meddelade förbud att vid fångst av djur använda sax;

nr 97, i anledning av väckt motion om anslag till beredande av understöd åt trädgårdskoloniverksamhet och potatisodling i städer, köpingar samt municipal- och stations-samhällen ävensom vid industriplatser;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 för fullbordande av vissa spannmålslagerhus och fryshus; samt

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedläggning i beloppet av viss kronan tillkommande fordran av Gustaf Elf; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående meddelande av viss föreskrift i fråga om undervisningen av mindre begåvade barn.

Justerades fjorton protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5,19 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
